

ЧОМУ РОСІЯ ПРЕСУЄ ЗАХІДНИХ СУСІДІВ,
АЛЕ ЗДАЄ НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ НА СХОДІ

«ДАВОСЬКИЙ» ГАЗ: ЧИ ВДАТЬСЯ УКРАЇНІ
ПОЗБУТИСЯ ГАЗОВОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ

ЧОМУ УКРАЇНЦІ ВІДМОВЛЯЮТЬСЯ
ВІД ТЕЛЕВІЗОРА

Тиждень

український

www

ІГОР ПОМЕРАНЦЕВ
ПРО ВІДНОВЛЕННЯ
РАДЯНСЬКОЇ
ТА КРИМІНАЛЬНОЇ
ПСИХОЛОГІЇ

№ 5 (170) 4 – 10 ЛЮТОГО 2011 р.

НАСЛІДУЮЧИ ГЕББЕЛЬСА

Те, що не вдалося нацистам,
впроваджують Табачник і К^о.
Внаслідок «реформ» освіти українців позбавлять
ідентичності, перетворивши їх на біологічну масу

The
Economist

Featuring selected content
from The Economist

ISSN 1996-1561

9 771996 156002

КНИГИ УКРАЇНСЬКОЮ
ТА ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ
ПОДАРУНКОВІ ВИДАННЯ
ТА АЛЬБОМИ
МАПИ, АТЛАСИ, ПУТІВНИКИ
ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА
ЧЕКАЄМО НА ВАС ЩОДНЯ З 9:00 ДО 21:00

МУЗИКА ТА КІНО
КАНЦТОВАРИ, ЛИСТІВКИ
МІСЦЯ ДЛЯ ЧИТАННЯ
ЛІТЕРАТУРНІ ЗАХОДИ
БЕЗКОШТОВНИЙ
ІНТЕРНЕТ (WI-FI)[™]

СІДІТЬ НЕПЕРІВНО: WWW.BOOK-YE.COM.UA ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИН: WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP

К Н И Г А Р Н Я

М. КИЇВ

вул. Лисенка, 3 тел.: (044) 235-88-54, вул. Спаська, 5 тел.: (044) 351-13-38,
пр-т Повітрофлотський, 33/2 тел.: (044) 275-67-42, вул. Саксаганського, 107/47 тел.: (044) 383-61-49,
вул. Велика Васильківська, 38 тел.: (044) 289-77-09

М. ЛЬВІВ

пр-т Свободи, 7 тел.: (032) 272-85-74, вул. Січових Стрільців, 10 тел.: (044) 383-61-49

М. ХАРКІВ

вул. Сумська, 3 тел.: (057) 731-59-49

М. ІВАНО-ФРАНКІВСЬК

вул. Незалежності, 31 тел.: (0342) 72-25-02

М. ВІННИЦЯ

пр-т 50-річчя Перемоги, 26 тел.: (0432) 26-59-04

М. ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКИЙ

вул. Ковельська, 6 тел.: (03342) 2-19-57

www.book-ye.com.ua

І Н Т Е Р Н Е Т - М А Г А З И Н

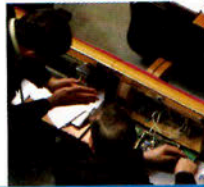
WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP

Фото тижня
Життя на вулкані

Ситуативна конституційна більшість
Чому парламент проголосував за вибори-2012

4

Аристократ у Матриці
Українофобія як діагноз: невроз одного окремо взятого політика, бізнесмена й колекціонера

6

10

ВПРИТУЛ

Сортування літератури
Як українським школярам і студентам нав'язують «правильну» літературу

14

Ідеологічний шпагат
У що може перерости сутичка між прагматичним і проросійським крилом Партії регіонів

16

Веселі старту
Будівництво СПГ-терміналу в Україні: крок до диверсифікації джерел газопостачання чи газовий шантаж

20

Агонія арабських диктатур
Чи спричинять народні революції в Тунісі та Єгипті ефект доміно, який повалить один за одним диктаторів регіону

24

Дві Астани
Про особливості реформ у Казахстані, який і досі живе за радянським укладом

28

Дволикий орел
Чому Росія безпрецедентно здає національні інтереси на сході країни, пресуючи водночас західних сусідів

32

Катерина Барабаш: чому російський народ ніколи не був вільним

35

МИ

Школа свободи
Як Український вільний університет еволюціонував з екзильного навчального закладу у виш європейського рівня

36

Магеллан Шевченко
Про подорож Тараса Шевченка до Аральського моря

40

Українці проти телевізора
Тиждень з'ясував, чому українці відмовляються від ТБ

44

НАВИГАТОР

Цілувальник із Czernowitz
Ігор Померанцев про нащадків соціальної ненависті, без'язиких політиків та свою «нерозбавлену» книжку

48

Березневі митці
Як молоді закарпатські поети шукають виходи на загальноукраїнську публіку

54

Нью-Вавилон
Тиждень проїхався американськими гірками Нью-Йорка

60

Сила пресу
З допомогою нової технології створюють твердотілі перезарядні акумулятори, які будуть набагато ефективнішими за сучасні

64

Кілька слів від журналістів Тижня

66

Тиждень

№5 (170) 4–10.02.2011
Засновник ЕСЕМ Медіа ГмбХ
Видавець ТОВ «Український Тиждень»
Головний редактор Сергій Литвиненко
Заступник головного редактора Наталя Петринська
Оглядачі Юрій Макаров, Дмитро Вовнянко
Редактори Анатолій Астаф'єв, Жанна Безп'ячук, Дмитро Івченко, Вячеслав Дарпінянц, Роман Кабачій, Ігор Кручик, Андрій Лаврик
Журналісти Богдан Бутківчак, Інна Завгородня, Аліна Пастухова, Олена Чехан

Відповідальний секретар Віталій Столига
Арт-директор Андрій Ермоленко
Дизайнери Ганна Ермакова, Тимофій Молодчиков
Художник Павло Ніц
Більд-редакція Олександр Чекменьов, Валентина Бугенко
Фотограф Андрій Ломакін
Колгворокоректор Олена Шовкопляс
Літературні редактори Лариса Міщенко, Марина Петрова
Коректори Росіна Ларіна, Ірина Павленко
Контент-редактор сайта Таня Овчар
Генеральний директор Микола Шейко

Фінансовий директор Андрій Решетник
Директор зі збуту Олександр Грищенко
Директор з реклами Олена Андрєєва
e-mail: andreeva@ut.net.ua
тел.: 067 407-10-89
Відділ промо та маркетингу Ганна Кашеїда
голова редакційної ради Роман Цуприк
Видається з 2.11.2007 р.
Свідчення про державну реєстрацію КВ №13005-1889Р від 13.08.2007 р.
Адреса для листування 03067, Київ, а/с №2
Адреса редакції та видавця 03067, Київ, Машинобудівна, 37

E-mail: office@ut.net.ua.
Тел.: (044) 351-13-00
Друк: ТОВ «СКІМП»
Друкарня «Триада-Прінт»
03680, м. Київ, вул. Крижанівського, 4
Свідчення суб'єкта видавничої справи ДК №3640 від 08.12.2009 р.
№ зам. 283
Наклад 31 100
Номер підписано до друку 2.02.2011 р.
Виходить щоп'ятниці.
Розповсюджується в роздрібній торгівлі та за передплатою.
Ціна договірна. Передплатний індекс 99319

© Український тиждень. Редакція залишає за собою право на літредагування надісланих матеріалів без узгодження з автором. Рукописи не повертаються і не рецензуються. Редакція може не поділяти думку авторів. За зміст рекламних матеріалів та листів, надісланих читачами, редакція відповідальності не несе

Матеріали, позначені літерою «Р», під рубрикою «Трибуна» та на сірому тлі, публікуються на комерційній основі

Життя на вулкані

На японському острові Кюсю вперше за 52 роки прокинувся вулкан. 70 млн т попелу, велетенські камені, що, мов бомби, лишають по собі двометрові вирви на вулицях містечок, понад тисяча евакуйованих, 54 скасованих авіарейсів – і це ще не все. За період 26 січня – 2 лютого сталося шість викидів із розпеченої гори, і, ймовірно, Сіммоє (так зветься вулкан) цим не обмежиться. Зрештою, японцям не звикати до сюрпризів природи: у країні близько 200 вулканів, 40 із яких діючі.

Фото: AP

27 січня

Багатотисячна демонстрація в Ємені. Вимога – відставка президента

28 січня

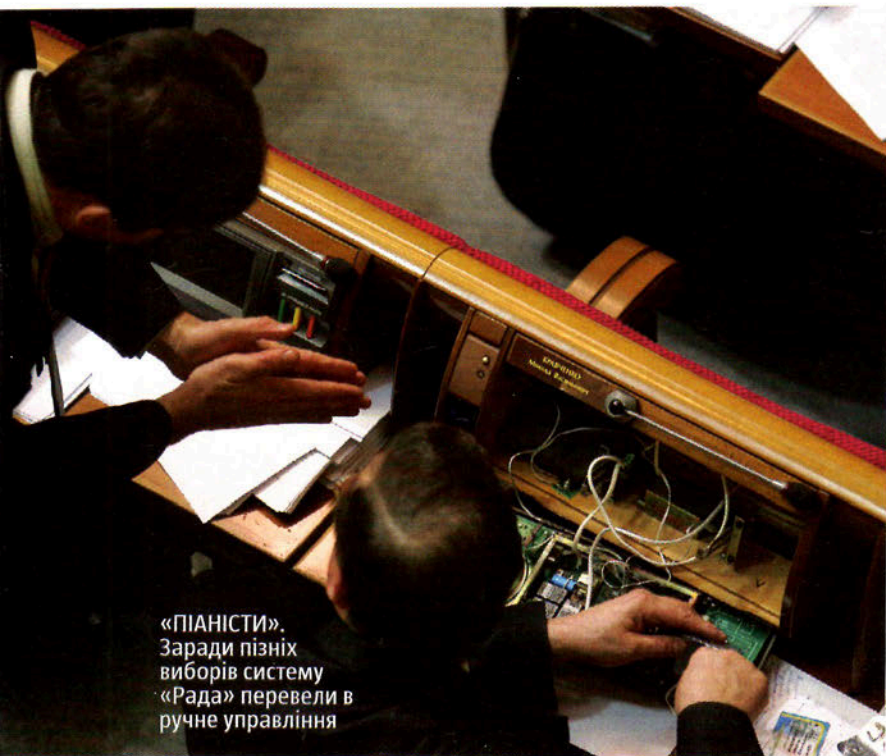
Бунт у Гуантанамо. В'язні провели страйк на дев'яту річницю створення тюрми

29 січня

Названо виконавця теракту в Домодедово: 20-річний уродженець Кавказу

Ситуативна конституційна

«ПІАНІСТИ». Заради пізніх виборів систему «Рада» перевели в ручне управління

Автор:
Ростислав Павленко

Результат голосування за перенесення парламентських виборів на 2012-й і заодно встановлення п'ятирічного терміну повноважень усіх виборних посадових осіб – від президента до депутата місцевої ради – читався ще на початку року. Перемогла мотивація ощадливості. Навіть у нинішніх українських умовах вибори – це дорога річ для учасників. А в спонсорів ПР на тлі кризи рік тому тягнули гроші президентські вибори, а три місяці тому – місцеві. Рейтинг у партії влади нині не той, щоб перемагати голими руками. Початок 2011-го також несприятливий для регіоналів. На цей період припадає чимало подій, які викликать невдоволення електорату: зростання цін і тарифів, ухвалення кодексів і за-

конів та втілення вже прийнятих документів, які містять непопулярні норми. Прибічники виборів-2012 можуть сподіватися на те, що за півроку гострота відчуттів мине. Зрештою, збіднілих людей легше буде приваблювати різними технологіями, що ґрунтуються на підкупі, й знову ж таки обіцянками. Своєю чергою, до перегонів уже цього року можуть не встигнути підготуватися опозиційні партії. Це мотивувало підтримати зміни до Конституції НУ – НС.

Однак усе це міркування політичні, ситуативні й такі, які мають мало спільного з національними інтересами чи відповідальністю перед виборцями. Від політиків марно було очікувати свідомого вибору на користь переобрання Верховної Ради вже зараз, а отже, втрати мандатів багатьма з них. Тому рішення справді було цілком прогнозованим. Проте, як це часто буває в українській політиці, воно породжує цілу низку серйозних запитань.

Павло Мовчан, голос якого був зарахований за внесення змін до Конституції (за зраду навіть був виключений із фракції БЮТ разом з іншими, чії картки голосували «за»), як з'ясувалося, під час голосування був у лікарні. Володимир Ар'єв надав фотодоказ того, що його картка перебуває з ним у США, і закликав розслідувати обставини «зарахування» його голосу та подібних випадків. Однак після «розслідування» справи про побиття депутатів, у результаті якого постраждали виявилися «винними», виникають сумніви в офіційному засудженні «піанізму», який став практикою для українського парламенту, де голосують не депутати, а їхні картки в руках «піаністів».

Однак як далеко може зайти такий «піанізм»? Якщо карток назбирається понад 300, може виникнути критична для безпеки і перспектив країни ситуація, коли хтось забажає їх використати, наприклад, для зміни Конституції.

Нині всіх голосів перебіжчиків для цього не вистачає. Але кількість останніх зростає. Хто легітимізує свої «особливі» стосунки з владою, а хто й буде їх наново, обираючи синицю в руках сьогодні, а не стійкість і туманні перспективи повернутися до

Тиждень в історії

4 лютого 1945 року

Відбулася Ялтинська конференція США, Великої Британії й СРСР з метою розподілу сфер впливу в Європі

5 лютого 1971 року

На Місяці висадилася третя експедиція американців Аполло-14, було взято проби ґрунту

6 лютого 1911 року

Народився Рональд Рейган, президент США. Вважав СРСР «імперією зла», але згодом порозумівся з керівництвом «країни рад»

30 січня

Зіткнення потягів у Німеччині: 10 загиблих, 43 постраждалих

31 січня

День гніву. У Москві, Петербурзі та інших містах РФ відбулися опозиційні демонстрації. Сотні активістів заарештовані

1 лютого

Мубарак пообіцяв більше не балотуватися в президенти Єгипту

2 лютого

ГПУ взяла з Тимошенко другу підписку про невиїзд

а більшість

влади потім. Виключення з фракції БЮТ семи осіб, вихід із фракції і партії колишнього голови правління «Єдиних енергетичних систем» Дмитра Ветвицького демонструють: резерви розширення коаліції за рахунок опозиції не вичерпані. Депутати і політики загалом живуть у дещо іншому світі порівняно з рештою громадян. Для багатьох із них вибіркові репресії влади й такий самий вибірковий підхід дозвільних і контролюючих органів до бізнесу часто є підставою для «легшого шляху» та приєднання до регіоналів заради вигод тут і тепер. Після такого приєднання залишається відкритим питання про свободу маневру. Чи зможе «тушка» відмовитися голосувати, наприклад, за закон про мови чи за затвердження зросійщеної концепції мовної освіти? А за ухвалення нової Конституції, де «мовне питання» буде вирішено за зразком цих документів? Чи даватиме змогу уникнути цього вибору відсутність формального членства в коаліції – питання відкрите. З одного боку, відсутність формальних зобов'язань перед владою ніби гарантує здатність до маневру. А з іншого – не дає й захисту від методів впливу, які застосовує керівництво держави для переконання визначених ним людей.

Зрештою, відтермінування парламентських виборів стало фактом. Усі сторони розпочинають підготовку до стаєрського, як для України, забігу в півтора року. Влада змінюватиме правила виборів, адаптуючи до національного рівня відпрацьовані на місцевих виборах знахідки. Опозиціонери всіх кольорів переконуватимуть, що саме вони не люблять владу найбільше. Але час для маневру отримало й суспільство. Цього року виникатиме чимало приводів опротестовувати рішення керівництва держави, які суперечать національним інтересам, соціальній справедливості або здоровому глузду. Студенти і підприємці вже виявили здатність сказати своє слово. Чим більше таких активних груп виникатиме, чим більше влада відчуватиме тиск, тим вищі шанси на те, що в наступних керівників України спрацюють запобіжні гальма й тонку межу між «дефективною демократією» (як деякі дослідники називають «змішані», «напівдиктаторські» режими) і диктатурою не буде перейдено. А там громадян і владу розсудять вибори.

Домашній арешт бацьки

Євросоюз закрив Шенген для президента країни та його старших синів, а також для 158 білоруських чиновників (міністр закордонних справ та перший віце-прем'єр – поза чорним списком). Банківські рахунки білоруських високопосадовців у державах ЄС заморозять. Послаблення санкцій можливе лише у разі, якщо Лукашенко звільнить політв'язнів. Сполучені Штати також покарали Лукашенка. Вашингтон завдав удару по одному з флагманів «білоруського економічного дива» «Белнефтехіму» та його дочірніх підприємствах, із якими американським компаніям відтепер заборонено мати справи. Мінськ образився і сказав, що на Заході «недооцінили агресивні наміри» демонстрантів, які досі перебувають у тюрмах.

Червоний розкол

Кримські комуністи остаточно розійшлися з всеукраїнськими. На пленумі ЦК КПУ було ухвалено рішення про ліквідацію 14 місцевих парторганізацій півострова, що підтримували колишнього лідера кримських комуністів Леоніда Грача. Напередодні з лав компартії виключили 82 її членів. Представники КПУ припускають, що рішення «вбити» кримські осередки червоних було продиктоване Партією регіонів. Адже кримські комуністи перебували в опозиції до регіоналів і заважали їм перетворювати півострів на свою вотчину.

Натомість Грач заявив про створення альтернативної Компартії, яка братиме участь у парламентських виборах 2012 року. Аналітики прогнозують, що політичний проект Грача набере до 1,5% голосів. До парламенту з таким результатом альтернативні комуністи не потраплять, але зможуть добряче понервувати КПУ. За нинішнього рейтингу Компартії, що коливається в межах 4%, втрата одного-двох відсотків може завдати їй потрапити до парламенту наступного скликання.

ФОТО: УІАН, АР, ОЛЕКСАНДР ЧЕКМЕНЬОВ

7 лютого 2010 року

Відбувся другий тур президентських виборів в Україні, на яких переміг Віктор Янукович

8 лютого 1914 року

У Монреалі створили українське видавництво «Новий Світ»

9 лютого 1918 року

Війська Червоної армії зайняли столицю УНР Київ. Жертвами терору стали кілька тисяч киян

10 лютого 1784 року

Місто і фортеця Севастополь отримало свою назву (з грецької «високоповажне місто»)

11 млрд грн

сягнули борги українців за комунальні послуги у грудні 2010-го. Заборгованість зросла в усіх регіонах, за винятком Києва

64,4 млрд грн

становив дефіцит держбюджету в 2010 році. Цей показник на 19,1% перевищив передбачену законом межу, – Мінфін

20 тис. т гречки

мають завезти в Україну з Китаю. Коштуватиме цей продукт в Україні, за оцінками МінАПК, 10–11 грн/кг

5 ОБЛИЧ

АНАТОЛІЙ БЛИЗНЮК
українофобствує

Губернатор Донецчини відправляє охочих розмовляти українською і «гратися у демократію» до Івано-Франківська.

ГАННА ГЕРМАН
не жінка

«Мене образили слова журналіста в прямому телеєфірі, який сказав, що мені взагалі не можна ставити гострих запитань, бо я «слабка жінка». А я не жінка, я політик».

ЛЕОНІД ЧЕРНОВЕЦЬКИЙ
знайшовся у Тбілісі

Мер Києва оселився в грузинській столиці щонайменше до середини лютого. Цікавиться інвестиціями в туризм і відпочиває в супроводі охорони.

ВОЛОДИМИР ЛИТВИН
таврає рабів

«Ми навчилися критикувати, але не навчилися жити за тими принципами, які проголошені. Взагалі критика – це рабська звичка...»

МУСТАФА ДЖЕМІЛЄВ
претендує на Нобеля

Лідера Меджлису кримськотатарського народу висунули на Нобелівську премію миру. Заявку підтримали 17 професорів із Європи та США.

МАЙЖЕ СЕРЬОЗНО

Ню-країна

«Увікни... увікни... вікніть для себе Україну». Так Віктор Янукович прочитав із папірця рекламне гасло Євро-2012 «Увікни Україну!», виступаючи на українському ланчі під час економічного форуму в Давосі. Тут-таки президент пояснив: «Для того щоб увікнути Україну, достатньо подивитися на неї власними очима, коли почнуть квітнути каштани в Києві. І в містах українських почнуть роздягатися жінки. Побачити цю красу – це чудово». Щось додати до цих слів чи хоча б адекватно їх прокоментувати просто неможливо. Хіба що на підтримку розпочатої президентом непростой роботи з формування нового іміджу України перефразувати поета Андруховича (чиї вірші, безперечно, добре відомі такому поціновувачу поезії, як Віктор Федорович):

*Україна – це країна стриптизу,
Мандрувати нею – для ока втіха.
Як один, роздягаймося, щоб і в кризу
Під каштани турист європейський їхав!*

ОПИТУВАННЯ

Путін і Медведєв падають

На початку 2000-х теракти додавали рейтинг російським лідерам. Тепер навпаки: як зазначають експерти, росіяни втрачають віру у спроможність влади здолати тероризм.

2,6 млн грн

з бюджету витратять на вертолiтний майданчик біля могили Тараса Шевченка. Влада переконує, що в такий спiсiб хоче збільшити наплив туристів

вiд €30 до €600

коштуватимуть квитки на матчі Євро-2012. Онлайн-реєстрація на продаж квитків розпочалася 1 лютого

	Теракт у аеропорту «Домодедово» ▶
	Грудень 2010 75%
	Сiчень 2011 69%
	Вiдставка Лужкова ▶
	Жовтень 2010 76%
	Вересень 2010 73%
	Лiсові пожежі ▶
	Липень 2010 52%
	Червень 2010 53%

За даними Левада-Центру

КОРОТКО

Без Суркіса Євро не буде

Після FIFA очільник Федерації футболу України прогнозовано заручився підтримкою і UEFA. Європейські футбольні функціонери попередили, що в Україні можуть забрати статус господаря Євро-2012 у разі, якщо відбудуться дострокові вибори голови ФФУ. Виконком UEFA дав «чорну мітку» Києву з вимогою до 4 лютого підтвердити припинення втручання органів влади у справі ФФУ. Якщо цього не станеться, Україна може втратити не лише Євро – вітчизняні клуби і національна збірна залишаться за бортом змагань UEFA. Опоненти ж Суркіса натякають на корупційну складову в заявах на його підтримку.

Полювання на Поживанова

Розкрадання 35 млн грн – такі звинувачення на адресу колишнього голови Держкомрезерву Олександра Поживанова висунула СБУ. Вже порушена кримінальна справа і напевне заготовані тюремні нари для экс-чиновника. Однак Поживанов уже кілька місяців перебуває на лікуванні за кордоном. Іншого колишнього очільника Держкомрезерву Віталія Нікітіна СБУ таки знайшла і заарештувала 1 лютого.

Не співати українською

Верховна Рада ухвалила у першому читанні законопроект, який скасовує квоти на українську музику в ефірі. Якщо досі на музичні твори українських авторів чи виконавців припадало 50% трансляцій, то тепер пропорцію кожен музичний канал чи радіостанція обиратиме на власний розсуд. Свого часу власники FM-станцій безрезультатно намагалися позбутися квоти через Арбітражний трибунал при Міжнародному центрі з вирішення інвестиційних спорів.

Без права на спадок

Росія не збирається ділитися з Україною закордонним майном СРСР. Це визнав наш посол у РФ Володимир Єльченко. Навіть двосторонні переговори з цього приводу припинено. Позиція Москви полягає в тому, що Росія, мовляв, розраховувалася за всіма боргами Союзу, що дає їй право володіти закордонним майном. Однак борг УРСР становив \$14 млрд, а частка України в нерозподілених активах СРСР, за попередніми підрахунками, сягає \$20 млрд і 42 т золота.

Київ на розпродаж

Усі скандальні будівництва столиці легалізували. 300 спиляних дерев та інформація про захоронення померлих від чуми і сибірки не переконали Вищій господарський суд, який дозволив Житлобуду зводити будинок поблизу Жовтневої лікарні в Києві. Іншу спірну територію – Жуків острів – також не омине забудова. Суд визнав законним скорочення площі заповідника у вісім разів.

ФОТО: Ю. УЧУК, АНДРІЙ ЛОМАКІН, ОЛЕКСАНДР ЧЕКМЕНЬОВ
ІНСТРУВАЖКА: ПАВЛО НІЛ
МАЛЮНОК: АНДРІЙ ЄРМОЛЕНКО

Аристократ у Матриці

Українофобія як діагноз: невроз одного окремо взятого політика, бізнесмена й колекціонера

Автор:
Самійло
Ворс

Що не кажіть, а це маячня. Їм що, немає чого робити? Це ж не перерозподіл влади й власності, не податки і навіть не ЖКГ. Невже не можна почекати, якось не акумулювати негативу, не викликати вогню на себе? Ні, не можуть.

Управлінсько-гуманітарна сверблячка головного ньюзмейкера вітчизняної освіти все підкидає й підкидає нові приводи почухати потилицю. Адміністративні новації (спроби скорочення держзамовлення, обмеження університетського самоврядування і т. ін.) невпинно доповнюються ідеологічним коригуванням навчальних програм та підручників. І марно сподіватися на демонстративні сварки всередині владної команди, марно радіти, що законопроект про вищу освіту може не потрапити до сесійної зали через порушення регламенту під час його розгляду профільним комітетом у Раді, Дмитро Табачник непохитний у своєму кріслі. Начхати! Танки бруду не бояться, вони його створюють.

ВПЕРЕД, У МИНУЛЕ!

Ось лише короткий перелік останніх гуманітарних ініціатив Дмитра Володимировича: створити спільний посібник з історії для учнів Росії та України, переписати чинні підручники, прибравши звідти найконфліктніші для московського вуха постаті та події, нарешті – останній писк! – наголосити на «особливій ролі» російської літератури в «загальнолюдській системі духовно-культурних цінностей».

У пресі є застаріла традиція: про роботу відомств, особливо таких соціально дражливих, як Міносвіти, згадувати «або погано, або ніяк». За всієї неоднозначності доробку попередніх керівників – від Василя Кременя до Івана Вакарчука – слід зазначити, просто заради справедливості,

що українська школа відчутно наблизилася до світового мейнстріму. Мається на увазі не організаційна оболонка (мало не написав «болонка»), а контент. Передусім це стосувалося програм, зокрема з літератури. Щодо російської літератури, то вона тут представлена не гірше, а може, й краще, ніж 20 років тому: Пушкін, Лермонтов, Гоголь, Крилов, Тютчев, Достоевський, Толстой, Чехов (не поет), Бунін, Купрін, Блок, Ахматова (та сама), навіть Шолохов... То навіщо ж говорити про якусь «особливу роль»?

А з тієї самої причини, що й коригувати викладання історії. Як це робиться, днями розповів на «Українській правді» Віктор Мисан, автор підручника «Вступ до історії України». Міністерство натякнуло видавництву, а вже видавництво наполегливо рекомендувало йому прибрати з книги Крути й Січових стрільців, переосмислити Мазепу й УПА, а ще, увага, «дописати, що до викупу Тараса Шевченка з кріпацтва долучилася імператорська сім'я»!!! Ова, це вже, схоже, особисте, по кігтях – лева! Відомо, хто в нас шанувальник традицій імператорського дому Романових...

Загальна мета всієї перерахованої інтелектуальної потуги викладена в офіційному документі міністерства: «необхідність збереження національної ідентичності, духовних ідеалів слов'янства в умовах глобалізації світового про-

стору». Тут частково брехня, а частково лицемірство. Брехня там, де про ідентичність, бо більшого подразника, ніж українська ідентичність, для господина Табачника немає. Лицемірство там, де про духовні ідеали слов'янства, бо слов'яни різні, одна річ поляки, інша – чехи, серби з болгарами – взагалі третя. Безперечно, це просто соромязливий евфемізм «русского міра» – того, який останнім часом успішно пропагують Його превосходительство прем'єр Путін та Його святість патріарх Кіріл. Успіхи в поширенні високіх ідеалів там, де їм не чиниться опір, теж важко приховати: найгучніше їх було чути нещодавно на Тріумфальній площі нашої колишньої спільної столиці в гаслах патріотичної молоді: «Є...ть Кавказ!» Приєднуйтеся, бароне, приєднуйтеся!

ЗВДАННЯ ІЗ «СОПРОМАТУ»

Слід назвати речі своїми іменами. Зрозуміло, що особовий склад генерального штабу регіоналів не перервантаний гуманітаріями, якщо не рахувати пані Бондаренко з паном Єфремо-

вим. Тому вони або діють за покликом душі, за інстинктом, який не проп'єш (на кшталт законопроекту № 6342 про зміни до Закону про телебачення та радіомовлення, яким, зокрема, скасовується 50-відсоткова квота на трансляцію музичних творів українських авторів чи виконавців в ефірі теле- і радіостанцій), або віддають на відкуп фахівцям. Точніше, фахівцєві. Звідси й когнітивний дисонанс. Можна було б зрозуміти, якби представники одного регіону, травмовані, на їхню думку, попереднім засиллям представників іншого (що саме по собі «манечка»), почали б просувати свою, регіональну ідентичність. Прочитали б нарешті Стуса (батька) або поставили б у столиці пам'ятник Джону Джеймсу Г'юзу. Насправді ж на всю країну аж до Чернівців поширюється зовсім інша матриця: та, в якій Україна досі залишається філією Росії (хай із децицією «культура локаль»), а українська історія та культура – місцевими варіантами (чи то девіаціями) загальноросійської історії та культури. Штучність, несумісність і неспівмірність такої матриці з реальною Україною нікого не хвилює, бо для відчуття цього потрібна наявність зовсім інших рецепторів та аналізаторів, якими більшість фігурантів не обтяжена. Та й матерія складна, розбиратися ніколи, тут важливіші справи є.

Це перше пояснення, чому так непохитно на своїй посаді почуватися одна людина – людина, котру фізіологічно нудить

від країни, за духовний розвиток якої вона відповідає. Дмитро Володимирович Табачник, як свідчить його творчий шлях, має рідкісну здатність до часу транслювати начальству свою абсолютну незамінність. Комічний обмін плевками на рівні заступника голови адміністрації це підтверджує.

Може бути й друге пояснення, дещо конспірологічне, хоча, враховуючи реалії, не надто. Імпульси українського міністра настільки когерентні вібраціям його російських колег, що виникає підозра в їхній узгодженості. Скажімо, в нинішніх очільників України не бракує су-

ЯКЩО УКРАЇНА НЕ ЗНАЙДЕ В СОБІ СИЛИ ВИПРАВИТИ ЦЕ НЕПОРОЗУМІННЯ, ТО ВЖЕ БУДЕ ВИЯВ ФАТАЛЬНОЇ ЗАКОНОМІРНОСТІ

перечностей зі східним сусідом у значно чутливіших питаннях, наприклад, там, де стикаються конкретні економічні інтереси. Тому можливістю не драгувати партнера – чи то патрона? – заздалегідь другорядними, мовнокультурними подробицями, йти назустріч певним сигналам, зокрема й у кадровій політиці, на цій, безумовно, другорядній для наших вождів ділянці – просто подарунок долі.

АНАМНЕЗ ТА ЕПІКРИЗ

Є історики, які в кожному факті вбачають вияв чи то явних, чи то прихованих глибинних процесів та закономірностей, і такі, які доводять, що будь-які події – наслідок ланцюжка випадковостей, реалізація амбіцій, волі, енергії окремих пасіонарних діячів, а також узагалі є думка, що історія – це лише маніфестація комплексів і фобій тих, про кого завтра напишуть у підручниках. Схоже, той факт, що Україна в особі відповідального за інтелектуальний та фаховий розвиток її молоді, не кажучи вже про науку, переконливо пояснюється саме в цій традиції. Звісно, не справа журналіста – копірситися в психотравмах того чи іншого «публічного інтелектуала», хай би про це краще поклопоталися

фахівці в білих халатах. Але завдання преси – звертати увагу на вияви суспільних хвороб.

Українофобія, як і антисемітизм, як і американо-, чи русо-, чи будь-яка інша фобія, не страшилка, не публіцистичний штамп, не спекуляція. Це правдивий діагноз для окремої групи співвітчизників, до речі, без урахування їхньої етнічної належності. Локальна особливість цієї хвороби – не просто несприйняття носіїв певного культурного чи антропологічного типу, їхньої мови, звичок, форми очей чи вух, а й намагання відхреститися від свого коріння й підкреслити належність до іншої, нібито престижнішої групи. Ганебно соромитися того, що ти українець, сврей чи, скажімо, татарин. Соромно вдавати з себе «білогвардійця», як було модно в СРСР у часи юності нашого героя, – вже тоді це був радше кумедний, аніж небезпечний афронт. Коли дорослі хлопчики заграються у свої дитячі комплекси, потроху зникає симпатичний флер невинного бешкетування, залишається тільки те, що визначається влучним російським словом «пошлость» та похідним від нього «пошляк».

Мимоволі згадується одна безжална аналогія з історією, як посварилися два видатні російські письменники. Якось у товаристві колег-літераторів Александр Купрін детально й нудно розповідав про князівське коріння своєї матері. Правдивий аристократ Іван Бунін довго це слухав, а потім відрізав: «Стало быть, ты, Иван Александрович, у нас дворянин по матушке».

Припустімо, що випадково в одній точці збіглися кілька «силових ліній»: обмеженість людських ресурсів однієї політичної сили, Realpolitik однієї сусідньої країни, невроз одного окремо взятого політика, бізнесмена й колекціонера. Проте якщо Україна не знайде в собі сили виправити це непорозуміння, то вже буде вияв закономірності, небезпечної та в чомусь фатальної. Якщо припустити, щоби українська молодь виховувалася поза своєї ідентичності, просто уявіть, що вона кричатиме завтра під вашим вікном. ■

Продовження теми на стор. 12, 14, 16

Ліквідувати

Зі зведень матеріалів донесень німецької поліції та СД під час Другої світової війни

«Київській «Просвіті» вже вдалося розгорнути енергійну діяльність. Створено хор, драматичний і художній гуртки. Крім того створено: ляльковий театр, курси шиття для дівчат, школа креслярів, лабораторія для наглядних посібників, хореографічний гурток. (...) Поліція безпеки неодноразово висловлювалася проти існування «Просвіти», так як існує небезпека, що «Просвіта», як організація розповсюджена по всій Україні стане притулком для нелегальних націонал-українських груп спротиву».

«Німецьке цивільне правління дійсно проводить культурну політику спрямовану на знищення української культури. Це переконання призведе до того, що все більші кола будуть переходити до радикального табору і радикального руху, який спочатку був винятково експортованим явищем, принесеним сюди західними українцями та емігрантами, які проникли на ці землі разом з німецькою армією, а тепер поступово захопить українське населення і стане впливовим. (...) Німецький пропагандистський апарат слід якнайшвидше очистити від українських націоналістичних елементів. Українські провінційні газети досі перебувають під керівництвом радикальних українських ультра-націоналістичних елементів».

«Українська інтелігенція у всіх напрямках використовує слабкість німецьких позицій. Зростає шовіністичний націоналізм, який прагне до самостійності. ОУН Бандери звертає головну увагу на саботаж відправки робочої сили до Німеччини з допомогою усної пропаганди».

«Широкі кола української інтелігенції та напівінтелігенції в Києві та інших містах, як правило під впливом західноукраїнських підбурювачів, використовують всі труднощі та помилки, яких неможливо уникнути, щоб розповсюдити чутки, які повністю отруюють можливість українсько-німецької співпраці».

На базі фондів Центрального державного архіву вищих органів влади України

ТАБАЧНИК КРОКУЄ ПО ОСВІТІ

ІНІЦІАТИВИ ТА РІШЕННЯ МІНОСВІТИ

Мова

- російська як мова міжнаціонального спілкування (запозичення із Закону «Про мови в УРСР»)
- вільний вибір мови навчання в обхід української
- жодна мова не визначена як база для навчання в Україні
- скасування державного іспиту з української для бакалаврів

Література

- орієнтація на «духовні ідеали слов'янства»
- виняткова роль російської літератури
- твори про Голодомор вилучають зі шкільної програми, натомість додають розділ «українська російськомовна поезія»

Історія

- переписування історії «під Росією» (спроба створення спільного підручника з РФ, заперечення Голодомору як геноциду українського народу тощо)

УКРАЇНСТВО

Дмитро Табачник, міністр освіти і науки, молоді та спорту України

«Действующая власть успела перекрыть не все краны незаконного финансирования националистических организаций (вроде «Просвіти») из бюджета, но бурный поток стал тонким ручейком, готовым в любой момент пересохнуть».
Газета «2000»

«Украину, с ее великим прошлым, неразрывным с общей российской и советской историей, оранжевые компрадоры пытаются превратить в колонию Галичины, где столетиями проводилось уничтожение сторонников православно-славянского единства. (...) Для выполнения поставленных целей культивируется ложь на государственном уровне, превращающая народ Украины в «воображаемое сообщество», лишенное исторической памяти, а значит ориентиров настоящего и будущего. Видя бездарность навязываемой лжи, крайне важно осознать реальность угрозы, не обманываться тем, что лобовая пропаганда безопасна».
Газета «2000»

«Бандера и Шухевич останутся в истории как националисты и организаторы массовых убийств, но при этом они ещё и будут навечно запятнаны коллаборационизмом».
Сайт Партії регіонів

«Галичане практически не имеют ничего общего с народом Великой Украины ни в ментальном, ни в конфессиональном, ни в лингвистическом, ни в политическом плане. У нас разные враги и разные союзники. Более того, наши союзники и даже братья – их враги, а их «герои» (Бандера, Шухевич) для нас – убийцы, предатели и пособники гитлеровских палачей».
Газета «Известия»

- ігнорування Помаранчевої революції в підручниках
- антиукраїнський «антропоцентризм» (ігнорування військових сутічок українців із росіянами, нівелювання ролі УНР та УПА)
- повернення радянської історичної термінології (Велика Вітчизняна війна замість Друга світова тощо)

Освіта

- нівелювання ролі зовнішнього незалежного оцінювання
- зміна плати за навчання з урахуванням інфляції
- тотальний контроль міністерства над освітніми програмами вишів
- надання статусу «класичний університет» лише вишам, що мають понад 10 тис. студентів
- вибори і призначення керівництва вишів під контролем Міносвіти
- зменшення квот на бюджетне навчання
- обмеження студентського самоврядування й університетської автономії

Сортування літератури

Концепція літературної освіти покликана зберегти «духовні ідеали слов'янства» і встановити особливий статус російської літератури

ФОТО: УКРАЇНОРМ

Автор:
Павло
Полянський,
голова
правління
ГО «Центр
освітнього
моніторингу»

З інтервалом у кілька січневих днів Міністерство освіти і науки, молоді та спорту розмістило на своєму сайті документи, котрі визначають інші, порівняно з теперішніми, параметри мовної та літературної освіти: проект концепції мовної освіти (див. № 4 *Тиждня*) та концепцію літературної освіти. Першу з них оприлюднили у вигляді проекту, до якого нібито можна було вносити пропозиції до 20 січня. Другий же витвір уже затверджений міністерством без будь-якого попереднього громадського обговорення.

У проєкті концепції мовної освіти, як вила з мішка, проглядає єдина мета – утвердити в навчально-виховному процесі російську мову в статусі чи то «другої державної», чи то «офіційної». Все інше, про що йдеться

в документі, є лише повторенням підходів, які вже давно вкоренилися в українській освіті. Загалом документ є таким слабким як із погляду циркуляротворення, так і за змістом, що цьому може бути лише одне пояснення: невмілі люди дуже поспішали.

Концепція літературної освіти за формальними ознаками є значно досконалішою від мовної. Однією зі спонук до її ухвалення названо «перехід на 11-річне навчання в загальноосвітній школі», хоч особливості вивчення літератури у старшій школі (10–11-ті класи) так і не були розкриті в тексті документа.

Натомість у вступній частині задекларовано, що концепція покликана до життя «необхідністю збереження національної ідентичності, духовних ідеалів

слов'янства в умовах глобалізації світового простору». Теза про необхідність збереження ідентичності є доречною й справді актуальною для представників будь-якої нації, що становлять Український народ. А ось щодо «духовних ідеалів слов'янства», то вони ніби списані з гасел «Русского міра».

По-перше, виникає питання про правомірність протиставлення учнівської молоді слов'янського походження представникам неслов'янських народів, адже крім української, польської та російської мов в Україні повна загальна середня освіта надається також кримськотатарською, молдовською, румунською та угорською.

Цьогоріч кримськотатарською мовою виховуються понад 500 дітей у дитячих садках та навчаються 5,4 тис. школярів, мол-

довською – майже 3,9 тис. учнів, румунською – 2140 дошкільнят і понад 18,8 тис. школярів, угорською – відповідно більше ніж 3,3 і 15,1 тис. дітей. Усім їм, представникам неслов'янських народів, згідно із концепцією, мають прищеплюватися «духовні ідеали слов'янства».

По-друге, укладачі документа уникли роз'яснення, духовні ідеали якого саме 300–350-мільйонного слов'янства вони мають на увазі. На сьогодні слов'яни становлять етнічну більшість у 13 європейських країнах і окрім рис, що їх об'єднують, мають чимало відмінностей як політичного, так і релігійного стибу.

РОСЛІТ ПОНАД УСЕ

У розділі «Сутність, мета і завдання літературної освіти в 11-річній загальноосвітній школі» йдеться про більш значущу, порівняно з літературами інших народів, роль російської літератури: «Особлива роль належить при цьому російській літературі як художньо-словесному надбанню, у тісній взаємодії з яким протягом кількох століть формувалася українська література, а також з урахуванням того місця, яке посідає російська література в загальнолюдській системі духовно-культурних цінностей».

Тут, видається, розробник концепції або підвело елементарне незнання ними надбань світової літератури як такої, або ж, як і у випадку з «духовними ідеалами слов'янства», вони (свідомо чи несвідомо – то інше питання) мали на меті протиставити російську літературу іншим як більшу, порівняно з літературами інших народів, цінність. Оскільки документ було прийнято без попереднього громадського обговорення, то не відомо, чи то національні об'єднання самі уповноважили його авторів відвести літературному надбанню своїх народів периферійне місце, чи то їхньої думки ніхто не запитував. У результаті, видавши належне досягненням, причому незаперечним, однієї літератури, такими формулюваннями укладачі концепції принизили інші національні літератури.

Бог із ними, з французами, англійцями, американцями,

МОВНО-ЛІТЕРАТУРНІ КОНТРАСТИ

Поки в Україні активно впроваджується домінування російської мови та літератури, у колишніх азійських республіках СРСР, які традиційно зараховують до сфери впливу РФ, відбуваються зворотні процеси.

У Казахстані реалізується планомірна казахізація освітньої галузі, а державна програма функціонування розвитку мов передбачає поетапне переведення документації на казахську мову.

В Узбекистані відбувається витіснення російської мови з усіх сфер суспільного життя, оскільки відповідно до статті 1 Закону Республіки Узбекистан «Про державну мову» єдиною державною мовою є узбецька.

З моменту проголошення незалежності в Туркменістані відбувається масштабна туркменізація: 2002-го заборонено ввезення в країну російської друкованої преси, того самого року всі російсько-туркменські школи перетворені на туркменські.

Таджикистан теж активно проводить процес дерусифікації – у 2009 році було ухвалено Закон «Про державну мову», згідно з яким спілкування з органами влади можливе тільки таджицькою, а російську мову цілковито виключено з діловодства. Крім того, президент країни Емомалі Рахмон своїм указом заборонив РАГ Сам реєструвати дітей, пізніше яких закінчується на «-ев» та «-ов», дозволивши використовувати тільки перські варіанти їх написання.

бразильцями та іншими «німцями», вони концепції не читали й не образяться на «неособливу» роль їхніх літератур у світовій культурній спадщині. Значно складніше буде вчителям літератури й учням у школах. Так, у школах з угорською мовою навчання вони матимуть, відповідно до концепції, погодитися з тим, що начебто творчий спадок Міхая Вьорьошмарті, Дюлі Ййеша, Шандора Петефі, Гези Гардоні та інших угорських поетів і прозаїків є чимось вторинним порівняно з «особливою роллю» російської літератури.

У такій самій ситуації перебуватимуть учителі й учні шкіл із навчанням румунською мовою щодо творчості Міхая Емінеску, Васіле Александрі, Лівіу Ребряну, Міхайла Себастьяна; молдавани муситимуть визнати «другорядне» місце в літературі Костянтина Негруцці, Леоніда Корняну, Міхая Анріеску; кримські татари – Ашика Умера та Махмуда Киримли, поляки – Адама Міцкевича, Генріка Сенкевича, Юзефа Конрада, Вігольда Гомбровича, Богдана Задури. Й лише тому, що натхненники концепції або ж не читали їхніх творів, або ж не здатні їх поцінувати.

Якби мова йшла про літературні уподобання для дискусій на кухні, то до цього можна було б не привертати уваги: не читала людина, або читала, але нічого з того не зрозуміла, або не «прійняло» її тощо. Але коли йдеться про стратегію літературної освіти в полікультурній країні, то це вже питання не приватних уподобань і «кухонних» пристрастей, а державної політики.

ПЕРЕВІРКА КАНОНОМ

У концепції також йдеться про «канонічність «золотого» фонду класичної літератури» як «основи літературної освіти». Розробники в цьому випадку роз'яснюють, що вони мають на увазі «твори, перевірені часом і багатства поколіннями», й такий підхід не може викликати заперечень. Так само вмотивованим видається декларування наближення шкільної літератури до реалій і проблем сьогодення, тісно пов'язаних із сучасними проблемами життя нашого суспільства, вітчизняної історії, світу (питома вага вивчення

творів ХХ–ХХІ століть становить 30–40% навчального часу у відповідних класах). Важливо, хто й за якими критеріями визначатиме, літературні твори яких авторів заслуговують на те, щоб із ними ознайомлювалися школярі. З огляду на реалії сьогодення цікаво буде дізнатися, чи вище освітнє чинюництво санкціонує ознайомлення на уроках літератури з творчістю сучасних українських письменників.

Концепція також містить імператив щодо цілісного підходу до вивчення художніх творів: «робота із фрагментами тексту не дає повного уявлення про твір як цілісність, про єдність змісту й форми, а відповідно не може викликати й відповідні емоції та почуття; у зв'язку із цим потрібно ввести до шкільних програм із предметів, що забезпечують літературну освіту, невеликий обсяг текстів, який учні зможуть прочитати повністю [...] тільки цілісний художній твір дає можливість отримати цілісне естетичне та емоційне враження, спонукати роботу думки й уяви, виховати культурного та вдумливого читача».

З погляду ідеальної моделі, що забезпечувала б якомога глибше проникнення учнів у світ літератури, така постановка питання має під собою підґрунтя. Проте якщо перенести її на практику шкільництва, то це означатиме, що в межах часу, передбаченого навчальними планами, реалізувати такий підхід можна лише в тому разі, якщо залишити у програмі короткі вірші й такі самі за обсягом новели чи оповідання. Як наслідок – цілий пласт художньої літератури розширити і без того значні розміри «білої плями» на мапі літературної освіти школярів. Поеми Гомера, «Енеїда» Вергілія, «Божественна комедія» Данте, «Дон Кіхот» Сервантеса, «Фауст» Гете тощо при цьому приречені лишитися поза духовними обріями українського школяра.

Якщо саме це і є метою ідеологів концепції, то вони можуть бути задоволені собою. Бо, як зауважив Свирид Петрович Голохвостов, те, що звичайним людям здається зеленим, їм, «вчоним», воно вже «рябоє»... ■

Докладніше
див.
стор. 28

Ідеологічний шпагат

У Партії регіонів зріє конфлікт між прагматичним крилом і проросійським

Автор:
Дмитро
Калинчук

У 2006 році, після перемоги Партії регіонів на парламентських виборах, ще живий тоді член політради ПР Євген Кушнар'єв шокував прихильників біло-блакитних заявою: «Державна мова в Україні має бути одна – українська». До «вбивчої» заяви він додав пропозицію зменшувати на 20% оклади державних чиновників, які не опанували української мови, і збільшувати на 30% зарплати тих, хто спілкується на роботі тільки українською. Заява Кушнар'єва викликала тоді обурену відповідь його соратника – народного депутата Вадима Колесніченка: «Я гадаю, Кушнар'єв обмовився... Російська мова мусить стати регіональною в кількох областях України, і це лише перший етап». Наразі «перший етап» усе ще лишається проектом.

Під час виборів 2004 року штаб кандидата Януковича порушив негласне правило української політики і вкинув у кампанію досі заборонені теми, які роз'єднують суспільство: надання російській мові статусу державної, запровадження подвійного громадянства з РФ тощо. Крім того, російські політтехнологи, залучені до перегонів, почали поши-

рення наочної агітації, також спрямованої на розкол: «поділ України на три сорти», інші символи ненависті.

Після поразки Януковича ці теми активно експлуатувала Партія регіонів як опозиція. Зокрема, обрані 2006 року місцеві ради Сходу та Півдня, де ПР здобула більшість, опікувалися встановленням «регіональної російської мови» й оголошенням «зон, вільних від НАТО».

Ситуація докорінно змінилася після отримання Партією регіонів усієї повноти державної влади протягом 2010-го. Здобувши контроль над країною, регіонали об'єктивно не мають бути зацікавлені в її розколі. До того ж виконання ними мовно-гуманітарних обіцянок стримують численні акції протесту, обурення української інтелігенції та опір опозиційних депутатів. Влада й сама явно не поспішає втілювати найрадикальніші з них у життя, хоча має для цього всі можливості: свої люди є в СБУ, прокуратурі, МВС, Конституційному Суді, регіонали за потреби граучись збирають депутатську більшість у парламенті. Тож, схоже, керівництво ПР, принаймні прагматична його частина, намагається уникнути подальшої радикалізації Центру й Заходу країни, тому змушене йти на певні ідеологічні компроміси.

Однак такий прагматичний і цілком логічний підхід поділяють не всі в конгломераті, який називається українською владою. Деякі персонажі ніяк не можуть заспокоїтися, шкодячи іміджу не тільки країни, а й нинішнім очільникам держави.

ПУБЛІЧНА ДУЕЛЬ ЧИНОВНИКІВ

«Якби я призначала міністрів або якби це було в моїй волі, то я готова була б сьогодні скласти всі свої повноваження і піти на вільні журналістські хліби чи стати безробітною лише для того, щоб міністром освіти був хтось інший».

Ганна Герман,
програма Шустер Live, 28 січня

І БОГУ СВІЧКА, І ЧОРТУ КОЦЮБА

Партія регіонів не має чітко визначеної ідеології. У період свого перебування в опозиції вона створила шалений ідеологічний мікс, зшитий із бажань усіх громадян, які бодай потенційно могли проголосувати за ПР. Передусім налаштованих проросійськи. Проте рух регіоналів у цьому напрямку обмежувався здебільшого тільки грізними заявами. На словах регіонали заходилися ухвалювати закон про мови, мракобісну Декларацію Верховної Ради України «Про гідність, свободу та права людини» тощо. Однак закон про мови було відкладено до «після виборів» і ще й досі не розглянуто.

У той час як один регіонал – міністр освіти Дмитро Табачник – стверджує, що галичани та українці – це різні народи, уряд і президент із помпою святкують День Соборності. У той час як нардепи Цар'єв та Колесніченко ведуть «священну війну» проти вшанування пам'яті ОУН – УПА, львівський депутат-регіонал Ігор Гришук закликає громадськість скинутися на добудову пам'ятника Степанові Бандері. Секретар Донецької облради Микола Левченко твердить, що українська мова має лишитися тільки для фольклору та анекдотів, тоді як заступник голови Адміністрації президента Ганна Герман наголошує: «Коли вам кажуть, що ви не українці, протестуйте проти цього!» У день пам'яті героїв Крут Колесніченко видав нагора статтю «Трагедія Крут – не той міф, на якому можна збудувати майбутнє країни». Президент Янукович відповів йому у своєму зверненні до народу України: «Відвага та самопожертва кількох сотень військових курсантів, студентів, гімназистів стали справжнім прикладом для наступних поколінь».

ФОТО: PHIL

борців за незалежність». Обурення частини ПР викликала позиція запорізького губернатора Бориса Петрова (члена ПР), що обком КПУ має розмістити статую Сталіна лише всередині свого приміщення. Коли заступник голови АП Ганна Герман заявила, що президент ніколи не підпише проекту реформи освіти від Дмитра Табачника, міністр у відповідь порадив їй піти у відставку.

Через зіткнення «світоглядів» усередині ПР виникає дедалі більше конфліктів. Партія регіонів опинилася в становищі ідеологічного шпагату. Для виборців, що голосували проти регіоналів, вона лишається олігархічною політсилою, яка воліє розкрати державне майно, та ще й на угоду Росії готова роздушити українську ідентичність. Водночас прибічники ПР усе більше звинувачують її представників у «політичному колабораціонізмі». Звичка останніх говорити на Заході країни одне, а на Сході – майже протилежне зайвий раз перекоонує шанувальників ПР, що їм брешуть. До того ж очікуваного «покращення життя вже сьогодні» не сталося і не планується. Відтак електорат Партії регіонів тепер голосує ногами, відмовляючись брати участь у виборах. У Севастополі 2006 року явка становила 60%, 2010-го – 41%. У Краматорську на місцеві вибори прийшли 37% виборців. Рекорд поставив Мелітополь – 25% голосів «проти всіх».

КРЕМЛІВСЬКЕ КРИЛО

Позиція регіоналів, які не хочуть протистояння в суспільстві (бізнес-крило Партії регіонів) або схильні до компромісів у гуманітарних питаннях (Герман, Лавринович, Ландик), усе більше іде врозріз із позицією частини ПР, відверто налаштованої на обслуговування інтересів Росії (точніше, кремлівського керівництва). «Кремлівське крило» формують міністр освіти Дмитро Табачник (концепція «галиччани і українці – різні народи»), голова громадського руху «Русскоязычная Украина» нардеп Вадим Колесніченко (організатор виставки «Волинська різанина: польські та єврейські жертви ОУН – УПА»), секретар Донецької обл-

ради Микола Левченко («українська мова – мова фольклору та анекдотів»), співолова Антифашистського форуму України, нардеп Олег Царьов (відомий боротьбою з рестораном «Криївка» у Львові) та ін. Особливі прикмети членів «кремлівської групи»: агресивне несприйняття українського і повсякчасне підспівування ідеологемам, які вкидаються в наше суспільство через російський кордон. При цьому підспівування Росії не зменшується навіть зважаючи на протекціоністські заходи щодо Москви, від яких потерпає бізнес-крило ПР. Не маючи власного системного бізнесу, побудувавши імідж майже виключно на боротьбі з українським, ці діячі нині борються за свою затребуваність.

«Кремлівську фракцію» влада використовує переважно для висловлювання тез, які хочуть чути проросійські налаштовані симпатки ПР на Сході України та в Криму: про безпеку «бандерівського рваншу», про «швидке» вирішення мовного питання тощо.

Проте нинішня позиція вищого керівництва Партії регіонів у питаннях, чутливих для суспільства, повільно перетворює її проросійське крило на команду блазнів, здатних (з погляду виборця) лише брехати та дурити. Квінтесенцією цього образу є влучний епітет «дешевий клоун», яким Дмитра Табачника нагородив представник бізнес-крила ПР Борис Колесников.

МІНА УПОВІЛЬНЕНОЇ ДІЇ

«Покращення життя вже сьогодні» українці не побачили. Чергові обіцянки (мовляв, за рік в Україні не буде безробіття) виборець сприймає вже як наукову фантастику. Замість дешевого газу в обмін на Чорноморський флот у Криму отримали дорогий. На гуманітарному фронті – тільки проекти. У таких умовах на часі питання по-

літичного майбутнього «кремлівської групи».

Нині розкол у ПР з ідеологічних причин малоімовірний. Вікторів Януковичу досі здавалося мирити між собою своїх олігархів. Бізнес-еліта Партії регіонів консолідована як ніколи. «Кремлівська фракція» зараз просто не знайде собі потужного спонсора. Проте в майбутньому можливі конфлікти між самими олігархами з орбіти ПР. Тоді «кремлівська група» може знадобитися щирому спонсорів. Розкольників може також пригріти Москва

Гіпотетично є ще й третій варіант розвитку подій: напередодні наступних парламентських виборів розкол ініціює саме керівництво партії влади. Луценківська «Самооборона» свого часу підмела голоси виборців, розчарованих політикою президента Ющенка та прем'єра Тимошенко, щоб потім піти на вибори блоком із «Нашою Україною». «Кремлівська фракція» так само зможе стягнути на себе голоси електорату, зневіреного в ПР, щоб потім укотре проспівати мантру про «бандерівську загрозу» й утворити блок із регіоналами. Та це тільки гіпотези.

Фактом лишається те, що внаслідок своєї недалекогоглядної ідеологічної роботи в часи перебування в опозиції нині Партія регіонів змушена висіти на політичному шпагаті. Вона має постійно балансувати між подальшою радикалізацією Центру й Заходу країни та все глибшим розчаруванням у ній Сходу та Криму. Власне, тривале сидіння на шпагаті шкодить опорному руховому апарату. ■

Дмитро Табачник про непохитність вождя:

«Местная община имеет право строить за свои деньги памятник кому она захочет. Власть не имеет права запрещать людям поклоняться любимым идеологическим канонам, хотя должна пресекать попытки навязывать эти каноны другим.

Если говорить о фактах истории, то Сталин был вождем победившей армии и вождем народа, выигравшего Великую Отечественную войну. Поэтому его место в истории значимо и непоколебимо» (УНИАН)

ФОТО: PHIL

ПУБЛІЧНА ДУЕЛЬ ЧИНОВНИКІВ

«Є дуже простий світовий досвід: якщо чиновник не згоден із кадровою політикою президента чи прем'єр-міністра, у нього для того, щоб тримати обличчя, є дуже простий вихід – подати у відставку».

Дмитро Табачник, «Інтерфакс-Україна», 30 січня

Вінок для минулого

Влада наввипередки з опозицією заходилися демонструвати відданість тим історичним датам, які, здавалося б, мало відповідають їхнім ідейним переконанням

Автор:
Олексій
Сокирко

Що не кажіть, а споглядання нинішніх офіційних урочистостей – справа повчальна! Покладання вінків і вшанування пам'ятних, з погляду історії, святих віднедавна виявилися ще й дуже кумедним видовищем. Утім, зараз мова не про це, а про те, яким символом воліють вклонятися чинні політики, і про їхні мотиви. Як відомо, в цивілізованому світі такі заходи мають символічний характер – суспільство та його провідники не просто демонструють відданість спільним цінностям, що найчастіше уречевлені в меморіалах, пантеонах, пам'ятних місцях, а й емоційну солідарність: мовляв, дивіться, ми можемо конкурувати, змагатися, але, попри все, належимо до однієї спільноти і громадянської релігії. А як у нас?

Рік розпочався з маленьких сенсацій. Влада та її партія наввипередки з опозицією заходилися демонструвати відданість тим історичним датам, які, здавалося б, мало відповідають їхнім ідейним переконанням. До ностальгічно-пафосних 9 Травня, Дня захисника Вітчизни, 8 Березня та іншого набору радянських свят додалася спроба помпезно відзначити й День Соборності 22 січня. Хай там як вийшло зі скандалами довкола непроплачених послуг мітингувальникам на Майдані, але факт лишився фактом: покладання квітів, урочисті збори з виступом Януковича й повсюдне ушанування історичного акту соборності. Йшлося не лише про те, щоб казенними фанфарами заглушити мітинг на Софійській площі й виступи бютівців. Адже ця дата в календарі, дарма що не червоного кольору, потрібна регіоналам хоча б для того, аби нейтралізувати ідеологію справжньої регіоналізації України, а відтак і розтягування на шматки підконтрольної їм території. Отже, хай живе соборність!

Утім, набагато цікавішим виявилось вшанування героїв Крут 29 січня: до Аскольдової могили з інтервалом у годину потягнулися Микола Азаров, Юлія Тимошенко, свободівці, нашоукраїнці, кожен із яких на свій лад співав ритуальний ревієм загиблим героям. Ідеологічно чужий регіоналам меморіал, який відвідав прем'єр, дав приводи для прогнозів, мовляв, владний табір почав потроху, але вже публічно втрачати єдність, отже, донецькі коригуватимуть свої ідейні позиції та

шукатимуть нові ідентичності. Радянсько-російський шаблон явно не вдовольнить тих із них, хто виявлятиме незгоду з Банковою. Відповідно новим групам впливу, що змагатимуться за першість у верхівці, знадобляться нові символи, та й узагалі відсепарування від решти вчорашніх соратників.

Так це чи ні, покаже лише час. Наразі перспектива «українізації» абсолютно стерильних у національному відношенні можновладців викликає в мене такий самий сумнів, як і щира українськість опозиції. Затяте демонстрування національної тожсамості для неї радше вдаване, аніж справжнє. Адже, будучи при владі, Юлія Тимошенко та її оточення, в якому, між іншим, гуманітарною політикою опікувався історик за освітою Микола Томенко, ні на йоту не просунули популяризації вітчизняної історії й того, що прийнято називати ціннісним осердям суспільства, в якому історична пам'ять посідає чільне місце. Напередодні президентських виборів історичні та меморіальні проекти, фінансовані урядом Тимошенко, наприклад установа пам'ятника Мазепі в Полтаві, у 2009 році взагалі були згорнуті або ж бойкотувалися. Не

хотіли підставлятися, бачите... Коли ж знадобилася дієва солідаризація з невдоволеним суспільством, а саме це живить будь-яку опозиційну силу, раптом згадали і про Крути, і про Мазепу, словом, усе те, чого раніше воліли не

НАЙЦІКАВІШІ ПЕРЕГОНИ З ПОКЛАДАННЯ ПОЛІТИКАМИ ВІНКІВ ДО ОДИНХ І ТИХ САМИХ ПАМ'ЯТНИКІВ **ЩЕ ПОПЕРЕДУ**

помічати.

Гадаю, найцікавіші перегони з покладання політиками вінків до одних і тих самих пам'ятників ще попереду. Не забуваймо, що в серпні на нас чекає відзначення 20-ї річниці здобуття незалежності, а вже цієї дати ані регіонали, ані бютівці точно не оминуть, намагаючись вписати її до свого активу. Одні згадуватимуть, як виборювали, інші – як виводили з кризи й забезпечували стабільність. Пафос переповнюватиме і тих, і інших – справді-бо, без суверенної і незалежної України не було б в неї ані президентів, ані прем'єрів, ані лідерів опозиції. Втїшає хіба те, що за вдовоною відданістю історичній минувшині як влади, так і її опонентів не вироджується щирість суспільства – живий ланцюг, що з'єднав два береги Дніпра у День Соборності, був справжнім, а не казенно-політиканським. ■

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ
Передплатний індекс 99319

Передплата на 2011 рік Передплатити «УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖДЕНЬ» ви можете:

- У редакції:
 - заповніть квитанцію у відділенні будь-якого банку (отримувач: ТОВ «Український тиждень», р/р 26007026823721 у Печерському відділенні ПАТ «УКРСОЦБАНК». МФО 322012. Код ЄДРПОУ 35392656. Передплата на журнал «Український тиждень»);
 - розбірливо зазначте адресу доставки та контактний телефон;
 - оплатіть квитанцію у найближчому відділенні банку;
 - надішліть копію сплаченого бланка замовлення (квитанцію про оплату):
 - * факсом: (044) 351-13-00 (01);
 - * поштою: ТОВ «Український тиждень», м. Київ, 03067, а/с № 2.
- У будь-якому відділенні зв'язку Укрпошти. Передплатний каталог на 2011 рік, стор. 168. Передплатний індекс – 99319.
- У передплатних агенціях вашого міста (детальніше див. на сайті www.tyzhden.ua).
- На сайті www.portmone.com

ПАТРІОТИЗМ?

НЕЗАЛЕЖНІСТЬ?

ДЕМОКРАТІЯ?

**ВІДВЕРТО
ПРО КРАЇНУ**

повідомлення	отримувач платежу	26007026823721	35392656
	ТОВ «Український тиждень»	поточний рахунок отримувача	код отримувача
	назва установи банку	322012	
	Печерське відділення ПАТ «УКРСОЦБАНК»	МФО банку	
	Прізвище, ім'я та по батькові платника		
	Адреса платника, телефон		
квитанція	отримувач платежу	26007026823721	35392656
	ТОВ «Український тиждень»	поточний рахунок отримувача	код отримувача
	назва установи банку	322012	
	Печерське відділення ПАТ «УКРСОЦБАНК»	МФО банку	
	Прізвище, ім'я та по батькові платника		
	Адреса платника, телефон		
касір	вид платежу: за передплату на журнал «Український ТИЖДЕНЬ»		
	період:		
	платник (підпис)	сума, грн	

За детальною інформацією звертайтеся за тел. (044) 351-13-00.
 Менеджер з передплати Каріна Забара
k.sem@ut.net.ua

Веселі старти

Будівництво СПГ-терміналу в Україні може стати як кроком до диверсифікації джерел газопостачання, так і довготерміновим вимиванням бюджетних коштів

На цьогорічному Світовому економічному форумі українська делегація була активною, як ніколи: президент веселив інвесторів (див. стор. 8), а його підлеглі не на жарт взяли за диверсифікацію енергоресурсів. У Давосі в присутності Віктора Януковича та Ільхама Алієва міністри ПЕК України та Азербайджану уклали відразу дві знакові угоди – про транспортування каспійської нафти українською територією та про постачання з закавказької республіки скрапленого газу. Юрій Бойко уточнив, що в 2014 році до України надійде 2 млрд м³ блакитного палива, а в 2015-му – 5 млрд м³. «Україна побудує термінал, Азербайджан гарантує його наповнення», – зауважив міністр.

АЛЬТЕРНАТИВА

Ідею будівництва в Україні терміналу для отримання скрапленого газу можна лише вітати, оскільки її втілення дасть змогу диверсифікувати джерела постачання енергоносіїв до нашої країни. За задумом керівництва уряду (постанову про будівництво терміналу на березі Чорного моря затвердили ще в березні 2010-го), об'єкт вантажною потужністю 10 млрд м³ палива має бути введений в експлуатацію до 2014 року. Вже відомо, що цим питанням опікуватиметься державне підприємство «Національний проект «LNG-термінал», яке створили наприкінці грудня 2010-го. До вересня 2011 року має бути розроблено техніко-економічне обґрунтування проекту, а до січня 2012-го на конкурсних засадах визначено підрядника-будівника.

З метою уникнення енергетичної залежності від РФ більшість країн Старого світу звели газові термінали ще кілька років тому, а в 2010-му реалізацію

Автор:
Ірина
Ходорова

Орієнтовний
кошторис
будівництва
СПГ-терміналу
в Україні –

€1 млрд

подібних проєктів розпочали Румунія та Болгарія. Головна перевага скрапленого природного газу (СПГ) – відносна дешевизна порівняно з трубним, російським. По-перше, транспортувати СПГ до ЄС з країн Близького Сходу і Північної Африки простіше, ніж із Росії, а по-друге – вигідніше, оскільки витрати на перевезення морем і регазифікацію (відновлення газоподібного стану палива з рідкого і навпаки) нижчі за вартість перекачки та обслуговування газотранспортних систем тощо.

В 2008–2009 роках, коли російський газ почав стрімко дорожчати, а спотові ціни на СПГ впали, країни ЄС дружно перейшли на споживання цього альтернативного палива. Скраплений газ суттєво потіснив продукцію Газпрому, обсяг експорту палива якого до ЄС лише в

цтва палива, на 66% скоротивши обсяги його експорту. Внаслідок цього ціни на СПГ на світових біржах стрімко пішли вгору: в серпні 2010-го цей газ можна було придбати за \$150 за тис. м³, але навіть така ціна вигідніша за вартість тисячі кубів російського газу, наприклад, на кордоні з Німеччиною, де вона сягає \$275.

За прогнозами British Petroleum, у 2011-му попит на СПГ в країнах ЄС не впаде, а обсяг пропозиції зросте на 32%. До 2020-го обсяги виробництва скрапленого газу в державах Північної Африки та Близького Сходу можуть подвоїтись, досягнувши позначки в 476 млрд м³, а частка СПГ на європейському газовому ринку збільшиться з 11% у 2008 році до 36% у 2035-му (розрахунки Prime Mark).

Утім, більшість опитаних експертів вважають, що подорожчання скрапленого газу не має сприйматись як перешкода для будівництва терміналу в Україні, адже диверсифікація джерел імпорту палива є стратегічним завданням. «Поки Нафтогаз купуватиме газ лише в росіян, ніхто не зможе перешкодити Газпрому диктувати ціни, а відтак і політичну волю», – впевнений директор енергетичних програм центру «Номос» Михайло Гончар. Цю тезу підтверджує і цінова політика російського монополіста, пом'якшення якої вже відчули ті країни-клієнти, які наважились розпочати диверсифікацію джерел газопостачання. «Тільки-но європейські держави почали нарощувати обсяги закупівлі СПГ, Росія вдалась до лібералізації цінової політики», – говорить екголова Укртрансгазу Олександр Тодійчук. Типовий приклад – Латвія, яка не могла отримати знижки від росіян, доки не долучилась до будівництва терміналу спільно з Польщею.

ГОЛОВНА ПЕРЕВАГА СКРАПЛЕНОГО ПРИРОДНОГО ГАЗУ – ВІДНОСНА ДЕШЕВИЗНА ПОРІВНЯНО З ТРУБНИМ

2009-му скоротився на 11,4%, а ринкова частка знизилась з 25% до 22%. Водночас на чверть зріс сукупний обсяг імпорту СПГ до європейських країн, лише Катар (який раніше продавав газ здебільшого США) подвоїв обсяги постачання. Причому катарський СПГ в 2009-му коштував \$80–90 за тис. м³, в той час як російський газ – у межах довготермінових контрактів – \$260–300 за тис. м³.

ПОТОЧНІ РОЗКЛАДИ

Цього року закупівля СПГ, наприклад, в того-таки Катару виглядає менш привабливою, ніж раніше, оскільки країна, закріпившись на газовому ринку ЄС, в 2010-му призупинила роботу восьми комплексів з виробни-

2 млрд

м³ СПГ
може надійти
до України
в 2014-му

Отже, теоретично СПГ-термінал потрібен Україні. Постає низка практичних запитань. Чи є гарантії, що колосальні кошти не буде витрачено марно (як, наприклад, у випадку з нафтогоном Одеса – Броди, який кілька років після завершення будівництва взагалі не працював)? Чи враховує офіційний Київ ризики погіршення відносин з Кремлем, зокрема, можливість стрімкого подорожчання російського палива, поки термінал не збудований? Якою буде реакція на ці виклики? Наразі відповіді на ці запитання – або прямі, або у вигляді тенденційних натяків – надають лише експерти. Тим часом урядовці рахують гроші, зокрема, визначено, що орієнтовний кошторис будівництва сягне €1 млрд, а країна зможе купувати це блакитне паливо за ціною \$190 за тис. м³, з урахуванням витрат на транспортування та регазифікацію.

ПЕРСПЕКТИВА

Інформаційна компанія з дискредитації будівництва СПГ-терміналу в Україні розпочалася задовго до укладання угоди в Давосі. Ще минулого року, майже відразу після заяви першого віце-прем'єра Андрія Ключова, який повідомив, що 2011-го розпочнуть будувати термінал, в Києві відбувся круглий стіл «Хто вирішить проблеми газової галузі України?», провідні російські нафтогазові експерти шукали відповідь на це запитання. І – що цікаво – знайшли. «До Європи скрапленний газ надійшов за собівартістю. Так не має бути... Ніхто не може сказати, скільки коштуватиме СПГ через чотири роки», – зауважує Леонід Григор'єв, президент російського фонду «Інститут енергетики і фінансів». Побоювання зрозумілі.

За підсумками 2010 року НАК «Нафтогаз України» імпортувала 36,47 млрд м³ блакитного палива з Росії, орієнтовний обсяг споживання газу на внутрішньому ринку сягнув близько 57,64 млрд м³. Для

Газпрому зменшення ринкової частки в Україні на 10 млрд м³ газу – у разі введення в експлуатацію та наповнення СПГ-терміналу – буде відчутною втратою, особливо в умовах зниження обсягів споживання газу в країнах ЄС. Керуючий директор і консультант компанії East European Gas Analysis Михайло Корчемкін конвертував у грошовий еквівалент цю втрату, назвавши цифру «до \$12 млрд річного прибутку». «Ринок СПГ розвивається занадто швидко для Газпрому», – робить висновок експерт. Зокрема, і через це Кремль спробував в 2010-му форсувати об'єднання Газпрому з Нафтогазом, щоби впливати на ухвалення рішень щодо обрання джерела постачання газу в Україну, проте отримав від офіційного Києва лише розмиті обіцянки. Справжні маневри попереду.

«Відмова від використання нафтогону Одеса – Броди в аверсному напрямку в 2004-му році була виключно політичним рішенням, яке не мало жодного стосунку до економіки», – згадає

На 32% зросте обсяг пропозиції СПГ в 2011-му, прогноз British Petroleum

ІНФРАСТРУКТУРНА ПІРІВА.

Нереалізовані державні мегапроекти

НАФТОПРОВІД ОДЕСА – БРОДИ

Будували для постачання каспійської нафти в напрямку ЄС та Білорусі. У 2001 році завершили будівництво, але не завантажили. З 2004-го працював у реверсному режимі, транспортуючи до Одеси російську нафту. В грудні 2010-го об'єкт запрацював за призначенням, але наразі істотно недовантажений. Передбачається, що до 2013 року обсяг постачання нафти до Білорусі зросте до 8 млн т на рік, але навіть цей показник не відповідатиме проектній потужності – 14 млн тонн на рік.

АВТОБАН КИЇВ – ОДЕСА

Проект, розрекламований у 2003–2004 роках, передбачав будівництво першого платного українського автобану на умовах концесії (зокрема, зведення 36 шляхопроводів, 15 мостів, укладання 4 млн м³ асфальту тощо). Ці роботи були частково профінансовані, а в 2005-му стан дороги офіційно визнано незадовільним. Реконструкція та прокладення шляхів ведуться мляво.

МІСТ КИРПИ В КИЄВІ

Дарницький залізнично-автомобільний міст у столиці почали будувати ще 2004 року. Початку реалізації передувала суперечка між экс-міністром транспорту Георгієм Кирпою та экс-головою КМДА Олександром Омельченком за право контролю над будівництвом. Першу частину мосту – залізничну – було офіційно відкрито аж... 27 вересня 2010-го, а другу – автомобільну – трьома місяцями пізніше й лише в одному напрямку.

Олександр Тодійчук, оцінюючи перспективи будівництва СПГ-терміналу в Україні і його використання за призначенням. За інформацією експерта-практика, у зацікавлених глобальних гравців є велими потужні важелі, щоб «заморозити» будь-який національний проект, хоч і не безмежні. Наприклад, нафтовий термінал «Південний» поблизу Одеси вдалося побудувати попри галас низки російських компаній, які переконували, що цей об'єкт екологічно небезпечний для всієї акваторії.

«Проблем у процесі будівництва СПГ-терміналу в Україні не уникнути, – переконаний Михайло Гончар. – В Польщі, приміром, під час реалізації аналогічного проекту виникали труднощі з землевідведенням». Навряд чи варто пояснювати, що в умовах вітчизняної системи надання дозволів можна відкласти на невизначений термін реалізацію будь-якого проекту. Тобто потрібна сконцентрована політична воля для того, щоб СПГ-термінал запрацював. «Найбільший ризик – не знайти на ринку вільного скрапленого

газу, що цілком реально, в умовах СПГ-буму...» – говорить Михайло Гончар. Водночас Олександр Тодійчук у зв'язку з цим звертає увагу на те, що домовленості з Азербайджаном можуть виявитись безперспективними для України без урахування позиції та інтересів Туреччини, яка обмежує транспортування небезпечних вантажів через Босфор.

Так чи інакше, а угоди з Азербайджаном замало, щоб Україна розраховувала на стабільне постачання СПГ. До будівництва терміналу можуть долучитися Казахстан, Білорусь (яка обирає між українським та латвійським проектами) і навіть Китай (China Machine-Building International Corporation, зокрема, зацікавлена в будівництві терміналу під Миколаєвом, в межах розпочатого проекту зведення нового морського порту). Про бажання брати участь у фінансуванні будівництва СПГ-терміналу в Україні заявив і концерн «Стирол», який нещодавно купив власник Group DF Дмитро Фірташ.

«З економічного погляду жодних проблем зі зведенням і використанням СПГ-терміналу не виникає. Об'єкт легко з'єднати з українською газотранспортною мережею, – розмірковує Тодійчук. – Причому немає потреби окремо з'єднувати термінал із магістральним газопроводом, постачання СПГ до України не має на меті завадити транзиту палива з РФ до ЄС». З цим погоджується, зокрема, і екс-голова правління Нафтогазу, а нині заступник міністра фінансів Вадим Копилов, хоча, за його інформацією, магістральні потужності української ГТС використовуються лише на дві третини. Водночас не до кінця зрозуміло, чому, плануючи побудувати термінал на своїй території, Україна заздалегідь відмовляється від можливості транспортування чи навіть продажу скрапленого газу в Європу. Не виключено, що анонс зведення терміналу – це несмілива спроба Києва домогтися від Росії прийнятної ціни на її газ. Якщо Москва раптом піде на поступки, мегапроект можуть згорнути. ■

До
\$12 млрд

річного прибутку може втратити Газпром у разі швидкої побудови СПГ-терміналу Україною

ПОДІЛЬСЬКИЙ МОСТОВИЙ ПЕРЕХІД У КИЄВІ

Спорудження Подільського мостового переходу через Дніпро стартувало в 1993 році, у 1994-му було призупинено, а в 2003-му поновлено. Наприкінці 2010-го добудували першу чергу мосту – відкрито рух по Гаванському шляхопроводу та Набережно-Хрещатицькій естакаді.

Орієнтовна вартість – 9,1 млрд грн

ДНІСТРОВСЬКА ГАЕС

Мала стати резервним джерелом електроструму на випадок аварій на інших станціях. Почали будувати 1983 року, після розпаду СРСР проект заморозили. У грудні 2009-го побудували перший із семи запланованих агрегатів. Наразі роботи на об'єкті тривають.

Орієнтовна вартість – 5,8 млрд грн

МІСТ ЧЕРЕЗ ДНІПРО В ЗАПОРІЖЖІ

Проект стартував ще 2004-го й досі триває попри те, що на його реалізацію щороку закладаються значні суми в державному бюджеті. Наразі ввести міст в експлуатацію обіцяють у 2012-му.

Орієнтовна вартість – 5 млрд грн

Термінал спотикання

Ідея будівництва СПГ-терміналу – потужна геополітична карта уряду. Втім, у нього може не вистачити хоробрості її розіграти

Навколо будівництва терміналу скрапленого газу вже майже рік триває безліч дискусій: наскільки воно доцільне, що виграє Україна від його появи. І водночас до яких наслідків у геополітичних відносинах країни з близькими і далекими сусідами це може призвести.

Фактично поява терміналу – новий крок до енергонезалежності країни, досить значний внесок у її безпеку. У стратегічному плані це дає Україні змогу диверсифікувати поставки енергоносіїв, оскільки зараз ми здебільшого залежимо від поставок із Росії будь-яких енергоносіїв, а тільки частину з них добуваємо самостійно. Тобто з економічного погляду така стратегія правильна – це посилить безпеку країни. Тим більше що поява терміналу могла б дати українському уряду можливість торгуватися за ціну на газ із РФ, як це кілька років тому, почавши працювати з Катаром, зробили європейські країни. І, варто згадати, вони змогли домогтися істотних знижок. Тож надію на таку знижку могла б мати й Україна.

Однак спочатку треба відповісти ще на такі запитання: наскільки цей термінал буде заповнений? Чи знайде країна для нього газ? Подібні проекти набагато складніші від рядових бізнес-планів. Щоб термінал запрацював, уряд просто зобов'язаний його просувати на всіх ринках, шукати для нього ресурси, які він перероблятиме, і ринки збуту, куди він їх постачатиме. Ми ж поки що тільки говоримо про це. Якщо говорити далі, то за цей час усі доступні нам ресурси будуть розібрані. Оскільки, це варто пам'ятати, про термінали для скрапленого газу думаємо не тільки ми, а й деякі сусіди по регіону. Ще одне питання, яке виникає в контексті можливого будівництва терміналу, – відносини з країнами Каспійського регіону. Дуже істотно його поява ситуації не змінить – передбачувані потужності не є стратегічними обсягами для Азербайджану. Коли до Києва приїжджав Ільхам Алієв, він сказав, що Азербайджан може в кілька разів збільшити обсяги поставок. Малося на увазі, що немає жодних проблем – будуйте термінал, і ми працюватимемо. Це не такий проект для Прикаспійського регіону, щоб вони на нього робили ставку й розглядали участь у ньому з погляду геополітики. Все-таки це не участь у великих магістральних трубопроводах на кшталт «Набукко» або в нових російських проектах транспортування газу до Європи. Однак, не змінюючи нічого глобально, локально такий термінал може змінити відносини між Україною та Азербайджаном, а також Україною і Росією. Тому що це відкриє для нас доступ до енергоресурсів регіону, який раніше був

недосяжним. А отже, поліпшить і зміцнить наші відносини з країнами згаданого регіону. Утім, не виключено, що термінал нікому насправді не потрібен. Треба про нього говорити, щоб ці розмови стали розмінною монетою в переговорах із представниками Росії. Це підтверджує те, що наразі немає жодних точних контрактів – суцільні меморандуми, заяви та інші непередбачені рішення. Навіть давоські домовленості не містять конкретики. Це поки що тільки меморандум про відносини, який свідчить про те, що Азербайджан може надати ресурс для заповнення цього терміналу. Але немає конкретного контракту, ф'ючерсу із зазначенням ціни та відповідальності за його виконання або невиконання. Ще немає навіть техніко-економічного обґрунтування проекту, хоча його давно обіцяли зробити. Та що там казати, якщо навіть не вибрали місця для майбутнього терміналу. Тоді як нова влада говорить про нього з минулого року. А ще раніше про нього говорили її попередники. І так уже років п'ять... Для них важливо розповідати, що він з'явиться. Можна нічого не робити, але розмовами створити можливість щось виторгнути. Ось тільки незрозуміло, що ж насправді ми отримуємо. По суті, можемо зажадати все що завгодно, розігравши гру не на одному полі. Але чи не забракне

в нинішньої влади здібностей і наполегливості обміняти відмову від справді потрібного Україні терміналу на щось реально вартісне? Усі вже бачили, коли під час розгляду питання про базування Чорноморського флоту вона погодилася пролонгувати його перебування ще на багато років в обмін на якусь

тактичну знижку на газ, яка навіть не привела ні до чого серйозного. Газ в Україні все одно дорожчає, оскільки прив'язаний формулою, розписаною ще попереднім Кабміном, до ціни на нафту. Нафта дорожчає, а відповідно зростають ціни на блакитне паливо, тому отримана таким шляхом знижка вже не відчувається. Згадайте також домовленості щодо авіаційної промисловості, фактично віддану російським колегам монополію на роботу в ядерній енергетиці, прийняте без конкурсу рішення про видобуток росіянами енергоресурсів на шельфі Чорного моря, СП із видобутку сланцевого газу з росіянами, у яких досвіду в цій галузі не більше, ніж у нас. Причому не в обмін на щось, а просто так. Тобто припустити, якою буде стратегія держави, котра може в обмін на дрібні тактичні дивіденди віддати стратегічні цілі, досить складно. ■

**ПОКИ УКРАЇНА
БУДУВАТИМЕ
ТЕРМІНАЛ, СУСІДИ
ЗАКОНТРАКТУЮТЬ
ВЕСЬ ГАЗ**

Автор:
Валерій
Боровик,
голова
правління
альянсу
«Нова
енергія
України»

Агонія арабськ

Народні революції в Тунісі та Єгипті можуть спричинити ефект доміно, який повалить один за одним диктаторів регіону

Автор:
Халед Діаб

Про автора: Єгипетсько-бельгійський журналіст, живе в Брюсселі, веде регулярну колонку у британській газеті The Guardian та дописує до інших провідних видань Європи та Близького Сходу

Мене, як єгиптянина, споглядання за драматичними подіями, які розгорталися останнім часом у Єгипті, надихало, зворушувало та непокоїло водночас. Попри те що переважно я є холоднокровним журналістом-спостерігачем, цього разу мені доводилося боротися зі сльозами радості та гордості. Політичне життя країни, яке зазвичай ледь плентається вперед (а часто й відступає назад), останніми днями перетворилося на високошвидкісну політичну драму. Стародавній вислів, що тиждень – це надто тривалий період часу в політиці, в Єгипті вже не діє: тут кожна година і кожна хвилинка приносять щось нове.

ТУНІСЬКИЙ ВІРУС

Відколи вибухнуло повстання у Тунісі та втік президент цієї країни Зін аль Абідін бен Алі, постало питання, чи наслідуватимуть туніський приклад в інших державах регіону, а особливо в Єгипті, найнаселенішій арабській країні. Як і решта спостерігачів, я очікував змін вже цього року, оскільки опозиція президенту Хосні Мубараку посилювалася та наближалася призначені на осінь президентські вибори. Ніхто, однак, не передбачав масових заворушень, які охопили країну.

Ще кілька тижнів тому не було зрозуміло, чи справді підхопив Єгипет туніський вірус і чи вдасться йому з його допомогою позбутися Мубарака. Більшу частину минулого десятиліття єгипетські політичні та профспілкові активісти, а також інші

діячі громадянського суспільства агітували за зміни. Вони навіть створили широкий рух парасольку, який об'єднав під простим гаслом Kefaya («Досить!») усі опозиційні сили: прогресивні, консервативні, ліві, насеристські та ісламістські, задля досягнення спільної мети – по-

валення режиму Мубарака. Але цього руху було явно замало, щоб мобілізувати пересічних єгиптян, які, здавалося, придушені важкими ланцюгами краху ілюзій, апатії та страху.

Розчаровані у неспроможності традиційної опозиції надати політичній боротьбі нового

Для США ісламістський Єгипет був би стратегічною катастрофою. Ця країна є центром тяжіння в арабському світі... Якщо Єгипет припинить співпрацю або стане ворожим, це завдасть значної шкоди американській стратегії. Багато програв Ізраїль, чия національна безпека тримається на угоді з Єгиптом. Якщо останній скасує Кемп-Девідські домовленості та з часом зробить ефективними свої збройні сили, загроза існуванню Ізраїлю, яка була до підписання угод, відновиться

Зі спеціального звіту Stratfor

КИХ ДИКТАТУР

імпульсу, молодь Єгипту, яка протягом тривалого часу була відкинута на узбіччя та недооціненою, вирішила взяти справу до своїх рук. 6 квітня 2008 року завдяки соціальним мережам був створений молодіжний рух, початковою метою якого став заклик до загального

страйку на підтримку протестувальників у головному текстильному центрі країни, місті Ель-Махалла-ель-Кубра. І хоч рух спершу не мав особливого успіху, 25 січня цього року все змінилося. Цього дня, коли своє свято відзначає єгипетська поліція, молодь закликала всіх

НЕМИРНИЙ МАЙДАН. 2 лютого на площі Тахрір у Каїрі, почалися сутички між опонентами та прихильниками Госні Мубарака

єгиптян вийти на вулиці й перетворити його на «день гніву». Підбурені та підбадьорені успіхом Жасминової революції в Тунісі, безпрецедентна кількість єгиптян вийшли на вулиці по всій країні.

«П'ятниця гніву», 28 січня, завдала фатального удару режимові. На час написання цієї статті Мубарак усе ще відчайдушно чіпляється за владу, граючи примхливою та сюрреалістичною пантомімою, в якій він розпускає уряд та призначає вперше (!) віце-президента та нового прем'єр-міністра (обидва є членами старої гвардії).

ЧЕКАЮЧИ КІНЦЯ

Попри всі ці трюки, більшість населення вимагає і очікує відставки президента. Життя скількох ще людей Мубарак хоче покласти на вітар свого еґо, на додаток до сотень вже загиблих та поранених? Це питання залишається відкритим. Інше важливе питання: на чий бік стане армія? 1 лютого командування єгипетської армії виступило із заявою, в якій назвало законними вимоги учасників акцій протесту та пообіцяло не застосовувати сили проти демонстрантів.

Загрози безпеці єгиптян зростають, адже після того як із вулиць зникла зненавиджена поліція, почала поширюватися анархія, з якою намагаються впоратися імпровізовані загони самооборони. Під загрозою опинився економічний добробут населення, оскільки зазнають збитків фінансовий і туристичний ринки. Туристи тікають з країни, а фондовий ринок упав за два дні протестів на 6%, доки торги не припинили. Регіональний і світовий ринки здригаються, а обмінний курс єгипетського фунту щодо долара сягнув найнижчої позначки за останні шість років.

Але що чи хто замінить повалені режими в Єгипті й Ту-

нісі? Багато хто в Європі і США давно цього побоювався, і цей страх використовував на свою користь Мубарак та інші диктатори, мовляв, отримавши демократичний вибір, араби проголосують за ісламістів, які згодом відберуть у них демократичні права та повернуть їхні країни проти Заходу. З цієї причини багато вважає, що прагматизм спонукає Захід до підтримки лояльних диктаторів.

У випадку обох нещодавніх революцій страх ісламістського перевороту безпідставний, особливо в Тунісі, який є, мабуть, найбільш секуляризованою країною в регіоні. Протести в країні почалися після самогубства молодого вуличного торговця Мухаммеда Буазізі, який спалив себе заживо, коли його товар конфіскувала поліція. Тунісіці будь-якого походження та віку вийшли на вулиці, вимагаючи демократії та реформ, а не за іслам та шариат. «Вся ця тема ісламського фундаменталізму у Північній Африці є жупелом», — заявляв один із протестувальників. До того ж у за-

ворушеннях брали активну участь жінки — сучасні, хоробрі та відверті, адже в Тунісі гендерна рівність досягла найбільшого в арабському світі прогресу. Страх ісламізму, однак, все одно залишається, європейці постійно запитують у мене про можливість приходу до влади в Єгипті «Братів-мусульман».

ПРИМАРНА ЗАГРОЗА

Визнаю, що нічого неможливого немає, однак дуже сумніваюся, що ця організація в демократичному Єгипті після Мубарака зможе взяти країну під повний контроль шляхом ісламської контрреволюції (арабської версії іранської «Ісламської революції»). Іран провів паралелі між своєю революцією 1979 року та сучасними подіями в Єгипті і досить зухвало, якщо зважати на його власне придушення масових протестів 2009 року, закликав єгипетський режим підкоритися вимогам мітингувальників.

Однак, між Іраном-1979 та Єгиптом-2011 є величезна різ-

ниця. По-перше, єгипетське сунітське духовництво не політизоване і не викликає такого трепету, як іранське шіїтське. Іран мав таку харизматичну та «святу» культову особистість, як аятола Хомейні, тоді як «Брати-мусульмани» — це переважно консервативні та доволі

ПІСЛЯ ДЕСЯТИРІЧ СТАГНАЦІЇ РЕГІОН УЖЕ НІКОЛИ НЕ БУДЕ ТАКИМ, ЯКИМ БУВ

сірі професіонали у костюмах: лікарі, юристи, інженери тощо. Промовистим фактом є те, що ця партія втратила нагоду залучити якомога більше прихильників, не брала участі в протестах, доки не з'ясувалося, що їх неможливо спинити. Лідери руху на чолі з консервативним і обережним Мохаммедом Баді виявилися далекими не лише від народних настроїв, а й від молодшого покоління з широкими поглядами у своїх власних лавах.

«Братів-мусульман» часто називали найбільшою опозиційною партією Єгипту. Вони були єдиною силою, що залишилася після чистки секулярної опозиції, яку розпочав ще у 1970-х тодішній президент Анвар Садат. Він теж підтримував ісламістську течію як протизвагу його потужним секулярним опонентам. Ба більше, хай яким репресивним ставав режим, він не міг закрити мечеті — природні місця зустрічей ісламістів, не викликавши гніву громадськості.

Але тепер, коли свобода та плюралізм буквально за рогом, «Брати-мусульмани» більше не можуть відігравати своєї подвійної ролі останньої протестної партії та водночас демона, яким режим залякує зовнішній світ. Насправді, з постанням в Єгипті демократії, «Брати» стануть лише одним із багатьох політичних та соціальних рухів, хоч і доволі впливовим, ймовірно, навіть чимось на кшталт Мусульманської демократичної партії, яка може виникнути.

ЕФЕКТ ДОМІНО

Чи можуть народні революції поширитися за межі Тунісу та Єгипту? Історія вчить: народні

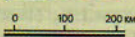
НОВИЙ ЛІДЕР?

Торік Мохаммед аль Барадеї, нобелівський лауреат та колишній голова МАГАТЕ, був обраний опозицією як номінальний голова руху. Він заснував Національну асоціацію за зміни, щоб об'єднати антимубараківську опозицію напередодні президентських перегонів 2011 року. Зараз його вважають можливим перехідним лідером уряду національного порятунку Єгипту, доки не буде призначено вільних виборів. Зрештою, аль Барадеї влаштує Захід

Соціально-економічні показники країни

- ◀ ВВП (номінальний), на особу — \$2771 (116-е місце в світі)
- ◀ Середня щомісячна зарплата приблизно — \$100-150
- ◀ Населення, осіб — 79 089 650
- ◀ Територія, км² — 1 002 450
- ◀ Очікувана тривалість життя (чоловіки/жінки, роки) — 69/73
- ◀ Місце в індексі людського розвитку ООН — 101
- ◀ Офіційна мова — арабська
- ◀ Релігійний склад населення — мусульмани (91%) християни (9%)

повстання мають тенденцію спричиняти ланцюгову реакцію у країнах, що перебувають у подібних умовах. Так сталося у Європі 1848 року під час «Весни народів» та у 1989-му під час «Осені націй». Оскільки на Близькому Сході не бракує диктатур, ми можемо стати свідками ефекту доміно. Я сподіваюся, що він буде успішнішим, ніж у 1848 році, та не призведе до встановлення правління олігархії, як це трапилося у багатьох східноєвропейських країнах після 1989-го.

У Ємені, Йорданії та Алжирі тривають заворушення, тож припускають, що вони можуть виявитися наступними у черзі. Події в Єгипті часто резонують у Ємені. Наприклад, надихнувшись єгипетською революцією (або переворотом) 1952 року, революційні сили через десять років скинули монархію та перетворили Північний Ємен на Єменську Арабську Республіку. Невдоволення єменців має тривалу історію, але протестувальники лише зараз почали відкрито закликати до відставки президента Алі Абдулла Салеха, який перебуває при владі навіть довше, ніж Мубарак, але пообіцяв залишити посаду у 2013 році.

Єменці мобілізуються гірше за єгиптян і тунісців, хоча їхній гнів та обурення значно більші. «Громадянське суспільство тут слабше, і культури народної опозиції теж набагато менше», — пояснює лідер соціалістичної фракції у парламенті країни Айдрус аль Накіб. Крім того, єменське суспільство є переважно племінним, має слабше відчуття національної ідентичності та більш крихке, ніж єгипетське чи туніське. У Південному Ємені зростає тиск сепаратистів, а на північному заході країни триває повстання шіїтів з племені хуті.

У Йорданії теж були протести з вимогами політичних та економічних реформ. «Усі йорданці підтримують революцію в Єгипті та виступають за зміни там, — розповів мені йорданський журналіст. — Ті, хто веде мову про зміни в Йорданії, переважно виступають за реформи, а не за зміну режиму». Причиною цього частково є трепет, повага, страх і любов, які викликає місцева монархія. Це пояснює, чому йорданці закликають до відставки уряду, хай навіть його призначає король, який насправді наділений виконавчою владою (1 лютого він відправив такий уряд у відставку). Йорданія навряд чи стане наступною в низці народних революцій саме через шанобливе ставлення до монархії, суперечки між корінними йорданцями (зі Східного берега річки Йордан) та йорданцями палестинського походження. Зрештою, йорданці надто цінують стабільність у країні, зважаючи на небезпечне та мінливе оточення. Натомість революції, вочевидь, підштовхуватимуть країну до поступової еволюції.

Неможливо передбачати, як далеко поширяться народні повстання та революції на Близькому Сході та якими будуть їхні довготермінові наслідки. Однак вже зрозуміло, що після десятиріч стагнації регіон уже ніколи не буде таким, яким був, чимало народів позбудуться не лише іноземного впливу, а й місцевого деспотизму. ■

ШЛЯХ ДИКТАТОРА

САМОВІДВІД.
У ніч на 2 лютого в телезверненні Хосні Мубарак пообіцяв не висувати своєї кандидатури на цьогорічних президентських виборах

Щоб зрозуміти величину змін в єгипетському суспільстві, в якому переважає молодь, слід врахувати, що більшість єгиптян або зовсім не знають, або мають туманні спогади з раннього дитинства про попередника Хосні Мубарак. Крім того, лише кілька років тому опозиція та незалежні медіа порушили табу на публічну критику президента. Малоімовірно, що Мубарак відсвяткує у жовтні 30-ту річницю свого правління. Народжений у маленькому селі в дельті Нілу нинішній правитель Єгипту може похвалитися тим, що він перебував при владі найдовше за всіх президентів єгипетської республіканської доби, а також довше, ніж будь-який інший правитель з часів Мохаммеда Алі, який правив Єгиптом у I половині XIX століття.

І це дуже дивно для чоловіка, якого багато хто зневажав як політичного легковаговика. У 1975 році його призначив віце-президентом тодішній керівник країни Анвар Садат. Коли в 1981-му Садат вбили, Мубарак, як його заступник, перебрав на себе владу й відтоді утримував її. Єгиптяни вважають його непривабливим, йому бракує харизми його попередників, особливо ґамалія Абдель-Нассера, однак Мубарак виявився впорядкованим і обережним, він пережив численні політичні замаху та замаху на своє життя. Коли Мубарак поважали за його роль командувача військово-повітряними силами у війні 1973 року з Ізраїлем. Сьогодні ж він об'єднав більшість з 80-мільйонного населення Єгипту у їхній ненависті до нього.

Мубарак не був тоталітарним правителем у радянському сенсі цього слова. Його президентство найкраще можна описати як напівавторитарне. Він залишався при владі завдяки комбінації утисків, нерегулярних і, зазвичай, декларативних реформ, кооптування різних груп політичної підтримки та нової бізнес-еліти, лояльності армії та розширення апарату держбезпеки, зненавидженого єгиптянами. Він давав якраз стільки простору для інакості, щоб утримувати народне незадоволення від перевертання у відкрити лють. Те саме стосувалося й економіки.

У ранні роки його президентства прихильники та навіть деякі критики визнавали, що він забезпечив Єгипту стабільність у дуже нестабільному регіоні. У зовнішній політиці він досяг успіху там, де його попередники не впоралися, завдяки жонглюванню суперечливими регіональними та міжнародними дипломатичними вимогами. Він не лише спромігся повернути Єгипет до арабського товариства, звідки його вигнали після укладення миру з Ізраїлем, а й зберіг дружні відносини із Заходом.

Фрустрація від його президентства стабільно росла впродовж останнього десятиріччя з багатьох причин, до яких належали високий рівень корупції, зростання соціальної нерівності, безробіття серед молоді, прагнення єгиптян до особистої та політичної гідності та бажання, щоб обіцяна «революцією» 1952 року свобода нарешті з'явилася.

Коли стало зрозуміло, що Мубарак не лише бажає залишатися при владі до самої смерті, а й готує наступника — свого сина ґамалія, активісти об'єднали свої сили, формально створивши у 2004 році рух Kefaya. Під цією парасолькою опозиційні діячі усіх політичних кольорів узгодили пріоритети: покінчити з президентством Мубарак, відкинути ідею спадкоємного президентства, покласти край закону про надзвичайну ситуацію, який діяв майже весь час його правління, а також провести конституційну реформу, яка б дала змогу проводити вільні та чесні вибори.

Дві Астани

Казахстан спромігся вирватися з економічної кризи й утримати високі соціальні стандарти. Проте населення й досі живе за радянськими порядками і відчуває лише відлуння реформ

Автор:

Іван Морозовицький

Нова столиця Казахстану – Астана – чітко поділена на два райони: старий та новий центри. За мостом через річку Ішим на зміну старим п'ятиповерхівкам і баракам колишнього Целінограда приходять сучасні будинки, президентські палаци й велетенська будівля компанії «КазМунай». За словами місцевих жителів, їхнє місто – це відображення сучасного Казахстану, країни, влада якої пішла вперед, а ось населення й досі живе за радянським укладом.

При цьому ВВП країни за 10 місяців 2010 року зріс на 7%, і, за даними Програми розвитку ООН, Казахстан став державою, яка в посткризовий період розвивається найшвидше. При цьому усі посадовці країни, від президента Нурсултана Назарбаєва до мера Астани, стверджують, що нині вони прагнуть відмовитися від сировинної орієнтації власної економіки та залежності від експорту нафти до Росії.

Водночас Астана почувається доволі впевнено, щоб заявити Заходу, що зараз не має вільного газу для наповнення запроєктованого європейцями газогону Nabucco, тому що Росія може запропонувати вигідніші ціни. Лідери Європи, які на початку грудня минулого року прибули в столицю Казахстану на саміт ОБСЄ, не сказали жодного слова про те, що права людини в цій країні тлумачать специфічно. Державний секретар США Гілларі Клінтон навіть заявила, що їй подобається нове місто, яке виникло в порожньому степу, і та країна, яку побудував Нурсултан Назарбаєв.

Казахстан отримує сучасні технології здебільшого від західних корпорацій, які він зміг пере-

ФОТО: ЕРА

СОНЦЕСЯЙНИЙ. Нурсултан Назарбаєв готовий правити довічно, але хоче, щоб усе було за законом

конати в збереженні інвестицій та повній політичній стабільності. Саме це й вирізняє державу з-поміж інших у своєму регіоні. Ця пострадянська країна зараз посилено ісламізується, проте запозичує зразки не радикального, а світського ісламу.

СТАРІ ЛІДЕРИ

У 1990 році, коли Радянський Союз вже активно розпадався, Казахстан стикнувся як із демократичними, так і з сепаратистськими заворушеннями. Тогочасне керівництво країни на чолі з головою Верховної Ради Казахської РСР Нурсултаном Назарбає-

євим спочатку намагалося придушити революцію, проте потім вирішило очолити її, адже на той час багато хто з місцевої еліти вже розумів, що можна отримати всю повноту влади, ставши на бік демократичних реформ.

Тоді ж, на думку Розі Умарової, експерта алматинського Центру запобігання ризикам, перед республіками Середньої Азії постала і примара ісламізму. «Поруч із нами був неспокійний Афганістан, де набрав сили рух «Талібан». А в нас багато хто говорив про національні автономії і готовий був боротися за це», – пояснила вона *Тижню*.

Крім того, утвердження своєї влади забезпечувало отримання контролю над газовими та нафтовими родовищами, адже за радянського панування більшість коштів від продажу палива в Європу осідали в Москві. Ці два прагнення – стабільності та грошей – були взаємопов'язані, адже правляча верхівка розуміла, що без державної політики, спрямованої на підвищення соціальних стандартів, у країні може спалахнути громадянська війна.

Тому комуністичні лідери швидко взяли у свої руки демократичні процеси та висунули на противагу їм гасло націоналізму та соціального добробуту. 1991 року Назарбаєва обрали президентом, і він одразу зіткнувся з новими проблемами, тому що його країна не виробляла більшості необхідних товарів. Казахстан, як і багато інших суб'єктів СРСР, мусив завозити понад 45% машин та устаткування для промисловості. Він навіть не був спроможний оновити нафтові вишки, які забезпечували його економіку. До того ж російські спеціалісти почали виїжджати з країни, де ВВП за 1997 рік не сягав навіть 60% позначки семирічної давнини. Тоді середня зарплата, за словами Розі Умарової, була \$250–400.

За даними Інституту досліджень Середньої Азії, за перші п'ять років незалежності з країни виїхало близько 15% населення з вищою освітою. Здебільшого вони прямували до Росії, яка могла надати їм більш високооплачувану роботу. Росія також почала висувати жорсткі умови щодо вивезення нафти й газу. Адже Казахстан на той час не мав іншої можливості продавати своє паливо, окрім як використовуючи нафтопроводи радянської системи, що пролягали через російську територію.

ГАРАНТІЇ

Першою глобальною реформою Нурсултана Назарбаєва було створення сприятливого інвестиційного клімату. Він мав повну монополію на політичну владу та слухняний парламент, звідки поступово витиснули опозиційні партії. Тому президент наполіг, щоб іноземним інвесторам надавали урядові гарантії збереження їхніх коштів.

Цей процес розпочався 1993 року з угоди, укладеної з компанією Exxon Mobile, яка отримала в концесію кілька родовищ та стала важливим торговельним партнером країни. Офіс саме цієї американської компанії – одна з найперших багатоповерхівок в Астані. Казахські політики майже щороку заявляють, що контракти не переглядатимуться, хай навіть вони укладені на початку 1990-х та можуть завдати збитків економіці країни. Адже тоді іноземним інвесторам надавалися великі преференції, яких зараз вони вже не отримують. Проте угоди, закріплені законодавчо,

ДО 2003-ГО КРАЇНА ВЖЕ ВСТИГЛА ЗАЛУЧИТИ ПОНАД \$30 МЛРД ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

не підлягають перегляду.

Нарешті Назарбаєв провів валютну реформу та успішно запровадив національну валюту – тенге. Він також встановив дуже жорсткий курс казахських грошей щодо долара, а центробанк володів валютними резервами, які надавали можливість утримувати його на постійному рівні – 150 тенге за 1 долар – та унеможливити усі курсові коливання.

Ця політика надійного інвестиційного поля та фінансової стабільності відразу виокремила Казахстан серед колишніх радянських республік. Адже в той час Росія якраз продавала свої підприємства іноземцям, а потім їх знову націоналізувала.

Назарбаєв ніколи не прагнув відмежуватися від Москви, адже не хотів мати конкурента, який контролює більшість потрібних для казахського експорту трубопроводів. Казахи спокійно вступили в СНД, ЄвразЕС та ОДКБ. Проте це не завало в період кризи 1998 року в Росії підняти мито на її товари на 200%, коли там стрімко почав знецінюватися рубль. На думку аналітиків ООН, Казахстан розумів, що потрібен Москві, тому не дуже боявся санкцій. До того ж до 2003-го країна вже встигла залучити понад \$30 млрд іноземних інвестицій та почала відроджуватися.

ЦІНИ І ТРУБИ

З 2005 року ціни на нафту у світі почали стрімко зростати. В грудні 2005-го барель нафти марки Brent коштував на Чиказькій товарній біржі приблизно \$50, а до червня 2008-го його ціна зросла втричі. Казахи вирішили скористатися кон'юнктурою та збільшили видобуток чорного золота на своїх родовищах.

Нафтовидобуток переважно здійснювали іноземні спеціалісти. Однак з 2000 року Астана почала висувати соціальні умови іноземним компаніям. Зокрема, вони мусили працевлаштувати місцеве населення і дбати про екологічні стандарти регіону. Це не відштовхнуло інвесторів, бо казахи отримували меншу зарплату, ніж працівники з Європи чи США, а екологічні проекти тоді були модні.

Нарешті Казахстан зрозумів, що Росія – не єдиний надійний партнер і тому не варто зосереджуватися виключно на ній. У 2003-му країна почала будувати нафтогін Атасу – Алашанькоу, що мав постачати казахську нафту прямо китайським споживачам. Один із політиків в уряді Казахстану розповів *Тижню*, що в середині 1990-х в його держави з Китаєм був нульовий товарообіг, але за десять років ситуація кардинально змінилася, і нині обсяг торгівлі між державами становить \$10 млрд на рік.

У 2008 році ООН визнала Казахстан країною з середнім рівнем достатку. Його 16 млн населення отримували зарплати приблизно такі самі, як у країнах Східної Європи, які увійшли до Європейського Союзу. Щоправда, аналітики Центру Брукінгса в доповіді держдепартаменту США справедливо відзначили, що цю стабільність забезпечує винятково видобуток нафти та зростання цін.

ЗАБУТИ ПРО НАФТУ

Криза 2008 року обвалила ВВП Казахстану на 10%, однак надала можливість країні переосмислити власну економічну модель. Казахстан врятував свою банківську систему та забезпечив їй достатній запас ліквідності, оскільки акумулював у державному стабілізаційному фонді близько \$50 млрд. Коли в приватних банках країни почалися проблеми, їх просто націоналізу-

31 січня Нурсултан Назарбаєв оголосив про намір провести дострокові президентські вибори. Напередодні Конституційна рада Казахстану визнала неконституційним ухвалення 14 січня парламентом Закон «Про внесення змін і доповнень до Конституції», який передбачав референдум щодо продовження повноважень чинного глави держави до 2020 року замість виборів у 2012-му. Президент, який сам подав закон на розгляд Конституційної ради, її рішення підтримав

вали і почали накачувати грошима, поки стабільність не відновилася.

Назарбаєв не прагнув витратити всі нафтові капітали на проблемні банки. Країна прискореними темпами розбудовувала другу нитку нафтопроводу до Китаю. Вже в 2010 році він почав перекачувати чорне золото. Астана розуміє, що Пекін має розвивати свої далекі від узбережжя депресивні західні регіони, які не мають великої промисловості, і що в Піднебесної достатньо коштів, щоби купувати багато нафти. За рік Казахстан планує перекачувати на схід понад 20 млн т палива. КНР поки не має вибору постачальників, адже Росія лише почала будувати нафтогони.

Крім того, під час кризи Казахстан розпочав будівництво трансєвразійського транспортного коридору. На це вже витрачено \$900 млн, а роботу виконано лише на половину. Основною коридору має стати нова автотраса довжиною 2500 км, яка пролягатиме майже через усю країну. З її допомогою Астана планує збільшити товаропотоки й залучити додаткові інвестиції.

Нарешті Казахстан в період кризи ухвалив доктрину, відповідно до якої розпочалася перебудова економіки країни. Відтепер на її території планують розвивати не лише видобувну, а й переробну промисловість. До того ж хочуть реконструювати три старих НПЗ та збудувати нові газокompresорні станції. Астана також активно шукає партнерів для будівництва заводів із виробництва сільськогосподарської

техніки та переробки агросировини. За Програмою розвитку, до 2020 року на це заплановано виділити понад \$50 млрд.

Проблему з місцевими кадрами влада вирішує за рахунок того, що направляє приблизно 3000 студентів щороку навчатися власним коштом в іноземні навчальні заклади. За це вони мають відпрацювати на місцевих підприємствах після повернення з-за кордону.

ДРУГИЙ БЕРЕГ РІЧКИ

Та в Казахстані є й інший бік економічного розвитку. В Астані, на другому березі Ішиму, багато хрущовок, які не реконструювали з 1980-х років. Доходи населення дуже різні. За словами Рози Умарової, середній бюрократ в столиці може отримувати \$1000–2000, тоді як жителі центральних неурбанізованих регіонів живуть на \$100–300.

За словами казахських експертів, зараз багато грошей витрачається на помпезні заходи та меморіали, що ніяк не відображається на доходах простих громадян. У країні панують радянські пережитки, що проявляються в культі особи Назарбаєва, ставленні до опозиції та свободи слова. За рівнем відкритості та свободи Казахстан, за рейтингом впливової міжнародної організації Transparency International, опинився у 2010 році на 72-му місці. Це розлютило Назарбаєва, бо він намагався справити враження європейського лідера, який прагне поважати права людини. Проте насправді система управління

Казахстану за інерцією залишається радянською.

Усі визнають, що президент перебуватиме при владі до смерті, хоча й може сам піти у відставку, коли погіршиться здоров'я. Проте на чесні вибори тут не варто розраховувати, й опозиція здебільшого не наважеться протестувати. Найодіозніших лідерів саджають за ґрати. «Ми мали кілька можливостей виступити проти влади, та нам завадив не страх, а наші власні лінощі та сподівання, що політики і чиновники виправляться», – каже Роза Умарова. Всім відомо про контроль влади над громадянами, адже в країні немає справжньої опозиційної преси, а інтернет можуть контролювати органи безпеки. За прикладом свого близького сусіда КНР Казахстан практикує періодичне вимкнення пошукової системи Google та блокування соціальних мереж, якщо на них збираються опозиціонери. Під час гучного скандалу між Назарбаєвим та його екс-зятєм Рахатом Алієвим, який був змушений утекти з країни, казахські спецслужби зробили усе, аби придушити будь-які згадки про цей конфлікт у ЗМІ, адже це могло кинути тінь на родину керманіха країни.

Водночас Назарбаєв не став доводити свою політику до абсурду. Як зауважив один із кореспондентів New York Times в Середній Азії, за критикою режиму в Туркменістані тебе легко можуть убити, а тут ти лише заплатиш свободою. Проте, на думку більшості опозиціонерів, це невелике досягнення, бо корумпованість казахської системи майже не змінилася за останні 30 років. Більшість казахських експертів вважають, що іноземні компанії дають казахським функціонерам величезні хабарі за право розробляти природні надра, і тому верхівка може процвітати, а пересічні казахи живуть в юртах.

Казахська влада вважає своїм великим досягненням, що вона не опустилася ні до міжетнічних заворушень, як у Киргизстані, ні до слішого поклоніння лідеру, як в Туркменістані. Прості казахи вважають себе найкращою державою серед народів Середньої Азії, проте самі визнають, що воляють краще бути останніми серед європейських країн, ніж першими в Азії. ■

Бюрократ в Астані може отримувати \$1000–2000, тоді як жителі центральних неурбанізованих регіонів живуть на \$100–300

Йосип Броз Назарбаєв

Подібність стилю керування Казахстаном і колишньою Югославією вражає. Проте Астана таки не Белград

Довічне керування країною є зазвичай рисою монархії. У республіці ж воно було завжди ознакою заперечення її основоположних ідеалів, а для деяких ініціаторів введення безстрокового керівництва закінчувалося радше трагічно. Гай Юлій Цезар – пожиттєвий диктатор Риму – загинув за кілька тижнів після проголошення цього статусу. Наполеон I, Наполеон III та їхня центральноафриканська пародія Жан Бокасса, попри наміри правити все життя, через деякий час були змушені скласти корону. Чи не єдиним успішним історичним прикладом є Йосип Броз Тіто, котрий протягом 37 років, до самої смерті, правив Югославською державою та партією. Нині в Казахстані прокотилася «ініціатива знизу»: суспільний рух агітує за організацію президентських виборів раз на десять років. Найімовірніше, виграє їх нинішній глава держави Нурсултан Назарбаєв. Десять років – це чимало, це практично пожиттєве доручення президентських обов'язків людині, яка є володарем земель поміж дельтою Волги та Китаєм уже третє десятиліття (першим секретарем Компартії Казахстану він став у 1989 році).

Аналогій між Тіто і Назарбаєвим досить багато. Обидва витворили практично з нуля власні держави (звісно, при всіх тих різницях, які є поміж Казахстаном та спочилою в бозі Югославією), без них обох існування цих країн майже неможливе, обидва вміли розіграти стратегічну партію та втримати суверенність (допускаючи численні компроміси). Обидва перетворилися на важливих гравців на міжнародній арені, причому Тіто цього вдалося досягнути, не маючи природних копалин і навіть у дещо гіршій ситуації. Звісно, Казахстан не приймає тисячі іноземних туристів та кінозірок, а його національна структура менш барвиста, проте міць особистого авторитету володаря свідчить, як особистість впливає на суспільство та його сприйняття того, яким чином має відбуватися керування країною.

Назарбаєв, подібно до Тіто, також розмірковує про свою роль в історії. Культ його особи міститься в досить цивілізованих рамках (до померлого кілька років тому Туркменбаші йому ще задалеко). Титул «лідера народу», наданий йому нещодавно, наголошування на його ролі в законодавчій ініціативі та творця «Нового Казахстану» чи в побудові нової столиці вказують на те, що його цілі є більш далекосяжними. Від зруйнування казахського ханату в XVIII столітті Казахстан не мав такого шансу, який отримав під час правління Назарбаєва, і, що найцікавіше, цей шанс використав.

Назарбаєвський Казахстан вміло будує свою ідентичність, і це йому вдається краще, ніж навіть пострадянській Україні. Країна вдало експлуатує минуле казахських номадів-кочівників, монголів, тюркських народів і, власне, позиціонування Казахстану як мосту поміж Сходом та Заходом. Новий Казахстан зберіг кирилицю й адаптував російські зразки урядування, проте ніхто його не сплутає із сусідньою Росією.

Нурсултан Назарбаєв має вже чимало темних справ за собою. Втім, як і у випадку з Тіто, йому все пробачили. Тут ідеться не про благословення керівництва Росії та Китаю

(які не є прикладами для наслідування), а про Захід. Нині лідери демократичних держав або їхні представники, приміром Гіларі Клінтон, відвідують Астану, а Назарбаєв носить на грудях польський орден Білого Орла. Колишні польські борці за свободу, такі як Богдан Борусевич (один із творців «Солидарності» та нинішній спікер польського сенату), навіть називають Назарбаєва демократом. Попри анекдоти кіношного Бората, Казахстан здебільшого прихильно оцінює західна преса.

Якщо небеса не вирішать інакше, Назарбаєву світить спокійне президентство до самого кінця – звісно, я не бажаю Казахстану повторити долю Югославії. Втім, інституційне перетворення Назарбаєва на довічного (чи то на десять років) президента свідчить також про слабкість його влади. ■

Автор:
Лукаш Ясіна,
Інститут
Центрально-
Східної
Європи,
Люблін,
Польща

**НУРСУЛТАН НАЗАРБАЄВ
МАЄ ВЖЕ ЧИМАЛО ТЕМНИХ
СПРАВ ЗА СОБОЮ. ВТІМ,
ЯК І У ВИПАДКУ
З ТІТО, ЙОМУ ВСЕ ПРОБАЧИЛИ**

ДВОЛИКИЙ ОРЕЛ

Путінська Росія безпрецедентно
здає національні інтереси на Сході,
пресуючи водночас західних сусідів

Автор:
Андрій Дуда

Характеризуючи сучасну Росію, часто повторюють тезу, мовляв, у Росії авторитарна форма правління, але разом із тим путінський режим демонструє і високий рівень ефективності. Відбувається процес реінтеграції пострадянського простору на проросійській платформі, придушено відцентрові сепаратистські рухи, Росія планомірно повертає собі статус наддержави.

Насправді, як свідчить аналіз реальних здобутків російської зовнішньої політики, «путінська ера» – від оголошення Борисом Єльциним спадкоємцем Владіміра Путіна і до теперішнього «двоцарства» – це радше перемога інформаційної політики Кремля, аніж реальні геополітичні та внутрішньополітичні перемоги.

У той самий час як російська політика інформаційно торжествує від тріумфу на українському, грузинському і білоруському фронтах, тамтешня влада планомірно програє в реальному забезпеченні національних інтересів.

РОСІЙСЬКІ ТЕРИТОРІЇ ЯК ТОВАР

Зовсім недавно, у 2010 році, Росія підписала договір про розмежування морських просторів у Баренцовому морі й Північному Льодовитому океані. Ці території досі не могли поділитися з Норвегією – навіть при «непатріотичних» Горбачові та Єльцині ніхто не хотів йти на поступки норвежцям і «здавати» власні території.

Проте при «патріотах» Медведєві та Путіні спірну територію площею 175 тис. км² поділили надвоє. Таким чином, Росія, яка де-факто її контролювала, втратила майже 90 тис. км². За експертною оцінкою, з підписанням цього договору майбутні покоління росіян недорахуються щонайменше 5 млрд т енергоресурсів (у перерахунку на нафту). Сучасним поколінням російських рибалок уже завдано збитків: угода з Норвегією означає щорічну втрату 125 тис. т тріскових порід.

Утім, відхід території до Норвегії – не така рельєфна поразка зовнішньої політики Росії, як серія поразок на російсько-китайському фронті. Сумним для росіян «здобутком» дипломатії Владіміра Путіна стало те, що російський острів Тарабаров на Амурі змінив свою офіційну назву на Інльундао («Острів Срібного дракона»), західна частина Великого Усурійського острова в Хабаровському краї – на Хейсяцзидао («Острів Чорного Ведмеда»). Змінить російську назву на китайську й острів Большой на річці Аргунь у Читинській області Росії. У жовтні 2008-го, відповідно до угоди між РФ і КНР про демаркацію кордону від 14 жовтня 2004 року та додаткової угоди між РФ і КНР про російсько-китайський державний кордон на його східній частині, підписаних президентом Путіним і главою КНР Ху Цзіньтао, ці російські островні території площею 337 км² було передано Китаю. Це при тому, що Великий Усурійський острів є стратегічною точкою для оборони Хабаровська, тут розміщений збудований ще в 1974 році укріпра-

З підписанням договору з Норвегією майбутні покоління росіян недорахуються щонайменше 5 млрд т енергоресурсів

йон – «хабаровський варіант Брестської фортеці» (як охрестили його російські журналісти), а через острів Тарабаров проходила траєкторія злету російських бойових літаків. Інакше кажучи, стараннями Путіна російсько-китайський кордон тепер пролягає фактично в межах міської смуги Хабаровська.

До речі, всі церемонії, пов'язані з передачею російських земель китайській стороні, були цілковито заблоковані для публічного доступу. Зокрема, журналісти російського «Коммерсанта» скаржилися, що під час встановлення прикордонних стовпів організатори відмовились акредитувати його кореспондента, а присутнім представникам регіональних ЗМІ заборонили розміщувати у своїх виданнях фото- і відеоматеріали.

Утрата Росією островів – це лише частина політики прогнаня перед Китаєм. Наприкінці 2009-го було підписано російсько-китайську програму співробітництва між регіонами Далекого Сходу і Східного Сибіру РФ та Північного Сходу КНР на 2009–2018 роки. У додатку до неї

ФОТО: AP

ВСЕ ЯК УДОМА. Програма співробітництва між китайськими та російськими регіонами є фактично програмою освоєння китайцями російських територій

своєї землі в 4 тис. км²». Натомість, як вважає Григорян, РФ отримує суттєві компенсації: можливість використовувати Азербайджан як транзитну територію для своїх енергоносіїв і гарантії Вірменії та Азербайджану ніколи не вступати до НАТО. Коментарі зайві.

ПРО ЦЕ НЕ НАПИШЕ МЕДВЕДІВ У СВОЄМУ БЛОЗІ

Російська зовнішня політика дуже активно цікавиться, як викладають історію в українських та балтійських навчальних закладах. Водночас у китайських підручниках російські сибірські простори аж до Томської області позначені як «тимчасово втрачені території», і це абсолютно не заважає політиці прогінання перед Китаєм. Принаймні досі жодної заяви про це в блозі президента Медведева не було.

Використання подвійних стандартів і відверта експлуатація «співвітчизників» – характерний почерк сучасних «власників» Кремля. Тому китайський приклад не єдиний. Такий самий почерк у ставленні до своїх меншин і в інших «дружніх» до Росії двох потужних азійських країн: Казахстані та Узбекистані. Ніхто не знайде «кривого слова» в заявах Путіна чи Медведева на адресу цих «стратегічних партнерів». Ці країни – традиційні члени всіх проросійських геополітичних організацій.

СТАРАННЯМИ ПУТІНА РОСІЙСЬКО-КИТАЙСЬКИЙ КОРДОН ТЕПЕР ПРОЛЯГАЄ ФАКТИЧНО В МЕЖАХ МІСЬКОЇ СМУГИ ХАБАРОВСЬКА

було наведено перелік спільних проектів Росії і Китаю на російському Далекому Сході та в Сибіру. Одного погляду на цей список достатньо, щоб зрозуміти, що це не програма співробітництва між регіонами Росії та Китаю, а програма освоєння Китаєм де-юре російських територій. Чого варті лише той факт, що РФ допускає китайські підприємства до освоєння сировинних родовищ. Зокрема, лише в Забайкальському краї йдеться про розробку китайською стороною Бугдаїнського молібденового, Бистринського та Култумінського золото-мідних, Солонеченського сурмового, Новоширокінського золото-поліметалевого, Удоканського мідного, Чинейського мідного і титанованадій-залізничного родовищ. Аналогічне «співробітництво» по лінії «російська сировина в обмін на китайські робочі руки та технології» передбачене і в інших російських регіонах: Читинській, Амурській, Єврейській автономній областях, Хабаровському краї, Бурятії тощо.

До речі, ризики для російської безпеки полягають не лише

в тому, що РФ перетворюється на сировинну базу КНР. Сьогодні можна говорити про фактичну колонізацію китайцями прикордонних територій. Навіть провладні російські експерти визнають серйозність ризиків китайського заселення Далекого Сходу й Сибіру. Зокрема, якщо в прикордонних із Китаєм російських регіонах проживають 5,7 млн осіб, то в прикордонних із Росією китайських – 146 млн.

Досить вільне поведіння Кремля зі своїми територіями призвело до появи дуже «оригінальних» проектів в експертному середовищі російських сусідів. Інакше як можна оцінювати заяву вірменського експерта, директора Аналітичного центру глобалізації та регіонального співробітництва Степана Григоряна про те, що Росія може мирно врегулювати карабаський конфлікт, поступившись Азербайджану частиною своєї території площею 4 тис. км²: «Оскільки Вірменія і Росія є дружніми державами, ми переконуємо її (Росію. – Авт.) відторгнути від їхньої прикордонної з Азербайджаном території, приміром Дагестану, шматок

Утім, у цих країнах відбувається справжній «геноцид», як сказали би вітчизняні крикуни, представників «русского міра». Прийнята 2001-го в Казахстані державна програма функціонування розвитку мов на 2001–2010 роки передбачає поетапний перехід діловодства, ведення іншої облікової, фінансової, технічної документації на казахську мову. Крім того, у Казахстані реалізується планомірна казахізація освітньої галузі. Порівняно з початком 1990-х років кількість казахстанців, які володіють казах-

ською мовою, зроста майже вдвічі й нині становить близько 70%. Наслідки роботи «проросійського» режиму Назарбаєва відчутні й у динаміці зменшення частки росіян у населенні Казахстану. Якщо 1989 року вони становили 37,8% населення Казахстану, 1999-го – 30%, то 2009-го – 23,7%. Інакше кажучи, щодесять років кількість росіян у Казахстані скорочується на 7%!

Якби російська політика нав'язування власної історичної концепції була послідовною, потрібно було б реагувати не лише на Україну, а й на Казахстан. Приміром, у казахських підручниках не менше «агресивності» до Росії. Зокрема, в «Історії Казахстану» Ж. О. Артикаєва та С. З. Раздикова, рекомендованій Міністерством освіти Казахстану для навчальних закладів, наводяться дуже «крамольні» тези: «Національне пробудження казахського народу в зародковому стані було перерване Жовтневою революцією, яка кинула Казахстан у стан хаосу. А потім настали десятиліття терору й геноциду, що привели казахський етнос до страшних трагедій»; «Казахстан був перетворений на величезний концентраційний табір, куди направляли народи, які «провинилися», соціально негодних людей із різних куточків імперії. Територія Казахстану за роки радянської влади стала ядерним полігоном, практично без вільного куточка, не зачепленого потворною тоталітарною системою».

Якщо Казахстан ще проводить політику казахізації російськомовних, то в Узбекистані такої проблеми вже немає. Відповідно до статті 1 Закону Рес-

публіки Узбекистан «Про державну мову», єдиною державною мовою є узбецька. На відміну від Казахстану чинна редакція документа не містить положення про російську мову як мову міжнаціонального спілкування. У державі проводиться планомірний курс дерусифікації. Ця політика передбачає не лише витіснення російської мови з усіх сфер суспільного життя, а й усунення росіян із галузі державного управління. Результат такого курсу відомий: порівняно з 1989 роком кількість росіян в Узбекистані зменшилася вчетверо (з 9,5% у 1989-му до 2,5% на сьогодні). При цьому їхня питома вага поміж населення країни знижувалася внаслідок міграції. Згідно з офіційною статистикою, за період 1989–1998 років нетто-міграція росіян з Узбекистану становила 677 тис. осіб. У перекладі з мови статистики мовою реалій це означає, що з Узбекистану росіяни просто втікають, оскільки їх у цій сонячній країні усувають від будь-яких кар'єрних перспектив – посади в органах публічної влади можуть обіймати лише представники титульної нації. Кремль жодним чином не відрегував на національну політику Узбекистану щодо росіян.

В Узбекистані, який належить до всіх проросійських блоків, заборонено вживати термін «Велика Вітчизняна війна». Офіційний термін – «участь Узбекистану в Другій світовій війні». Там не дозволяється також використовувати радянські та російські підручники. У середині 1990-х будь-які згадки про Росію в навчальних посібниках просто затирали. Обурення місцевих росіян викликають уже не концеп-

туальні аспекти, не нове тлумачення періоду 1920-х, а прямі образи їх на термінологічному рівні. Зокрема, у підручнику Рахімова для російськомовних шкіл, за підрахунками російських експертів, терміни «русские колонизаторы», «русские шпионы», «русские захватчики» вживаються 292 рази. Росіяни на чолі з «охоронцем історії» Медведєвим украй болісно реагують на вивчення «не такої» історії України, на неправильне тлумачення нашими істориками подій, пов'язаних із підросійським періодом, однак воліють не помічати «не такої» історії в Узбекистані, Казахстані. Що демонструє дволичність і непослідовність нинішньої російської влади. Знаючи ностальгійний потяг російського обивателя до «сильної руки», тамтешня політика підіграє цим настроям, активно «воюючи» в інформаційному просторі проти країн Балтії, України, Грузії, Молдови, Білорусі. Економічні та енергетичні війни – лише добрі інформаційні приводи для постійної демонстрації російським виборцям сили «государства российского». При цьому йдеться про пресинг країн, де вже сьогодні запроваджено європейські стандарти ставлення до національних меншин, де росіяни мають усі можливі гарантії для збереження власного національного «Я».

Водночас путінський режим в умовах цілковитої секретності розбазарює власні території і брутально відмахується від захисту інтересів росіян у країнах, які демонструють зовнішньополітичну лояльність до Росії. «Подлие людшкі», як сказали б у Росії XIX століття... ■

Якщо 1989 року росіяни становили

37,8%
населення Казахстану, 1999-го –

30%
то 2009-го –
23,7%

Патентно-правова фірма «Пахаренко і партнери»

ПРОФЕСІЙНІСТЬ ПОНАД УСЕ

Надання юридичних послуг, пов'язаних з набуттям прав на всі об'єкти інтелектуальної власності (знаки для товарів та послуг, промислові знаки, винаходи, корисні моделі, доменні імена тощо)

Боротьба з підробками і піратством

Представництво в судах,
Антимонопольному комітеті України
та інших державних органах

Авторське право та суміжні права

Консультації з медійного, конкурентного, корпоративного та митного права

• Наша адреса:
м. Київ,
вул. Червоноармійська, 72,
бізнес-центр „Олімпійський“

• Тел.: (044) 591-96-93,
факс: (044) 451-40-48,
www.pakharenko.com
pakharenko@pakharenko.kiev.ua

• Поштова адреса:
03150, м. Київ, а/с 78

Млявий Юрїїв день

Російський народ ніколи не був вільним, просто час від часу міняв господаря

Фірс. Перед несчастьем тоже было: и сова кричала, и самовар гудел бесперечь.

Гаев. Перед каким несчастьем?

Фірс. Перед волей.

А. Чехов «Вишневы сад»

150 років тому, 19 лютого 1861-го, Олександр II підписав Маніфест про скасування кріпосного права. З цього дня почався відлік «волі», яку незрівнянний чеховський Фірс назвав «несчастьем»... Чим довше живу, тим міцніше відчуття, що, виходячи на вулицю, щоразу вступаю в боротьбу «за нашу і вашу свободу». Кожен мій крок на шляху до місця призначення – це спроба відвоювати шматочок свого простору. Але що довше триває боротьба, то очевидніше: люди не тільки не хочуть залишити мені шматочок мого і тільки мого простору – вони навіть не знають, що такий є. Вони дивуються й ображаються, коли я не хочу пускати в нього сторонніх.

Я давно перестала їздити в метро. Не тому (чи не тільки тому), що там улїтку спекотно, взимку холодно, а цілий рік повнісінько п'яних бомжів, від яких смердить. Але... Я заходжу до вагона метро й бачу десяток пар очей, тупо й механічно скерованих на мою персону. Не тому, що я безмірно гарна, чи безмірно потворна, чи в мене розстебнута ширїнка. Ці люди мене не бачать. Вони просто ВИТРИЩАЮТЬСЯ. Так прийнято. Зараз на тебе позиркають і відвернуться – тебе прийнято в цей тимчасовий колектив. Ближче до своєї зупинки їдеш до виходу. «Женщина, вы выходите?!» – чомусь завжди незадоволеним тоном запитує позаду твій співбрат по пасажирському стаду, про всякий випадок сильно штрикаючи вказівним пальцем тобі між лопаток. Починаєш водити лопатками, намагаючись ухилитися від пальця: «Не трогайте меня, пожалуйста». І – образа впереміш із подивом: «А чє – нельзя-а-а?!? Ой, па-адумаешь...» Соціалїзм будувати поодиночі було не можна. Тільки гуртом, тільки стадом, пліч-о-пліч, рука в руку. У світле майбутнє обіцяли впускати лише групами з екскурсоводом. Екскурсоводи в штатському пильнували, щоб між людьми не утворювалося вільних зон – у них могли з'явитися непотрібні думки і бажання. Тому наші люди так не люблять і так бояться вільного місця, їх лякає будь-який люфт: а що як розшириться, залишишся сам, а самому у світле майбутнє ніяк. Через цю боязнь порожніх, незаповнених місць наше життя таке гамірливе – усі громадські місця в Росії лопаються від гуркотіння музики, адже тиша часом породжує думки. А це ні до чого. У Росії людину ніколи не вважали людиною. Смерд, холоп – споконвіку й до 1861 року. Член ко-

лективу, комсомолец (комунїст), виконавець заповітів великого Ленїна (Сталїна) – з 1917-го. Між двома епохами – менш ніж 50 років. А потім ще 70, невеликий антракт – і знову країна почула звук закручування гайок. Народ просто міняє хазяїна, як колись це дозволяли робити його предкам у Юрїїв день. Російська людина ніколи не була вільною. Вона не звикла, щоб до неї прислухалися, і не звикла слухати сама. Вона звикла до підвищених, зневажливих тонів і, тільки-но з'явилася така можливість, почала платити світу тим самим. Упродовж багатьох столїть Росія із її на 90 відсотків холопським населенням тримала в страхїтті. Припинення породжує приниження. Поважати чужу свободу може тільки вільна людина. Ось тільки взятися їй нїзвідки, цїй вільній людині, вона вільно й не жила ще, з холопів ступивши одразу в товариші.

Іноді холопів допускають трохи ближче до покоїв господаря – і вони стають лакеями. Ви помітили, якого поширення дістали в останні роки у Росії зменшувально-пестливі суфікси? У магазині вам запропонують купити блузочку, касир ощасливить квіточком, лікар попросить показати оченята або горлечко, страховий агент нав'яже страховочку, і всі разом вони обов'язково зроблять вам знижечку. В розумінні більшості сусюювання – основа ввічливості. Лакеї не знають істинної, внутрішньої ввічливості, яка не потребує «-очок» і «-ечок», у їхньому примїтивно-холопському уявленні найвища галантність – це «Барин изволят в кабинете водочку кушать».

«СИЛЬНА РУКА» – УЛЮБЛЕНА МАТИ ХОЛОПІВ

Несвобода – генетична звичка росїян. Вона – мати всіх наших хиб, бо розпеченим залїзом знищує будь-які спроби самоповаги. Російський мазохїзм чарівний у своїй стабільності й тїй гордості, з якою багато столїть видає себе за християнське смирення. Холопи обожнюють садовити собі на шию таких самих холопів, тільки нахабніших, і називати їх національними лїдерами (та ще й парами, тандемами), але при цьому ревно ненавидять іногородів. Холопство взагалі нетерпиме – воно природою своєю покликане бачити світ розкресленим на однакові, як бджолині стїльники, клітиночки. Інший розріз очей, інший порядок думок, інша релїгія, інша культура, інша мова – усе «інше» від початку розпусне й підлягає бичуванню. Ксенофобія і шовїнізм – улюблені діти холопів. А «сильна рука» – їхня улюблена мати. Тому до сьогодні проталїнські мїтинги збирають стїльки людей, навіть молодих. Нинїшня влада зрозумїла це давно, коли ще не була владою... Бідолашний, бідолашний Фірс... забули старого, а він же казав діло. ■

Автор:
Катерина
Барабаш,
Росія

Школа свободи

Український вільний
університет створив умови
для наукового життя
українців в еміграції

Автор:
Олена Бетлій

90 років тому у Відні засновано Український вільний університет (УВУ). Саме в цьому місті вже не перший рік мешкали представники різних політичних та інтелектуальних осередків, об'єднаних соборністю 1919-го, – нові українські емігранти. Тут можна було зустріти Михайла Грушевського та Олександра Колессу, Олександра Олеса, Володимира Кушніра, Станіслава Дністрянського та Дмитра Антоновича, які в різний спосіб були залучені до діяльності організованих там Союзу українських журналістів та письменників, Товариства прихильників освіти та Українського соціологічного інституту. Таким чином, УВУ мав стати не першою українською інституцією в повоєнній Австрії, але першою навчальною.

ВІДЕНСЬКИЙ ПЕРІОД

Перший ректор університету професор Олександр Колесса згадував, що ідея утворення УВУ постала вже наприкінці 1919 року. Вочевидь, це сталося після підписання 2 грудня головою української дипломатичної місії у Варшаві Андрієм Лівичем декларативної заяви, що поклала початок тісній співпраці між головним отаманом УНР Симоном Петлюрою та маршалом Польщі Юзефом Пілсудським. На той час уряд УНР перебував у Кам'янці-Подільському, територія Західної області УНР відповідно до ухвалених у Парижі рішень потрапила під польську адміністрацію. За таких обставин погляди україн-

ської професури були звернені в бік Праги, яка для творців УВУ завжди була ментально близькою. Однак у 1920 році зорганізувати «українську науку в рідній мові для української академічної молоді, перед якою брутальна рука переможця замкнула браму університету на рідній землі», а також згуртувати «українські наукові сили за кордоном» у Празі так і не вдалося. Натомість Олександр Колесса розпочав традицію відкритих публічних лекцій у Відні, який ще недавно був столицею його власної держави. Так було зроблено перший крок до створення УВУ.

Статут університету розробили Михайло Грушевський і

Дмитро Антонович. Але, як часто буває, не всі творці ідеї перетворюються на її реалізаторів. Михайло Грушевський відійшов від справ УВУ. Надалі розвиток університету лів на плечі Олександра Колесси, який започатковував новий заклад на принципах академічності: від викладачів вимагався науковий доробок, а від слухачів – щонайменше закінчена початкова освіта. Навчання розпочиналося на двох факультетах: філософському, який мав історико-філологічний і природописний відділи, та юридичному. Перший семестр тривав до травня 1921 року. Він же увібрав у себе віденський період закладу. Наступний на-

вчальний рік УВУ розпочав уже в Празі.

СЕРЕД СПРАВЖНИХ БРАТІВ

Відкривши університет, віденські українці не барилися з пошуком можливостей переведення його на чеський ґрунт. Потреба в такому кроці продиктована простою обставиною: у Чехословаччині було найбільше української молоді, тобто потенційних спудеїв. Вони вже почали гуртуватися навколо Української академічної громади, а далі ініціювали переведення УВУ до Праги, обумовлюючи це потребою «заспокоїти духовний голод викладів з обсягу своєї мови, літератури, історії та взагалі рідної культури». Цьому сприяла

політика чехословацького уряду. На початку 1921 року, коли будь-які спроби повалити більшовицький режим зазнали поразки, він розпочав «допомогову акцію» біженцям із колишньої Російської імперії. Йшлося про матеріальну допомогу еміграційним закладам і дозвіл на проживання в ЧСР емігрантів із колишньої Російської імперії. Питання УВУ в Празі любівав Яромір Нечас, довірений першого чехословацького президента Томаша Масарика в українських справах. Це була досвідчена й добре обізнана з українською проблематикою людина. За його участю було опубліковано низку книжок про українську історію та письмен-

Група професорів УВУ в Празі, 1941 р.: (Перший ряд зліва) О. Лотоцький, О. Одарченко, І. Горбачевський, О. Колесса, С. Шелухин, О. Ейхельман, Ф. Щербина, (Другий ряд зліва) Д. Антонович, С. Дністрянський, Б. Матюшенко, О. Шульгин, Ф. Швець, В. Тимошенко, А. Артимович, К. Лоський, (Третій ряд зліва) В. Біднов, С. Бородаєвський, А. Яковлів, П. Андрієвський, В. Щербаківський, Ф. Слюсаренко

ство, об'єднаних у серії «Пізнаймо Україну», а також проведено медіа-кампанію про Україну в чехословацьких газетах. Формальним приводом для перенесення УВУ до Праги мав стати факт закриття українських університетів у Києві та Кам'янці-Подільському.

Урочиста інавгурація Українського вільного університету в Празі відбулася 23 жовтня 1921 року у великій залі природничого інституту Карлового університету. Поміж присутніх були представники уряду ЧСР та Карлового університету. Прибули посол УНР Максим Славинський і посол ЗУНР Євген Левицький, представники празьких українських еміграційних осередків.

Структура університету залишалася без змін. Надалі діяли два факультети: філософський (історико-філологічний і природничо-математичний відділи) та права і суспільних наук. Навчання було безкоштовне. Для читання лекцій Карловий університет надав УВУ зали в будівлях Каролінуму, Клементінумі та в природничому інституті на Альбертговій, 46. Від чехословацького уряду університет отримував щомісячну допомогу в розмірі 500 тис. крон. Протягом першого академічного 1921/22 року в УВУ навчалися 702 (зима) та 615 (літо) осіб. Студентами стали вихідці з різних регіонів України: галичани, наддніпрянці, кубанці, а також білоруси й чехи. Та галичан усе ж була більшість. Це зумовлено тим, що вже з 1919-го ЧСР стала місцем притулку насамперед для вихідців із Галичини. Значну їх частину становили інтерновані в таборах у Йозефові та Німецькому Яблонному військовій УГА.

СВІЙ ДО СВОГО

Викладачами УВУ були досвідчені науковці: професор філології Олександр Колесса, професор хімії Іван Горбачевський (ректор Карлового університету в 1902–1903 роках), професор права Станіслав Дністрянський, історик театру та мистецтва Дмитро Антонович, історик Дмитро Дорошенко, історик церкви Василь Біднов та ін. Вони розробили навчальну програму університету. Основний

наголос ставився на українознавчих студіях. Водночас навчальний план було розроблено таким чином, щоб студії могли поєднувати навчання в УВУ та Карловому університеті. «З огляду на те, що багато слухачів УВУ студіювало ще механіку, філософію, право тощо на Карловому університеті або й на техніці, термін семінарів, а деколи й викладів визначали професори (доценти) УВУ в порозумінні зі своїми слухачами». Таке поєднання давало українцям змогу отримувати диплом Карлового університету, відповідно до якого визначалася їхня спеціальність і з яким складалася їхня професійна доля, та бути охопленими українською науковою традицією, яка тепер розвивалася здебільшого в Чехословаччині.

Звісно, не всі українці були задоволені такою ситуацією. Симон Наріжний, на початку 1920-х слухач УВУ, а на початку 1940-х автор перших узагальнюючих видань з історії української міжвоєнної еміграції, зазначав, що з-поміж 1 тис. студентів УВУ «численне студентство було номінальне»; дипломи університету не визнавалися в ЧСР; «ненормальною була організація самої справи»; асигнування на навчальний заклад було зменшено через те, що кошти не витрачалися, а залишалися готівкою в його касі; не було єдності між студентством і професурою, «та професуру УВУ, як організовану цілість ми маємо також лише номінально», а лекції її рідко відвідували. Утім, навряд чи в умовах еміграції можна було дозволити собі щось більше, аніж підтримання тієї ситуації, яка давала б українцями можливість ходити на курси «для спасіння душі патріотичної».

УВУ надалі орієнтувався насамперед на українців-емігрантів. Хоча іноді тут згадували й про те, що «маємо під боком Підкарпаття (Закарпаття. – Ред.). Але ніяких зв'язків з ним не маємо і ніяких стосунків з ним не намагаємося нав'язати... Чеська Академія наук визнає для Підкарпаття українську мову, а чеська напівофіційна преса намічає для УВУ дилему – або пристосування до потреб Підкарпаття, або ліквідація. Отже, ми набуваємо можливість упрод-

ПРЯМА МОВА

Іван Мигул, Мюнхен. Ректор УВУ, професор

Думаю, варто підкреслити ту частину в назві УВУ – вільний. Бо наш університет завжди був незалежний від усіх держав, від усіляких політичних тисків. Вільний від догматизму, вільний від псевдонауки, вільний щодо свободи академічної думки. Важливо також, що, еволюціонувавши з екзильного навчального закладу в університет європейського рівня, він, будучи спеціалізованим університетом українознавства, зберіг правдиву академічно-дослідчу, критичну й скептичну науку щодо українознавства у найширшому понятті: історія, мова, культура, мистецтво.

Ігор Качурівський, Мюнхен. Поет, прозаїк, перекладач, філолог

До здобуття незалежності справжня Україна існувала не в Україні, а поза нею у всіляких домітках відродження, при церкві. А щодо найвищого рівня, то при УВУ, де зберігалася незаймана, не спаскуджена, не скалічена українська мова, скупчувалися справжні українські науковці, справжні наукові сили, які робили все можливе, щоб зберегти Україну для українців. Сьогодні УВУ якнайбільше потрібен, бо в Україні України знову немає.

Емма Андіївська, Мюнхен. Поетеса, письменниця, художниця

Мені поталанило, бо я навчалася в УВУ (закінчила 1957 року), коли там викладали найкращі українські знавці, вчені. Я змалечку навчання відчувала як радість, а тут такі навчителі, як фантастичний поліглот Володимир Державин. Я вчила старогрецьку, санскрит, і на філософському факультеті Сократа ми читали й розбирали мовою оригіналу. Була в мене тоді знайома, яка навчалася в німецькому університеті, то там працювали набагато слабші викладачі, ніж в УВУ.

Євген Сверстюк, Київ. Доктор філософії, письменник, публіцист, дисидент

На початку 1990-х років мене запросили до УВУ, і я два семестри читав курс лекцій про християнську традицію в українській літературі. І це в ті часи, коли в Україні вважалося, що наша література матеріалістична та атеїстична. В УВУ завжди відчувався дух волі, свободи, особливо порівняно з Україною. І це було рідке. Впродовж десятиліть він був незгасимим вогником свободи, вільної думки, вільної науки, і в СРСР мусили зважати на нього та якось реагувати, замовчувати його існування не вдавалося.

Сергій Квіт, Київ. Президент НаУКМА, літературознавець, журналіст

Я навчався в УВУ у 1990-х роках. То були для мене незабутні й важливі часи. Нам читали лекції професори з різних університетів світу: Німеччини, США, Франції, Канади, Великої Британії і, звісно, України. Вони представляли різні наукові школи, відмінні методологічні рішення, але це завжди був дуже високий рівень викладання. З-поміж німців дуже цінував професора Роланда Піча, завдяки якому я зацікавився Гайдеггером і філософською герменевтикою. Може видатися дивним, але я зовсім не пропускав занять, бо дуже цінував цей неймовірний досвід. До речі, він мені дуже згодився вже тут, у Могилянці. Усе там відрізнялося від радянського стилю.

Валентина Павленко, Київ. Журналіст, «Радіо Свобода»

В УВУ я навчалася в 1990-ті роки і пам'ятаю страшний шок від усвідомлення того, що ми, люди з вищою освітою, нічого не знаємо про свою країну, не знаємо правдивої української історії, літератури, мистецтва. П'янило повітря свободи, формувалося почуття гідності й самоповаги саме через те, що ти українець. А незабутні екскурсії Мюнхеном, які влаштовувало для студентів подружжя Шафовалів, а дружні розмови в родині професора Григорія Васюковича! І, звісно, знамениті лекції, що перевертали світогляд і ставили все на свої місця. Саме тоді я познайомилася з дружиною Івана Багряного пані Галиною й за ніч прочитала «Сад Гетсиманський».

Юрій Занько, Львів. Директор Інституту післядипломної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка

Мені випало не раз у 1990-х роках бувати в УВУ, спочатку слухачем літніх докторських семестрів, а згодом і як запрошений викладач. На той час Український вільний університет був чи не єдиним справжнім вікном у Європу, яку я отримав можливість вивчати не з туристичного автобуса, а занурившись на тривалий час у середовище вільних людей демократичної країни. Вражало тут усе: спокійна величавість Мюнхена, мистецькі скарби його Пінакотек, альпійська природа, доброзичливість баварців. А найбільше сам університет, відмінна від української система навчання в ньому, надзвичайно багата книгозбірня, архіви й передусім люди, які на той час тут працювали та опікувалися ним. Слава Стецько, Зіновій Соколюк, Іво Полулях, Роман Дrajнговський, Іван Кожелівець, Емма Андіївська, Ігор Качурівський, Теодор Богдан Цюцюра, Леонід Молодожанин (Лео Мол), Аркадій Жуківський, Богдан Футей, Леонід Рудницький – ось неповний перелік особистостей, із якими пощастило зустрічатися у стінах університету, спілкуватися, слухати їхні лекції та виступи.

нення свого перебування в ЧСР. Слід вже думати про переїзд УВУ до Ужгороду». 1945 року університету таки довелося ще раз змінити місце свого розташування, але переїхав він не до Ужгорода, а до баварського Мюнхена, де лишається й донині.

ЗБЕРЕГТИ СВОБОДУ

Значну увагу в УВУ приділяли розвитку науки. Цьому мали сприяти створені 1923 року наукові товариства, наприклад, Українське правниче товариство в Чехії на чолі з деканом правничого факультету Ростиславом Лашенком та Українське історично-філологічне товариство у Празі на чолі з Дмитром Антоновичем. З ініціативи Олександра Шульгина, керманіча української дипломатії за кордоном, у 1924-му при історично-філологічному товаристві засновано Український академічний комітет. Він мав сприяти співпраці українських вищих навчальних закладів та наукових товариств у Чехії, – серед них уже були Українська господарська академія в Подєбрадах та Високий (Вищий. – Ред.) педагогічний інститут у Празі, – а також Наукового товариства ім. Т. Шевченка у Львові та українського наукового інституту в Берліні, які стали його членами.

Таким чином, до 1925 року, коли дійшло до часткової ліквідації «допомогової акції» і значного зменшення державних дотацій, викладачі та слухачі УВУ не тільки створили каркас університету, а й наповнили його змістом: навчання тісно поєднувалося з науковими дослідженнями, на базі чого створювалися власні еміграційна історична, філологічна та правнича школи. Це був ґрунт, на якому університет утримувався до середини 1940-х у Празі.

З численних подальших ініціатив УВУ варто виокремити створення Музею визвольної боротьби України на початку 1925-го. Це була реалізація ідеї, яка виникла в лавах інтернованих у чехословацьких таборях вояків Української галицької армії. Колекцію музею мали становити всі матеріали, що стосувалися української визвольної боротьби 1917–1921 ро-

у 1922/23 навчальному році з 332 студентів правничого факультету 251 походив із Галичини, 58 – із Наддніпрянської України, 13 – із Буковини, з 542 студентів філософського факультету 347 – із Галичини, 152 – із Наддніпрянської України, 28 – із Буковини

ків. Важко переоцінити значення цього музею. Адже саме зібрані його працівниками матеріали були основними джерелами вивчення політичної, військової, дипломатичної історії української революції в пострадянській незалежній Україні. Сьогодні вони є основою колекцій так званого Празького архіву, фонди якого, з тих, що не потрапили до Москви, розпоршені між двома центральними архівами Києва.

МІЖ МІНХЕНОМ І МОСКВОЮ

По-різному склалася доля викладачів і слухачів празького УВУ. Для тих, хто 1945 року не встиг оминати радянського СМЕРШу, вона закінчилася в радянських катівнях. Частина ж емігрувала до Мюнхена. Там вони продовжили життя, яке свого часу добре передав Дмитро Дорошенко в листі до Марії

Грінченко: «Взагалі наша будучність уявляється в дуже непевних і неясних рисах. Ми вже тут засиділись, і нашим господарям вже надокучило. Вони б раді нас здихатись, але як? І куди нас подіти? Додому вертатись? Але, не кажучи за все інше, що там робити? З чого шматок хліба їсти? Де, наприклад, діватися з таким «фахом», як українська історія? Кому вона потрібна? І взагалі, кому потрібні ми, тріски великого зрубаного лісу? Отак як подумаєш, та й прийдеш до висновку, що, очевидно, судилося нам тут і пропадати на чужині, між «ляхи і чехи», як той Святополк Окаянний. Не хотілося би, розуміється, хотілось би ще послужити рідному краю, є ще й сили деякі, і охота велика, та, видно, таких, як ми, краєві не треба, і місця нам там немає. Значить, поки можна, будемо щось тут і далі робити». ■

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

SIC (Лондон, Великобританія)

МАГІСТР БІЗНЕС АДМІНІСТРУВАННЯ MASTER OF BUSINESS ADMINISTRATION (MBA)

- сучасні практичні знання, необхідні для подальшого кар'єрного зростання
- диплом SIC - Academy MBA*
- унікальні знайомства з найкращими практиками ведення бізнесу під час занять та бізнес-форумів

ІНВЕСТУЙ У ВЛАСНИЙ УСПІХ!

* SIC - Академія MBA

03039 м. Київ, вул. Фрометівська, 2, корп.18, каб 24

Тел.: **0(44)524-57-96**

www.maup.com.ua e-mail: mba-maup@yandex.ru, cv12@i.ua

Магеллан Шевченко

Взявши Тараса Шевченка у подорож до Аральського моря, капітан Алексей Бутаков збагатив художню спадщину Кобзаря кількома десятками замальовок. Через це казахи називають Шевченка родоначальником казахського живопису

**Автор:
Володимир
Панченко**

Якщо вам випаде потрапити до Вісбадена (південний захід Німеччини), обов'язково побувайте на горі Нерона, де височіє гарна православна церква. Поруч із нею – цвинтар, історія якого почалася в 1856 році. Блукаючи поміж восьми сотень поховань, ви побачите чимало знайомих прізвищ, так чи інакше пов'язаних із Україною. Для мене ж найбільшою несподіванкою було натрапити тут на... Шевченків слід! Пройшовши центральною алеєю і повернувши праворуч, я опинився біля скромної могили контр-адмірала Алексея Бутакова.

МОРЯК ТА ПОЕТ

Про Бутакова мав би чути, напевно, кожен десятикласник, адже це саме той начальник Аральської описової експедиції, який навесні 1848 року домігся включення до складу своєї команди рядо-

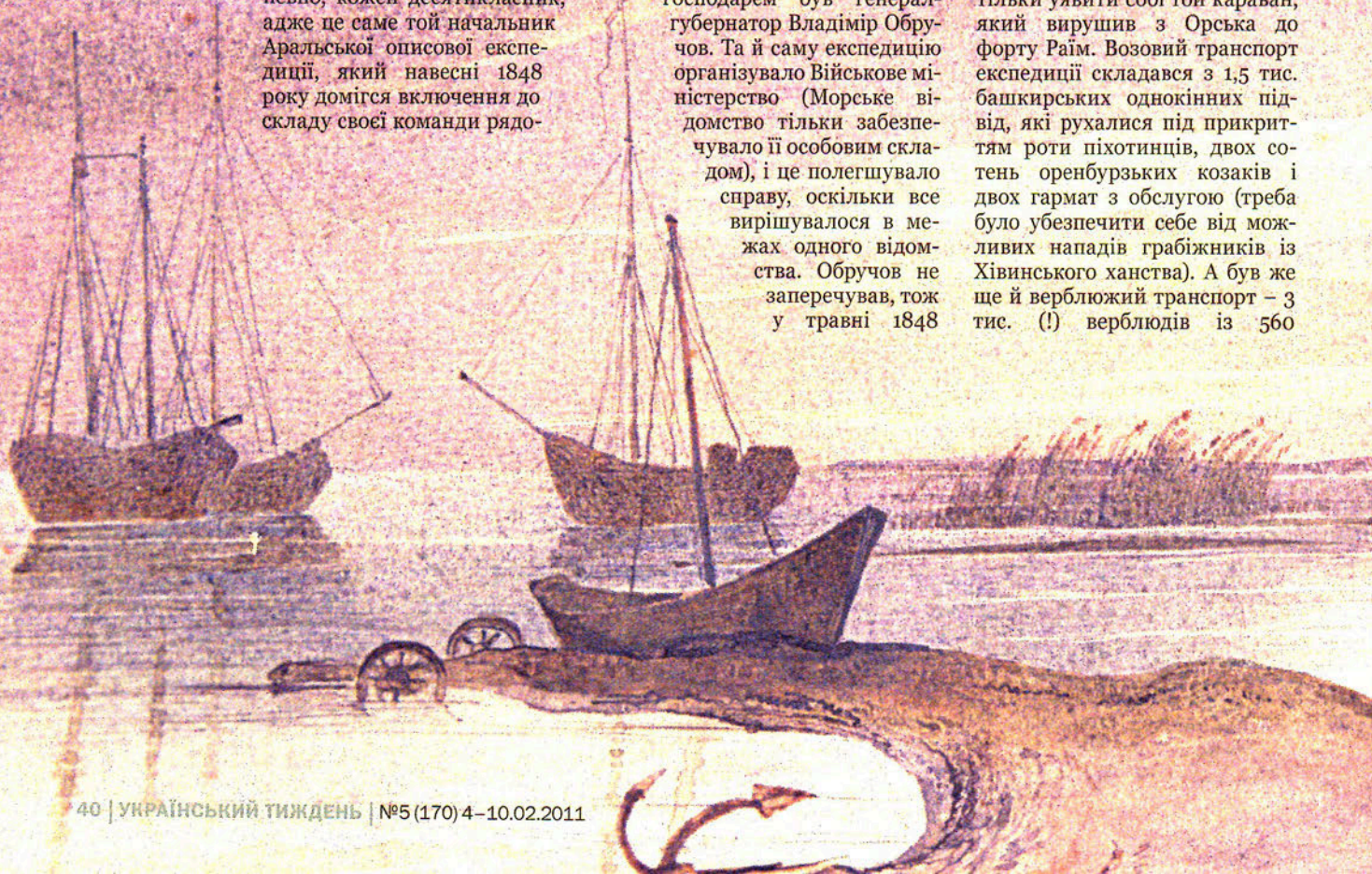
вого 5-го лінійного батальйону Тараса Шевченка і таким чином надовго порятував його від солдатчини. Йому потрібен був художник, який би замальовував краєвиди берегів та островів Аральського моря, – а тут ось, в Орську, що за 300 км від Оренбурга, – випускник Академії мистецтв у солдатській уніформі! Шевченка рекомендували Алексею Бутакову оренбурзькі друзі поета. І все ж 32-річному лейтенантові треба було мати сміливість, щоб зважитися на вельми ризикований крок: він не міг не знати, що «височайшою» волею імператора Шевченкові заборонено «писати і рисувати».

Але імператор далеко, а тут, в Оренбурзькому краї, господарем був генерал-губернатор Владімір Обручов. Та й саму експедицію організувало Військове міністерство (Морське відомство тільки забезпечувало її особовим складом), і це полегшувало справу, оскільки все вирішувалося в межах одного відомства. Обручов не заперечував, тож у травні 1848

року рядовий Шевченко вже знайомився з Бутаковим. Йому належало супроводжувати транспорт, який вирушав у тяжку й довгу дорогу до щойно збудованого форту Раїм, розташованого аж на березі річки Сирдар'я, за 800 км від Оренбурга.

ПОХІД

Менш як за два місяці (березень – квітень 1848 року) в Оренбурзі збудували для експедиції шхуну «Константин» (так звали сина Ніколая I, якого імператор поставив на чолі російського флоту). Шхуна була досить велика: трюм 14,3 м завдовжки, 4,9 м завширшки і майже 2 м завглибшки. Утім, її ще треба було в розібраному вигляді доправити до моря. Можна тільки уявити собі той караван, який вирушив з Орська до форту Раїм. Возовий транспорт експедиції складався з 1,5 тис. башкирських однокінних підвід, які рухалися під прикриттям роти піхотинців, двох сотень оренбурзьких козаків і двох гармат з обслугою (треба було забезпечити себе від можливих нападів грабіжників із Хівинського ханства). А був же ще й верблюжий транспорт – 3 тис. (!) верблюдів із 560

погоничами-казахами, яких прикривали 150 уральських козаків.

Подорож до Раїма, почавшись 11 травня 1848 року, тривала 39 днів. За день караван завдовжки дві версти долав 20–25 км. Тарас Шевченко йшов пішки в авангарді транспортної колони. На ніч йому давав притулок штабе-капітан Алексей Макшеев, географ, відряджений із Петербурга для участі в експедиції. Пізніше Макшеев згадував ті довгі переходи й свої вечірні розмови з Шевченком у джуламійці (наметі): «Увесь похід він (Тарас Шевченко) проробив пішки, окремо від роти... Він був веселий і, очевидно, дуже задоволений привіллям степу та переминою свого становища. Похідна обстановка його нітрохи не пригнічувала. Коли після тривалого походу ми приходили в укріплення, де мали можливість замінити сухарі на воду, на свіжий хліб і хороший квас, Тарас Григорович жартома звертався до мого слуги із словами: «Дай, братику, квасу з льодом, ти знаєш, що я не так вихований, щоб пити просту воду». Він багато мені розповідав про свої злигодні дрібні, але про більші, політичні, ніколи не сказав ані слова».

Пам'ять Шевченка також зберегла чимало деталей походу – згодом вони ожили на сторінках його повісті «Близнець».

У дорозі він малював.

На щастя, багато живописних робіт поета збереглося, і тепер їх можна побачити не тільки в повному зі-

бранні творів Шевченка чи його альбомах, а й в інтернеті. Є серед них і краєвиди каракумської пустелі – її спекотними просторами експедиція рухалася майже весь червень, аж поки не дісталася до Раїма.

ВИТІВКИ МОРЯ

Раїм (укріплення, збудоване за рік перед появою тут експедиції) – то вже, вважайте, берег Аральського моря. Минуло п'ять тижнів – і шхуна «Константин» знялася з якоря. На невеликому судні розмістився екіпаж із 27 осіб, причому шестеро з них, зокрема й Тарас Шевченко, поселилися в одній каюті з капітаном Бутаковим. І то були аж ніяк не найгірші місяці в історії десятирічного заслання поета. З капітаном йому просто-таки пощастило: Бутаков ставився до Шевченка з повагою. Вочевидь, знаходили вони час і для розмов на літературні теми.

Бутаков від щоденникові записи, які тепер дають змогу уявити будні Аральської експедиції. Залишив свої детальні спогади й штабе-капітан Макшеев. Цікаво, що в обох цих джерелах досить докладно описано драматичні події 8–9 серпня 1848 року, які могли закінчитися трагічно й для Тараса Шевченка. А суть ось у чому. Макшеев разом із прапорщиком Акишевим, художником Шевченком і ще сімома матросами висадився на острові Барсакельмес, щоб його оглянути. Запаслися харчами на кілька днів, розбили тимчасове житло з парусини і взялися до роботи. Проте вночі розігрався сильний шторм, який тривав аж три доби (Бутаков не раз називає

Казахський хлопчик розпалює грубку (1848–1849 роки)

Арал надзвичайно бурхливим морем). Що в цей час відбувалося зі шхуною, ніхто не знав. Якщо вона зазнала серйозних пошкоджень чи затонула від ударів шторму, то команда Макшеева приречена. На всіх чекала голодна смерть. Макшеев прийняв відчайдушне рішення: відправити на пошуки шхуни шлюпку з двома матросами. Якщо добровольців не виявиться, готовий був плисти сам. Проте саме в цей час «робінзони» побачили збоку моря вогонь – то Бутаков запалив фальшфейери, подаючи сигнал. На березі також розвели багаття. Одне слово, все закінчилося щасливо. «Я щохвилини м

чекав, що мене зірве з якорів і викине на пустельний кам'яний берег, – нотував у щоденнику Алексей Бутаков. – Ніч була виснажлива й становище таке критичне, що я вже пригадував описи морських катастроф і міркував, із чого і як зробити пліт, щоб у разі біди дійти до Сирдар'ї, забравши тих, хто залишився на Барса-Кельмесі».

АВТОПОРТРЕТ
(1849 рік)

ВІДКРИТТЯ

Дослідження Аралу тривало 56 днів і завершилося наприкінці вересня. Власне, не завершилося – потрібно було зробити перерву й готуватися до зимівлі. Капітан Бутаков вирішив перезимувати зі своєю командою на острові Кос-Арал (острова цього давно немає – всихання моря призвело до того, що він з'єднався із суходолом).

Чотири місяці суворої зими учасники експедиції провели в напівдкуч збудованому косаральському бараці. Попри тяжкі обставини, для Тараса Шевченка то був час активної мистецької та літературної творчості. Чимало своїх поезій

він написав саме тут («Царі», «Марина», «Сотник», «Заступила чорна хмара», «Ну що б, здавалося, слова», «І золотої й дорогої», «П.С.», «У Вільні, городі преславнім», «Г.З.» – загалом близько 50 творів). Нерідко поетичні рефлексії починалися зі спогаду – Шевченко мовби перебирав у пам'яті «колишніє случай», повертаючись уявою в часи минулі. У кос-аральській самоті являвся йому й образ чарівної Г.З. – Ганни Закревської із Березової Рудки. У цю жінку він колись був закоханий...

Настала весна – і експедиція знову вирушила в плавання. Її учасники, по суті, відкривали Аральське море, адже до Бутакова його ніхто не досліджував. На карту заносили острови, про існування яких часом не знали й місцеві «киргизи» (насправді казахи). Згідно з традицією, у їхніх назвах увічнювалися імена сильних світу цього: імператора, його сина Константина, того ж таки оренбурзького

начальника Обручова. А іменем капітана Бутакова названо лише скромний мис.

Серед відкриттів експедиції – поклади кам'яного вугілля на одному з островів. Капітан надавав цьому неабиякого значення, адже вугілля – то шанс для розвитку на Аралі пароплавання. Відповідальність за геологічні роботи було покладено на Томаша Вернера, польського політичного засланиця, колишнього студента Варшавського технологічного інституту. За довгі місяці перебування у складі експедиції Вернер став одним із найближчих Шевченкових приятелів.

ЗАМІСТЬ ЩАСЛИВОГО КІНЦЯ

Усій цій історії, здавалося б, гарантовано happy end. Проте ні: Алексея Івановича Бутакова спочатку нагородили орденом Володимира IV ступеня й щорічною пенсією в розмірі 157 рублів і 50 копійок, обрали дійсним членом Російського географічного товариства, а потім (уже в 1850 році) оголосили сувору догану. До такого несподіваного розвитку подій, звісно ж, призвів до-

нос: капітану нагадали, що він порушив «височайшу» волю. У секретному донесенні військового міністра, адресованому начальникові головного морського штабу, зазначалося, що «со стороны капитан-лейтенанта Бутакова не было надлежащего наблюдения за Шевченко и что этот рядовой даже самим Бутаковым допущен был к недозволённым ему действиям... «Недозволенные действия» – це, звичайно ж, малювання. А Бутаков ще й альбом із Шевченковими малюнками до свого звіту додав. І начальству це спочатку навіть дуже подобалося.

Донес, між іншим, писали не на Бутакова, а на Шевченка. Зуб на нього мав офіцер Ісаєв, й історія була амурна. Можна сказати, що Шевченко постраждав за свого друга Карла Герна, у якого квартирував після повернення з експедиції. Якимось він не витримав і сказав Герну, що до його дружини вчащає Ісаєв. Зрозуміло, що для Ісаєва це закінчилося сценою ревнюців. Ось він і помегився Шевченкові, написавши в доносі, що той має нечувану як для рядового солдата свободу. Бутакову ж дісталася «рикошети»...

Попри очевидні заслуги, Алексей Іванович і пізніше відчував неприємне ставлення до себе з боку високого начальства. Недарма ж Александра Смірнова-Россет писала про нього у своїх спогадах із сумною інтонацією: «В Петербурзі ніхто не звертав на героя жодної уваги; він помер

забутий, але нащадки віддадуть йому належне». Не знаю, як щодо нащадків, а в Шевченковій пам'яті Алексей Іванович Бутаков завжди залишався людиною благородною і чесною. «Це мій друг, товариш і командир», – писав поет Варварі Рєпніній в одному з листів.

ЕПІЛОГ

Повертаючись із заслання, Тарас Шевченко випадково зустрівся в місті Владимирі з подружжям Бутакових. Було це в березні 1858 року. Алексей Іванович їхав до Оренбурга, а звідти – знову на береги Сирдар'ї. «У мене від самого спогаду про цю пустелю серце холодне, а він, здається, готовий назавжди там поселитися», – занотував Шевченко в щоденнику. То була не остання зустріч поета з Бутаковим і його дружиною Ольгою Миколаївною, вочевидь, бачилися вони згодом і в Петербурзі. Про Ольгу Миколаївну взагалі варто розповісти окремо: вона була художницею і доклала зусиль, щоб зберегти бодай частину Шевченкових малюнків. Бутаков пережив Шевченка на вісім років. Помер він у Німеччині, куди подався в 1868 році на лікування. Зі Швальбаха його тіло привезли до Вісбадена, де й поховали на місцевому православному цвинтарі. ■

ІЗ ДОСЬЄ ЛЕЙТЕНАНТА БУТАКОВА

Іван Гончаров.

У 12-річному віці Алексея віддали до Морського кадетського корпусу. У 1838-му він уже лейтенант; служить на кораблях Балтики. Коло його інтересів досить широке. Бутаков володів кількома мовами, цікавився літературою і сам мав хист до слова. Наприкінці 1830-х журнал «Сын отечества» друкував перекладені ним статті на різні теми. А на сторінках «Библиотеки для чтения» з'явилася перекладена з англійської та літературно опрацьована Бутаковим повість Фредеріка Марієтта «Три яхти».

1843 року Алексей Бутаков став автором журналу «Отечественные записки»: це видання невдовзі ознайомило своїх читачів із трьома статтями моряка-літератора. У них він розповідав про навколосвітню подорож на військовому транспорті «Або», в якій і сам брав участь. Тривала вона два роки і п'ять тижнів (1840–1842); протягом 468 днів було подолано 44 105 миль. І все ж то була «одна з найбільш невдалих в історії російських навколосвітніх подорожей», як писав про неї біограф Бутакова Владімір Дмитрієв.

Усе закінчилося скандалом. Капітан судна «Або» на прізвисько Юнкер виявився людиною безвідповідальною і нечесною на руку. Конфлікт, що виник між ним та іншими офіцерами, спричинив нестерпну атмосферу на кораблі. А коли подорож закінчилася, юнкер доклав усіх зусиль, щоб перекласти провину за невдачі й зловживання на своїх підлеглих. Почалося слідство. Для Алексея Бутакова воно не означало нічого доброго, оскільки він уже знав про упереджене ставлення до себе з боку начальника головного морського штабу князя Меншикова (до речі, нащадка того самого Александра Меншикова, який у 1708 році спалив Батурин). Не залишався в боргу й Бутаков. «Одного разу за обідом він у присутності багатьох стороних ляяв князя Меншикова досить голосно», – повідомляв у листі до брата (Григорія) інший брат Алексея Івановича – Дмитро. Чи ж дивно, що коли на

початку 1848-го Алексея Бутакова призначили начальником Аральської описової експедиції, його друзі розцінили це як опалу? А виявилось, що саме тепер наставав зоряний час мореплавця-дослідника Бутакова

Українці проти телевізора

← Причина I: он-лайн перемагає.

Подивитися кіно чи весь серіал без реклами в будь-який зручний час – перевага безсумнівна. Ледь не кожен український юзер може сьогодні дозволити собі закачати чималий відеофайл. Але річ не лише в техніці. Мережа поступово, але впевнено знищує монополію ТБ. Як на розваги, так і на інформацію. Жодне гумористичне шоу не здатне конкурувати з Youtube, як жодне реаліті-шоу – з соціальними мережами. В інтернеті немає потреби чекати на час випуску новин – вони завжди під рукою в режимі он-лайн. Переконливо виглядає американська статистика: якщо в 2005-му, за даними Forbes, пересічний мешканець Штатів проводив із пультом у руці понад 12 год. щотижня, при цьому в інтернеті «висів» щонайбільше 9 год., то в 2010-му ці показники істотно змінилися на користь он-лайну: понад 13 год. у мережі й дещо менше перед телевізором.

← Причина II: для «біомаси».

Часом з-поміж попси, політичного гавкання на ТБ виринає щось ніби розумне чи бодай пізнавальне. Принаймні так здається з анонсів. Коли починаєш дивитися таку передачу, то спочатку намагаєшся терпляче пережити інтродукцію, що складається з фактів, які відомі тобі ще зі шкільної програми, потім вислуховуєш експертів, у словах яких теж не знаходиш нічого, окрім банальщини та буденщини, потім кілька доволі сумнівних версій і вже спостерігаєш титри. Інколи людям потрібні роки для того, щоб збагнути, що не варто очікувати від ТБ чогось розумного. Адже у своїх обрахунках телевізійні маркетологи орієнтуються на рейтингівість, масовість видовища, бо це гарантує прибутки. Тож годі дивуватися, що на екранах стільки примітиву, криміналу і псевдоемоцій. Якщо ж людина як глядач не готова до споживання сенсацій про безпохмілну горілку, магів-екстрасенсів чи сімейних драм із життя поп-зірок, то рано чи пізно вона втрачає інтерес до телебачення.

← Причина III: російщина.

Російська експансія нині помітна чи не в усіх сферах нашого життя. Але на ТБ вона є такою відчутною, що навіть п'ятирічні діти в україномовних родинах часом спантеличують батьків запитаннями: «А чому в телевізори все російською?» Справді, телепродукту з РФ (див. №2 Тижня) на наших каналах аж надміру, дійшло до того, що в день річниці Голодомору в програмі загальнонаціонального каналу може значитися відверто антиукраїнський треш, як-то «Ми з майбутнього-2». Продюсери українських телеканалів пишанються невпинним зростанням власного продукту. Однак у більшості передач помітні меншовартість і колоніальні реверанси. Достатньо поглянути на будь-яке талант-шоу – там у журі обов'язково сидять guest stars із Росії. «Російські фільми і серіали, яких так багато на нашому ТБ, – це примітивний сюжет, бездарні актори й дуже часто намагання скопіювати якийсь західний взірєць. До того ж постійна пропаганда «великої і могутньої» Росії, – каже Наталія Заїка, спеціаліст із комунікації Київської школи економіки. – Концерти російської попси і шоу теж дивитися неможливо. Одні й ті самі люди, які співають(розповідають) одне й те саме. У гумористичних передачах на зразок «Прожекторперісілтон» чи Comedy club дуже часто глузують з України. Я вважаю, що такі програми взагалі не можна демонструвати, тому не дивлюся ТБ».

Аргументів не дивитися «зомбоящик» стає дедалі більше. **Тиждень** виокремив основні причини, з яких українці відмовляються від ТБ

Автор: Дмитро Крапивенко

← Причина IV: брак часу.

У мешканця великого міста до восьмигодинного робочого дня зазвичай додається ще півтори-дві години на дорогу, тож особистого часу залишається небагато – чотири-п'ять годин увечері. Про це свідчить така статистика: за даними компанії GfK, у містах із населенням понад 50 тис. люди щодня витрачають на ТБ 3 год. 54 хв., тоді як мешканці менших населених пунктів – 4 год. 8 хв.

«Не вистачає часу на телебачення, – каже Богдан Логвиненко, український блогер. – Щоразу, коли зі мною ділиться хтось своїми враженнями від переглянутого «Шустер Live» чи якогось іншого болота, щиро дивуюся. Не можу зрозуміти, як може бути цікавою перепалка чинуш, які мають обмежений словниковий запас і говорять постійно про одне й те саме».

← Причина V: вияв протесту.

Люди, здебільшого молоді, що прагнуть якось виокремитися з маси, завжди схильні до оригінальних витівок. Хтось пристає до доктрини чайлд-фрі (рух, спрямований на відмову від народження дітей), фріганізму (крайнім виявом якого є принципове харчування зі смітників) чи ще якихось екзотичних вчень. Публічна відмова від ТБ також виглядає явищем такого порядку. Це стає виявом протесту, нонконформізму, незгоди з суспільними стереотипами.

Цей протест не є таким уже безглуздим, як може здатися на перший погляд. Коли в країні запроваджується цензура, то ТБ стає першою жертвою. За часів Леоніда Кучми траплялися опозиційні газети, але критикувати президента з великого екрана було неможливо. Підцензурність ТБ дається взнаки і сьогодні: важко не помітити тенденційності тelenовин у таких гігантів ефіру, як «Інтер», чи позбавлення ліцензій нелояльних до влади каналів.

Хтось висловлює цей протест тихо і просто: не бере до рук пульт від телевізора. А найрішучіше налаштовані активісти навіть вдаються на акції на кшталт «убий у собі телевізор» чи «жити, а не дивитися», кульмінацією яких є показове знищення стареньких «зомбоящиків».

← Причина VI: допомога духовному ворогу.

Відмовлятися від телевізора змушують також релігійні переконання. У світових релігіях не існує чітких заборон щодо телебачення, хоча священники у своїх проповідях часто закликають людей менше витрачати часу на перегляд ТБ. «Кумири, зірки, хіти ТБ – це антиподи християнських цінностей. Глядача вводять у світ цінностей двадцять п'ятого учасника групи «Поющі труси», – каже Роман Кульчинський, перекладач, який вважає себе ортодоксальним християнином. – ТБ виховує середньостатистичну біомасу, яка мріє не про спасіння, а про великий капітал і перепустку до світу поп-культурної еліти. Для дітей ТБ із часом стає вчителем «життєвої премудрості», а в батьків краде спілкування зі своїми чадами. Яскраво запаковані цінності ТБ переможуть у боротьбі з сімейними цінностями або зовсім явно, або на підсвідомому рівні».

«Причина VII: розвага нещасних.

Не так давно в журналі Social Indicators Research вчені університету Мериленд опублікували результати свого 30-річного дослідження: люди, які почуваються нещасливими, найбільше часу проводять перед телевізором. Статистика така: соціально активні люди, що зазвичай почуваються щасливими, знаходять час на спорт, книги і громадську діяльність. Тоді як нещасливі не знаходять, чим себе зайняти, і проводять перед телевізором на 20% більше часу. Цікаво, що ті, нещасні, які приносять увесь свій вільний час у жертву ТБ, не отримують від цього задоволення. Вони дивляться телевізор від неспроможності підшукати альтернативу цьому заняттю. Таку поведінку мерилендські вчені тлумачать як подібну до наркотичної: тимчасове задоволення, яке заповнює надлишок часу і відчуття невдоволення як наслідок. Для українців ТБ – також супутник нещастя. За даними GfK, за перші п'ять місяців 2009-го телеперегляд в Україні зріс на 7,2%. Цей період збігся з початком кризи, падінням доходів громадян і різким зростанням безробіття.

Чи є життя без ТБ?

Тиждень з'ясував, чому творчі люди відмовилися від українського телебачення

«ЦЕ Ж ОГЛУПЛЕННЯ ГЛЯДАЧІВ!»

*Василь Герасим'юк,
поет*

Я не дивлюся телевізор, у мене вдома його немає. Іноді я дивлюся в інтернеті «Культуру», іноді «5 канал», деякі передачі «Першого». І це все. Наше українське телебачення, по-перше, не українське. По друге, ці численні ток-шоу неможливо терпіти. Це ж оглуплення глядачів! Там абсолютно немає чого дивитися. Нашу «Культуру» транслиують у кабельному режимі, а в Польщі це один із найпрестижніших каналів. У Хорватії взагалі два таких канали. Я дивлюся польську «Культуру» й завжди дивуюся, наскільки це сильний і дивовижний канал. Натомість українське телебачення найнижчого рівня з-поміж можливих. Коли з'явився «1+1», він хоча б дублював нормальні фільми нормальною мовою, поки там працював поет Станіслав Чернілевський. А тепер там демонструється така сама попса, як скрізь. Кіно абсолютно неможливо дивитися. Культурних програм взагалі немає. Безкінечні серіали. У мене глухе й понуре неприйняття нашого телебачення.

«ЦЕЙ ТЕХЗАСІБ ЗАЛИШИВСЯ У МИНУЛОМУ СТОЛІТТІ»

*Олександр Ярмола,
лідер гурту «Гайдамаки»*

У мене особисто вже п'ять чи шість років немає телевізора, я від нього відмовився. Коли переїжджав з однієї квартири на іншу, просто викинув його, а нового не купував. У мене був беушний німецький телевізор, який я придбав за кордоном ще на початку 1990-х. Весь час думав, що коли він поламається, то викину його. Але він не ламався. Тому я позбувся його. Цей техзасіб залишився у ХХ столітті. Усі «Гайдамаки» відмовилися: хтось під час переїзду викинув, у когось він ще стоїть за інерцією, але вже не вмикається. Ми навіть не знаємо, що там показують. Приходимо на інтерв'ю і трошки в шоці буваємо від того, що там бачимо. Інтернет – набагато вільніше джерело інформації. Ось тільки бажано, щоб українці володіли не лише українською та російською, а й англійською мовою. Вона надає ширший доступ до інформації. Що більше інформації через себе пропускаєш, то краще можеш за допомогою внутрішньої логіки виокремити з неї об'єктивну.

«ТЕЛЕВІЗОР ЇСТЬ ЛОЖКОЮ ДИТЯЧИЙ МОЗОК»

*Олесь Санін,
кінорежисер*

Я вже з рік зовсім не дивлюся телебачення. У мене вдома три телевізори, але вони не мають антени й використовуються як монітори. Чи почнеться завтра ядерна війна, дізнаєшся і в інтернеті. А цікавості до якихось програм вже давно не виникає. З інтернету качаю фільми, навчальні програми для дітей. Телевізор їсть ложкою дитячий мозок, нехай краще книжки читають. Відмовитися від телевізора легше, ніж від куріння. Це психіатричний алкоголізм. Ще один член сім'ї, який у тебе забирає життя. Навіщо? У мене дуже багато друзів, які вимкнулися з розетки. Якщо запитують: «А ти бачив оце?», кажу: «Ні». І все, інша тема для розмов дуже легко знаходиться. Ми живемо у фантастичній піратській країні, доступ до всього поки що є, тож із цих жодних проблем немає. У моїх друзів, керівників продажників, які займаються виготовленням телевізійних програм і реклами, просто немає на телебачення часу. Не думаю, що від цього вони стали гіршими фахівцями.

«МЕНЕ ШЛЯК ТРАФЛЯЄ, КОЛИ ЙОГО ДИВЛЮСЯ»

*Місько Барбара,
фронтмен гурту
«Мертвий півень», актор
театру «Арабески»*

Я належу до того числа снобів, які не можуть дивитися українське телебачення. На щастя, кабель дає можливість дивитися History Channel, Animal Planet чи BBC. Ну і фільми, яких багато. Час від часу знову переглядаю новини на «5 каналі», але потрапляю на них переважно під час перемикання каналів. Від українського телебачення відмовився, тому що не можу. Мене шляк трафляє, коли його дивлюся. Мене дратує все: тотальна непрофесійність, тотальна продажність, брехливість – усі противні слова одразу в голову лізуть. Суспільство не мусить бути залежне від телевізора. Безперечно, його дебілізуючий вплив досить потужний. Це такий дебілізатор тепер. Щоразу більше людей доходять того самого висновку. Молодь його не дивиться і правильно робить, від нього відмовляється все більше старших людей. Безперечно, є ця звичка, вихована ще в радянському союзі, коли всі по струнці о дев'ять години «смотрят програму «Время». Але вже хоча б трошки більший вибір. Є кілька каналів, на яких коли-не-коли промайне якась думка.

Перша електронна бібліотека
друкованих періодичних видань

УЛЮБЛЕНІ ГАЗЕТИ ТА ЖУРНАЛИ У НОВОМУ ФОРМАТІ

www.presspoint.com.ua

з Миколою
КНЯЖИЦЬКИМ

Ліцензія Національної Ради України з питань телебачення і радіомовлення НР №0494-М від 14.12.04 р. ТОВ «ТРК «ТБі»

НЕЗАБАРОМ НА ТБі
телеканал

ШУКАЙТЕ ТЕЛЕКАНАЛ ТБі У ЕФІРІ, В КАБЕЛЬНИХ МЕРЕЖАХ ТА У ВІЛЬНОМУ ДОСТУПІ НА СУПУТНИКУ АМОС

Цілувальник із Czernowitz

Ігор Померанцев про нащадків соціальної ненависті, без'язиких політиків та свою «нерозбавлену» книжку

Спількувалася
Олена Чекан

Фото
Артур
Рудницький

Поет, прозаїк, публіцист, драматург, у минулому дисидент, а нині – громадянин світу. Здавалося, йому вдалося втекти від політики та причаїтися в культурологічній ніші «Понад бар'єрами» «Радіо Свобода», вкрившись чужою клантевою ковдрою, нашвидкуруч пошитою з античного шмаття, іберійського дрантя й англосаксонського лахміття. Та де там. Кожен приїзд на батьківщину вивертає цивілізаційну ковдру, й Померанцеву доводиться на якийсь час хоч трошки подорослішати, щоб із нами спробувати розкрити феномен, що має назву «Україна».

У. Т.: Яку роль відіграє художня еліта в розвиненому суспільстві? У нас це традиційно – во-

лодарі думок. Як на вашу думку, коли є потреба в моральних авторитетах, це ознака недорозвиненості спільноти?

– Мене цікавить це питання як філолога. Якось я мав перекласти англійською вираз «володарі думок». Йшлося про Солженіцина. Тож з'ясувалося, що в англійській мові такого виразу й такого явища взагалі немає. Це мене спантеличило... Після того як Солженіцина вислали з СРСР, він невдовзі приїхав в Англію і, звісно, взявся повчати, пророчити, давати вказівки, оскільки був вихідцем з країни, з культури, де так прийнято робити, де письменник має виконувати роль високодуховної людини. Британці зомліли. Вони не розуміли такого тону, такої пози. Тоді ще був живий видат-

ний політик Енок Пауелл, енциклопедист, античник, інтелектуал із репутацією політичного реакціонера – це саме те, що мені до вподоби в політиці. Він не витримав і привселюдно обурився поведінкою Солженіцина.

Духовний вождь, національний лідер – це також не англійські словосполучки. Їх використовують в англійській, коли йдеться виключно про інші культури, зокрема про Іран чи Росію. Демократія, як політичний інститут, не передбачає таких вакансій. Демократія – це плюралізм, різні погляди, де кожен може вільно вибирати свій. Хоч я й російський письменник, мені ближче саме таке – демократичне – ставлення до ролі письменника в суспільстві, до ролі особистості в історії. Зауважте, у Франції, зо-

чи винна українська інтелігенція в тому, що відбувається в Україні. Знищено Український інститут національної пам'яті, заплановано створення спільних із Росією підручників з історії, відбувається планомірний наступ на громадянські права. Хто ж у такому разі винний?

– Я щойно відмежувався від ролі письменника-провісника, письменника-мораліста. Письменник насамперед має добре писати. В історії Англії, як мені відомо, літератори ніколи не відігравали значної ролі в політиці. Англіїці – практична нація, й навіть філософи знають своє скромне місце.

Наполеон зневажливо ставився до англійців, мовляв, це нація гендлярів. Та з'ясувалося, що нація гендлярів – найтямуща та найдемократичніша нація в Європі. Нині, коли ми ведемо мову про Захід, то маємо на увазі англосаксів. Саме вони втворювали, відшліфували, відполірували демократичну модель. Аж ніяк не французи й навіть не німці. Тому цій моделі нелегко було прижитися в Західній Європі й у світі, навіть нині вона утверджується із певними складнощами. Проте англосаксонська модель перемогла: на цьому етапі, у XXI столітті, завдяки Англії, Америці й англосаксонському світу в цілому. Ми колись зневажливо ставилися до брежнєвських лозунгів, вважали, що це пусті балачки – «створити нову людину». З'ясувалося, що ні. Нову радянську людину створили. Й до того ж відібрали в неї культурну й історичну пам'ять. Ці люди серед нас, й ми серед них. Їх більшість.

У. Т.: А молодь?

– Можу поділитися досвідом. Я 15 років живу в Празі. І можу сказати, що пражька й чеська молодь вільніша, відповідальніша, цікавіша, дотепніша, ніж чехи мого віку. Маю зауважити, що моє покоління в Чехії скалічене. Це дуже важкий людський матеріал – гумус. Країни Східної Європи пережили колосальні соціальні катаклізми. Соціальні – тобто знищення й самознищення суспільства, його структури. Й насамперед еліти. Перепрошую, але мушу повторити дуже про-

сту думку: соціалізм, класичний соціалізм, – це філософія та практика соціальної ненависті. Ворогом номер один для лівих радикалів була буржуазія. Однак первинний зміст слова «буржуа» – це просто мешканець міста. І як треба було запаскудити мозок людям, щоб перетворити слово «буржуа» на жупел, об'єкт ненависті. Ми говоримо зараз про азбуку, оскільки, можливо, нас читатимуть молоді люди. Про комунізм, класичний соціалізм часто говорять як про несправджену мрію, про щось гуманне, проте надто романтичне. Ні, класичний соціалізм – це філософія та практика люті.

У. Т.: Навіть на рівні теорії?

– Саме так. Візьміть Маніфест Комуністичної партії. Там прямо сказано, що з ними – з буржуазією – треба покінчити. Йдеться про фізичне знищення: вбити, ліквідувати. Це справді людиноненависницька ідеологія, це штучний поділ людей на міфічні класи, це нівелювання особистості, відсутність індивідуалізму, зневага до власності тощо. На жаль, ми змушені говорити про азбучні істини лише тому, що людський гумус, з яким маємо справу, і є нашою соціальною реальністю.

У. Т.: Наскільки це фатально? Беручи до уваги кризові явища, інфляцію, просто те, що життя дуже складне для звичайних людей. І, на жаль, розраховувати, що ідея незалежності України буде комусь дорожча за хліб насущний, не випадає.

– Оскільки фаталізм, фатум – слова безпосередньо пов'язані з давньогрецьким розумінням життя й смерті, натомість ми живемо в динамічному світі епохи глобалізації, то не думаю, що ці античні поняття актуальні. Мої сподівання пов'язані з інформаційною відкритістю, знанням мов, фізичною мобільністю людей. Україна перебуває в контексті XXI сторіччя, коли навіть диктатури змушені імітувати інститути демократії. Навіть у Північній Кореї є формальний парламент. До речі, в радянській Конституції була фраза «аж до відокремлення». І фраза перемогла. Тому ▶

**БІОГРАФІЧНА
НОТА**

Ігор Померанцев
Народився 1948 року в Саратові. Закінчив романо-германський факультет Чернівецького університету. З 1978-го живе в Західній Європі (Англія, Німеччина, Чехія).

Працює радіо-журналістом на «Бі-Бі-Сі», «Радіо Свобода». Автор прозових творів, віршів, есе: «Альби й серенади», «Вірші різних днів», «Чому бабки?», «Червоне сухе», «За шкалою Бофорта», «Радіо «С», «Сімейний стан», «Ті, хто тримав нас за руку, померли», «Службова лірика», «КДБ й інші вірші», «Винні крамниці» тощо

крема, письменники полюбляють висловлювати свої думки про політику. Однак там немає жодного «володаря думок». Натомість є ціла низка поглядів, особливий французький політичний ексгібіціонізм. Таке можна пробачити, оскільки це – маскарад, гра. А коли справді з'являється національний лідер чи духовний вождь, тоді виникає небезпека. Це насамперед свідчення хворобливості суспільства, незрілості демократії та готовності людей прислуховуватися. Нестримне прагнення мати повожатого. Й тоді сліпий веде глухих...

**РЕАЛІЇ
ЛЮДСЬКОГО ГУМУСУ**

У. Т.: У нас спалахнула драматична й травматична полеміка:

ні на кому й ні на чому я не ставлю хрест.

МОВНІ АМПУТАНТИ

У. Т.: Нині, як ніколи, реальним є надання російській мові статусу другої державної. Як на ваш думку, за таких умов українська мова виживе?

– Англійський геній поезії Томас Стернз Еліот колись написав есе про поезію та мови, які зникають. Він писав, що якщо б завтра почув, що вмирає, зникає норвезька мова, а з нею і її поезія, то для нього, як для поета, це була б велика втрата, надзвичайний душевний біль. Мій душевний біль – становище української мови. Без мови нації не буде. Я маю на увазі не кров, а націю як політичний термін. Місце нації посідає колоніальне населення, яке постійно стогне й шукає винного. Кристали національної ідеї, національної самосвідомості – це насамперед мова. Тому що мова артикулює націю, артикулює пам'ять нації. Суперечки щодо мовних питань не безпідставні. Інстинктивно недруги української мови мають рацію: якщо ти посунеш мову, то посунеш і націю, а якщо посунеш націю, не буде й держави.

Україна – дуже молода держава. Мова вижила переважно завдяки поезії. Саме тому українська поезія хвилює, бентежить, торкає за живе. Мова не йде про оригінальну метафору, інтелектуальну парадоксальність, як в англійській. Ні, в Україні інше: ми писатимемо цією мовою, віршуватимемо,

оскільки в іншому разі наша мова просто зникне.

Українська політична еліта мені як письменнику напрочуд цікава з погляду мови. Думаю, що Зоценко сидів би у Верховній Раді й потирав би руки, записуючи кожне слово соціальних та мовних ампутантів. Це дуже цікаве лінгвістичне явище для Зоценка, Лескова, Стефаніка – письменників, які полюбляли форму оповіді. Мої українські друзі говорять про русифікацію України. Мені здається, тут вони видають бажане за реальне. Як на мене, все набагато гірше. Мова йде не так про русифікацію, як про відновлення радянської та кримінальної психології та стилю. А ці явища національності не мають. Мільйони українців не знають ані російської, ні української. Половина населення України взагалі не має повноцінної рідної мови, вона не може повноцінно виразити себе хоч якоюсь мовою. Це не «просто, як мукання» (Маяковській. – Ред.), це вбоге, як мукання. Й убогість голосує за тих, хто мукає, а не говорить. Нинішня проблема України – це проблема мукання.

ЕКЗИСТЕНЦІЙНА ВОЛОГА СОНЦЯ

У. Т.: Ваша нова книжка про вино?

– Вона має назву «Винні крамниці», а видана російською в Україні, в Чернівцях. На відміну від Росії Україна геокультурно належить до Середземномор'я. Для мене Чернівці – це далеке Середземномор'я. Люди,

ПРО ВИБОРИ. «Кримінальна психологія, притаманна багатьом, хто живе в постсоціалістичних країнах, зокрема в Україні, тому люди й обирають собі подібних»

ПОЛІТИЧНА «ЕЛІТА» УКРАЇНИ – СОЦІАЛЬНІ ТА МОВНІ АМПУТАНТИ

Ця клятва діда у мене в крові, в генетичній пам'яті. Я написав цю книжку, де жанри представлені в абсолютно чистому вигляді: я не розбавив ні журналістики, ні есеїстики, ні віршів, ні прози. Це чиста книжка, не розбавлена, і я пишаюся тим, що прадід нашепотів мені на вухо цю клятву. Що я чую голос своєї родової пам'яті.

У. Т.: Може, ось це «не розбавляти» варто перенести в життя: не розбавляти почуття, думки, справи, життя в цілому...

– Тоді ми всі станемо цілувальниками. В переносному сенсі. І це було б прекрасно. ■

Повну версію інтерв'ю читайте на сайті <http://ut.net.ua/>

22:30
щосуботи

АЛЬБЕРТЕЙНШТЕЙН

Зареєстрований в Національному Регістрі України з підписом

ШУКАЙТЕ ТЕЛЕКАНАЛ ТВІ У ЕФІРІ, В КАБЕЛЬНИХ МЕРЕЖАХ ТА У ВІЛЬНОМУ ДОСТУПІ НА СУПУТНИКУ АМОС

12
ЛЮТОГО
19:00 - 04:00

*Маскарадний бал
"Карнавалія"*

Пориньте у яскраву атмосферу карнавальної містерії

- Віденський Бал
- Фантазійне Стрітення
- Феєричний Венеціанський
- Пристрасть Аргентини
- Бразилійський Карнавал
- Таємничий Китай
- Індійський «Голлі»
- Марді-гра

**Замовлення
квитків
095 000 7 000
362 43 43**

**Організаційні
питання
050 469 03 43
www.carnivalia.com.ua**

Бал проводиться за сприяння Міністерства транспорту та Південно-Західної залізниці

Дякуємо спонсорам та партнерам

© дизайн — Олена Корпус, www olenakorus.com

У часи нуклідів

2 лютого відбулася презентація поетичної книжки Ліни Костенко «Річка Геракліта» – чи не першої за час її творчості добірки віршів, не «редагованої» радянськими цензорами й не покаліченої видавцями-піратами. Цю книгу можна розглядати як перший крок до комплексного «Вибраного».

Ліна КОСТЕНКО
З книжки «Річка Геракліта»

* * *

Усе змінилось. Люди і часи.
Двадцятий вік уже за перелазом.
Глобальне людство хоче ковбаси,
а вже вона з нуклідами і сказом.

Упала тінь на батьківські гроби.
Вже й чорт гидує купувати душі.
В лісах тремтять налякані гриби.
З дерев стрибають підозрілі груші.

Епоха зашморгнулась, як Дункан.
Спніться, люди. Хоч поставте кому.
Поезія потрібна дивакам.
Поети не потрібні вже нікому.

* * *

Сніги метуть. У вікнах біле мрево.
Антени ловлять клаптики новин.
На білий вальс запрошую дерева,
на білий вальс вітрів і хуртовин.

Хай буде сніг, і музика, і вечір.
Хай серце серцю сплачує борги.
О покладіть гілки мені на плечі,
з мого життя пострушуйте сніги!

Я вас люблю за те, що ви дерева.
Що ви прийшли до мене, що ви тут.
Зима стоїть, скляна і перкалева.
Метуть сніги. Сніги метуть, метуть...

* * *

На березі Прип'яті спить сатана,
Прикинувся, клятий, сухою вербою.
На березі Прип'яті – березі – на –
ріки, що колись була голубою.

Стоїть йому атомна чорна свіча.
Лежать йому села в біді і розрусі.
Уг'явся в пісок пазурами корча,
свистить йому вітер в дуплястому вусі.

Він скрізь по хатах понаписував мат.
Ікони покрав. Загубив респіратор.
Тепер захотілось йому подрімать.
Оце його царство. Він тут імператор.

Той чорний реактор – і пекло, і трон.
Він спить на піску, підібгавши коліна.
І сниться йому в ореолі ворон
вже вся Україна, вже вся Україна...

* * *

Був день як день, як дні усі буденні.
Влетіла вість, як ворон у фойє.
Вмер Дерріда. Але усім до фені.
Бо кожен біг і думав про своє.

Але ж навіщо убивати осінь
мазутним духом нескінченних трас?
Я знаю вас. Але, мабуть, не зовсім.
І ви мене, так само, як я вас.

Ось ви пройшли, і я не озирнулась.
Ось я пройду, а вам не на часі.
Вмер Дерріда. А я з ним розминулась.
І він зі мною. Зрештою, ми всі.

* * *

А вечір пролітає, наче крижень,
черкнувши місто синіми крильми.
У сріблі заворожених наближень
ми вже як тіні, ми уже не ми.

Це як гіпноз, як магія безодні,
як струм жаги, що в голосі болів,
коли вуста пекучі, аж холодні,
уже не здатні вимовити слів.

* * *

Моя пам'ять плаче над снігами,
де стоять берези і хрести.
У зимові срібні амальгами
біле сонце хоче прорости.

Я живу, бо ще мені живеться.
Бо живу, дав Бог мені снаги.
Із твого невидимого серця
кров калини капле у сніги.

* * *

Хочеться чуда і трішки вина.
Дні пролітають, як сірі перони.
Чорний букет надвечір'я – ворони –
місту підносить струнка далина.
Що ж, я свій вік одробила сповна.
Що ж, я свій вік одробила по-людськи.
Дні облітають, як чорні пелюстки.
Хочеться чуда і трішки вина.

Доки ж ці пута, пора і звільнитись.
Де ж ви, мої золоті пасторалі?
Ліго лігає і осінь дзвенить.
Розпач накручує чорні спіралі.
Де ж мого слова хоч би хоч луна?
Знову пішла Україна по колу.
Знову і знову, ще раз у ніколи!?!
Хочеться чуда і трішки вина.

* * *

Хтось є в мені, і я питаю: – Хто ти?
– Не знаю, – каже. – Може, хто в роду.
Мене водив під руку Арістотель
в якомусь дуже дивному саду.

Згасало сонце у вечірніх лузах.
Десь в Римі правив Тит або Нерон.
А я тоді жила у Сіракузах,
писала вірші золотим пером.

Я скрізь своя, і я ніде не дома.
Душа летить у посвіті епох.
І де цей шлях почався, – невідомо.
І де урветься, знає тільки Бог.

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ТУР Презентація роману Ліни Костенко «Записки українського самашедшого»

25 січня зустріч відбулася у Рівному, в Обласному академічному українському музично-драматичному театрі

31 січня зустріч відбулася у Києві, в Національному академічному драматичному театрі ім. Івана Франка

7 лютого, 18:00 – Харків, Національний академічний театр опери і балету

10 лютого, 16:00 – Кривий Ріг, Палац молоді і студентів

14 лютого, 14:00 – Львів, Національний університет імені Івана Франка

15 лютого, 18:00 – Львів, Національний академічний український драматичний театр імені Марії Заньковецької

16 лютого, 14:00 – Острого, Острозька академія

Британська Рада в Україні,
Книгарня «Є» та журнал «Український тиждень»
запрошують на зустрічі у рамках спільного проекту
«Європейський досвід: Сполучене Королівство»

КРІСТІН ФОРРЕСТЕР

Тема зустрічі: «Бізнес із людським обличчям:
соціальне підприємництво у Великій Британії та Україні»

17 лютого (четвер), 2011 року
19:00

Фахівець із широкого кола питань, що стосуються розвитку громадянського суспільства, співпраці громадських організацій із місцевими спільнотами та соціального підприємництва. Займаючись консалтинговою діяльністю з 1993 року, працювала в країнах Центральної та Південної Європи, Балтії, на Близькому та Далекому Сході. Україну вперше відвідала 1996 року як керівник британського проекту з реформування системи охорони здоров'я. Відтоді брала участь у численних міжнародних проектах: програмі «Демократизація України» (2003–2008), дослідженні діяльності міжнародних донорів у Криму на замовлення Британської Ради, вивченні потреб соціальних підприємців. Наразі Крістін Форрестер є стратегічним радником проекту Європейського Союзу «Громадянин і держава: розвиток партнерства для ефективного врядування», який реалізує Британська Рада в Донецькій та Луганській областях.

К Н И Г А Р Н Я

ЕЛІЗ ДОДЖСОН

Тема зустрічі: «Лондонський театр Royal Court
і нова світова драматургія»

23 лютого (середа), 2011 року
19:00

Директор міжнародної програми театру Royal Court, Лондон. Еліз є членом мистецької команди театру Royal Court із 1985 року – спочатку як директор Театру для молоді, а з 1995-го як директор міжнародної програми. Була першим директором Міжнародної літньої школи (тепер Міжнародна резиденція Royal Court). Із 1995 року є продюсером Фестивалю молодих драматургів Royal Court. Координувала театральні постановки в багатьох країнах світу, зокрема на Кубі, у Нігерії, Мексиці, Росії, Бразилії та Індії. Редактор двох антологій міжнародної драматургії та кількох збірок п'єс. Лауреат премії лондонського театру Young Vic (2004), нагороджена членством Ордена Британської імперії за внесок у «розвиток міжнародної театральної сцени і молодих драматургів за кордоном».

Книгарня «Є»:
Київ, вул. Лисенка, 3
(ст. м. «Золоті ворота»)

ВХІД ВІЛЬНИЙ

**Молоді
закарпатські поети
самотужки
влаштовують
літературні
фестивалі,
практикують
синтез мистецтв і
шукають виходи на
загальноукраїнську
публіку**

Автор:
Інна
Завгородня,
Київ –
Ужгород

Ужгородські митці сформувалися в пориві спротиву забронзовілій місцевій літературній традиції. Драйв і креативність резистансу були такі сильні, що хлопці й дівчата відчули смак акціонізму й епатажності. Відтоді не зупиняються, не лише влаштовуючи численні акції та перформанси, а й примудряючись власним невеликим коштом та за підтримки місцевих спонсорів організувати літературний фестиваль «Березневі коти» та щорічний проект синтезу мистецтв «Екле», видавати збірки й антології, а також влаштовувати тури на їхню підтримку всією Україною.

БУНТ НА ФІЛФАКУ

Все почалося на філфаку Ужгородського національного університету. Конкурс виразного чи-

тання відкрив поетів власного розливу, для яких влаштували ще одне змагання. «На цьому конкурсі було дуже пуританське журі, яке складалося переважно з викладачів та літераторів старшого покоління», – пригадує молодий поет Вік Коврей, який на той момент був іще студентом. Із запропонованих конкурсантам до публічного виконання текстів журі відбрало «найпристойніші». Певна річ, поетів така тематична цензура обурила. Тому зі сцени філфаку вони прочитали найпровокаційніші тексти власної творчості, не цураючись ані нецензурної лексики, ані епатажної тематики. Журі ж цієї витівки не оцінило. «Другу і третю премії отримали Іриса Ликович та Інна Мочарник, яка потім від неї відмовилася, – Віка Коврея, поки він про це розповідає, і досі переполюють емоції, – а ось

перше місце дали за абсолютно графоманську поезію в стилі «лоблю Карпати», «зелені трави». А нас розкритикували й розбомбили, мовляв, це літературні хулігани, які творять незрозуміло що. Ми з обуренням піднімали руки, хотіли щось відповісти, але нам не дали слова».

Наступного дня після конкурсу на дверях факультету з'явився напис «Кафедра радянської літератури». На цьому, що правда, поети не зупинилися. У будівлі університету розбили протестний намет, порозставляли свічки. Там само, простотаки на підлозі альма-матер, читали і спалювали вірші. Далі організували акцію «Літературний голодомор». Вік Коврей ходив на пари в бандані, окулярах і пов'язці, що мало символізувати глухоту, сліпоту й німоту поетів. На підтвердження цього майже місяць протестуючий літератор не говорив, відповідав тільки на

Березневі МІТЦІ

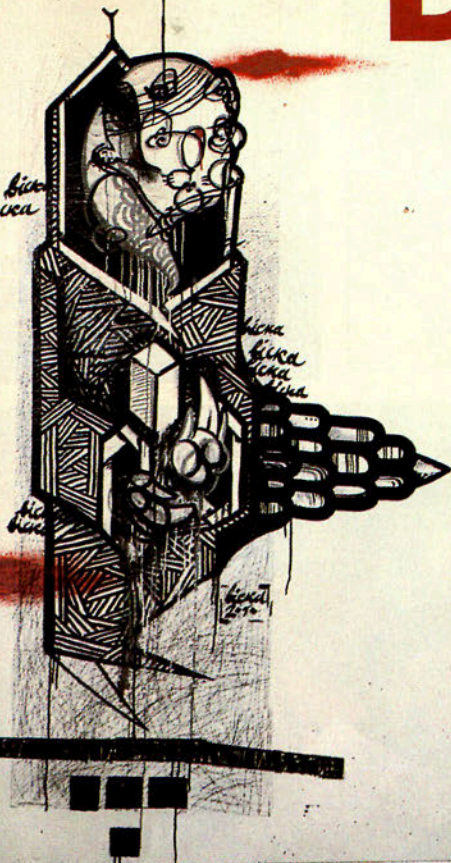

ФОТО: МИХАЙЛО МЕЛЬНИЧЕНКО

запитання, які стосувалися навчання. Згодом поети орендували й притягли до міської кав'ярні на літературне читання справжню труну. Читали прямо в ній, після чого пішли траурною ходою по всьому містові – ховали літературу, а в цей час читали вірші, співали пісні. «Ми, горяни, різкі. Якщо щось стоїть поперек горла, ми боремося із цим», – коментує Коврей методи боротьби проти диктату спільчанських літературних бонз.

Дії розгніваних поетів набагато перевершили саме лише опротестування результатів студентського поетичного конкурсу, про який згодом забулося. Відчули смак, передусім смак популярності. Хоча, звісно, і безліч інших, тонших присмаків – насамперед усвідомили здатність діяти. «Прийшло переконання, що молодим треба організовуватися на противагу старшим літераторам», – пригадує власні ін-

сайти головний культуртрегер краю Вік Коврей.

ОДЯГНІТЬ БЮСТГАЛЬТЕР, БУДЬ ЛАСКА!

Відповідні акції не забарилися. Поминального дня, який на Закарпатті припадає на кінець жовтня, на ужгородському цвинтарі Кальварія влаштувалися «Геловінські витребеньки». Поки ужгородці поминали рідних, поети читали вірші в моторошній п'ятні під мерехтіння свічок. Проводили «Ліквідацію безграмотності» серед членів місцевої спілки письменників – вчили їх, як правильно писати вірші. Організували «Битву поетів» – перший закарпатський слем із му-

зичними імпровізаціями. «Ми влаштували в середньому по дві акції на місяць, – розповідає поет Лесь Белей. – Намагалися вигадувати різні концепції, подачі. Наприклад, перед виборами влаштували обрання поетичного президента».

Читання та перформанс із перевдяганням в університетській аудиторії згодом перетворилися на літературний фестиваль «Березневі коті», участь у якому поетів із Польщі та Білорусі дає повне право називати його міжнародним. Він хоча й має до сьогодні доволі локальний характер, але проводиться вже у п'яте, із кожним роком набираючи обертів.

Оголені жіночі груди на афіші презентації антології «Березневі коті» в чернівецькому Literatour Café перед її початком виявилися прикритими намальованим бюстгальтером. Проте публіка по всій Україні вдячно

БІБЛІОГРАФІЯ

Джинсове покоління

Закарпатські поети вже видали кілька антологій та індивідуальних поетичних збірок, серед яких найпомітнішими є альманахи «Джинсове покоління», «Джинсове покоління-2. Корзо», «Карпатська Саламандра», «Березневі коті. Антологія ЕротАртФесту».

реагує на еротичний епатаж ужгородців, який вони вже з успіхом випробували вдома. «Літературний контекст на Закарпатті дуже провінційний, – зауважує Лесь Белей, – а кафедра літератури в університеті страшенно ретроградська. Плюс націстворча функція літератури, цнотливість... Певна річ, це зустріло спротив у вигляді еротичної поезії, яка на той час була просто епатажем». Наслідком поетичного оспівування еротичного й був ЕротАртФест «Березневі коті». Вже через рік фестиваль вийшов за межі філфаку й став усеукраїнським: до нього долучилися поети з Мукачевого, закарпатські художники, а поетичні читання розбавили музикою, графіті, боді-артом, презентаціями збірок.

Зростання популярності завичай передбачає вихід із андеграунду, проте на це не так вже й легко наважитися. «Перед організацією V фестивалю ми зіткнулися з дилемою, робити читання в драмтеатрі чи ляльковому театрі, у якому всім вистачить місць, але втрачається атмосфера свободи, чи лишатися в клубах. Усе ж таки кав'ярні, у яких «Коті» проводилися раніше, хоч і маленькі, проте мають свою атмосферу. Вирішили, що найповажніші автори нехай виступають у театрах, але молодь має лишитися в андеграундовому форматі», – розповідає Вік Коврей.

Вихід на щоразу новий якісний рівень організації фестивалю в ужгородському варіанті зовсім не означає значного припливу спонсорських грошей. Одним із основних і постійних фінансових джерел є гроші самих культуртрегерів. Також кошти беруться в меценатів, знайомих депутатів, просто знайомих. «Одна дівчинка відрахувала на фестиваль гроші зі своєї зарплати. Я мав необережність про

це згадати, і в пресі розгорівся скандал через те, що ми організуємо захід за 3 тис. грн. Насправді в Ужгороді його можна зробити мізерними коштами. На останніх «Котах» найбільшою витратою була антологія, яка обійшлася в 10–12 тис. грн. Багато питань на містечковому рівні вирішуються досить легко. Афіші допомагали робити волонтери, а місцеві поети не раз скидалися на дорогу учасникам з інших міст. Останнього разу залучали як спонсора місцеву мережу супермаркетів. Але вони хотіли все заклеїти своїми банерами, тому ми ще вагаємося, чи співпрацюватимемо з ними далі», – розкриває подробиці фінансової «кухні» Коврей.

ЕКЛЕКТИСТИ

Ще одним результатом містечьких витівок ужгородської молоді стало об'єднання містечьких зусиль поетів, художників та музикантів у проєкті синтезу мистецтв «Екле». Поєднання мистецтв в Ужгороді відбувається так: поети свої тексти дають художникам, художники свої картини або їхні знімки – поетам. Результатом обміну стає нове мистецтво: поети пишуть тексти на образи з картин, а художники відштовхуються від текстів, малюючи свої картини. Водночас музиканти, у розпорядженні яких є і тексти, і картини, імпровізують на теми цих творів. А вже потім відбуваються неформальні посиденьки, на яких художники, поети та музиканти обговорюють, як усе це має виглядати. Коли програму підготовлено, відбуваються художня виставка і власне дійство на сцені, де синтез мистецтв і втілюється. Організувалося в Ужгороді таке дійство вже тричі на великих сценах, які часто після цього виявлялися зашлюпаними фарбами.

ТВОРЧІ СПІЛЬНОТИ

Мабуть, НЛО

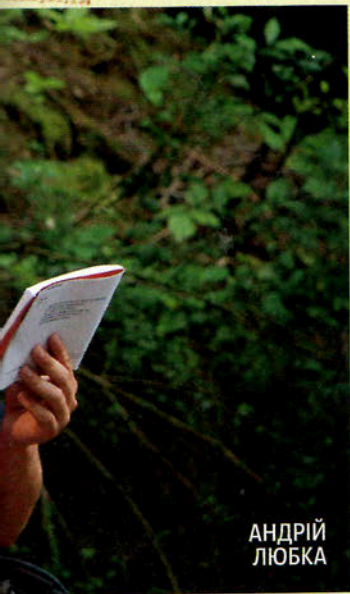
У 2006 році Вік Коврей, Андрій Любка, Валентин Кузан та Ірися Ликович утворили Неформальне літературне об'єднання (НЛО) «Ротонда» (горянська братія) на честь одного з найдавніших українських храмів – Горянської ротонди святої Анни на околиці Ужгорода. У різні часи до об'єднання долучалися Лесь Белей та Інна Мочарник. Наприкінці 2009-го ужгородці зареєстрували молодіжну громадську організацію «Асамблея митців», до якої входять не лише поети з НЛО «Ротонда», а й художники і музиканти з «Червоної весни».

В Ужгороді діють також інші молодіжні містечькі об'єднання, зокрема літературний арт-клуб «Різні люди» та культурно-мистецький центр «Кубло».

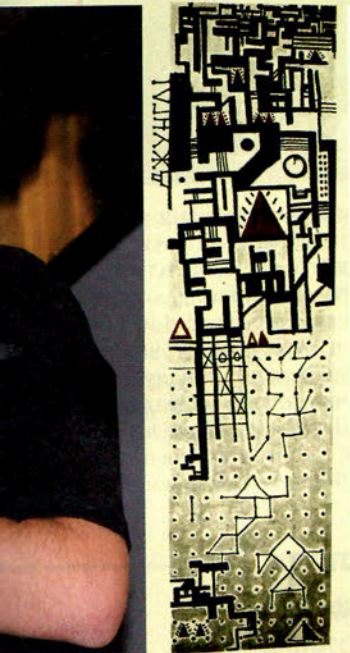

ФОТО: ТЕТЯНА ДАВІДЕНКО, МИХАЙЛО МЕЛЬНИЧЕНКО, УКРІНФОРМ

АНДРІЙ
ЛЮБКА

ВІК
КОВРЕЙ

СВІТЛО В «КОРИДОРІ»

Молоді ужгородські художники мають небагатий вибір виставкових площ: це спілчанська галерея «Ужгород», Художній музей імені Йосипа Бокшая і Музей народної архітектури та побуту. Тоді як поетів часто пригрівають кнайпи, серед яких найбільше літературних зустрічей проводять у кафе «Під замком» та пабі «Кактус».

Освітленими вуличками нічного Ужгорода пробираємося до «Коридору» на вулиці Пархоменка, 4, колись культурного місця, де понад півроку тривало активне мистецьке життя без дозволів і відома влади. Ця спілчанська художня майстерня стала мистецьким осередком після організації кількох виставок відомого закарпатського художника Павла Бездіра. Згодом тут виставлялися творці закарпатського поп-трансу та молоді художники, проводилися фаер-шоу та дискотеки. Спершу митці закликали своїх гостей зберігати таємницю цих зустрічей, а журналістів не оприлюднювати інформацію про них. Проте коли кількість утаємничених досягла критичного рівня, настала популярність, яка й поклала всьому край.

Ще недавній розсадник свободи, у якому згодом банально відрубали світло, міститься в респектабельному районі Ужгорода й оточений вишуканими віллами. Зараз від нього залишився хіба що епос мистецьких підпільників: «Це був вузький коридор, від якого відходять невеликі кімнатки, а також велике подвір'я, де можна було тусуватися, культурно відпочивати. Там ще й досі висять радянські агітаційні плакати, давній умивальник, у якому, певно, ще Бездір вмивався. Атмосфера сквоту». У ній і жевріло мистецьке життя.

Ужгородська молодь довела, що здатна самостійно реалізувати успішні мистецькі проекти. Проте час покаже, чи не зникне креативний запал у вчорашніх студентів, коли більше не буде проти кого протестувати, а мистецькі ініціативи і далі потребуватимуть витрат із власної кишені. Адже залишитися поетом після 25-ти вдається далеко не кожному. ■

РАНКОВЕ
В
сонце
не замовляти
небесна канцелярія

нічне безлюдне
місто
вигулюю думки
крокую урочисто
спиши

я так казав світанку
зустріньмося під
мостом
та довго ще до
ранку
чекати нам обом

сми бачать будинки
навіть старенький
УЖ
осмислюються
вчинки
і грає в мені туш

телевізійна вежа
й рідний хмарочос
все це не є без-
межна
ностальгія рос

а проймаючий
урбан
самотнього вікна
невидимий туман
забруднена вода

чогось бракує явно
а сонячний етюд
котрий так довго-
жданно
очікувався тут

розвіє увесь сумнів
розвиднюється вже
новий початок
буднів
воно нам принесе

та це навіть нічого
ось тільки головне
у сірості земного
не втратити себе

К Н И Г А Р Н Я

Ваша іноземна преса в Книгарні «Є»

AD
ARCHITECTURAL DIGEST

COSMOPOLITAN

DER SPIEGEL

FINANCIAL TIMES

Forbes

Herald Tribune

LE MONDE
diplomatique

Newsweek

The
Economist

THE TIMES

THE WALL STREET JOURNAL

м. Київ

вул.
Лисенка, 3

вул.
Паська, 5

просп.
Повітрофлотський,
33/2

www.book-ye.com.ua

De profundis

Вперше за багато років ексклюзивна ретроспектива фільмів Олександра Довженка на великому екрані

Це унікальна подія, бо покажуть реставровану версію фільмів, які існували лише у вигляді збірки на DVD, виданій 2007 року для обмеженої кількості щасливців. Ще 2005-го на замовлення Міністерства культури компанія з цифрової реставрації ІВС почала переробку звуку і пліфування зображення 22 стрічок Олександра Довженка. Десять випущених дисків – колекційне видання класика світового кіно, елітарне в прямому сенсі. Тепер у кінотеатрі «Київ» на екрані зали «Сінематека» можна буде побачити десять фільмів, дев'ять із яких є повнометражними, знятими з 1926-го («Ягідка кохання») до 1948-го («Мічурін»), а один – «Олександр Довженко. Роздуми після життя» – документальна стрічка Богдана Дяченка і Геннадія Гальченка про велику й трагічну долю українського кінематографіста.

Власне, ця ретроспектива має покласти край поверховому базиканню про Довженка. Всі очі можуть переглянути те, про що говорять критики і що побачили поодинокі обізнані з кіно люди, скачуючи класику з інтернету. Звісно, сучасна українська молодь, що виросла на «Матриці» і «Зоряних війнах», навряд чи сприйме німі чорно-білі

ФОТО: УКРАЇНОФОРМ

У кінотеатрі «Київ» (Київ, вул. Велика Васильківська, 19) з 4 лютого

«Землю» і «Щорса». Там немає еротизму, космічної фантастики чи крутих бійок із літаючими суперменами. Більшість людей, які не бачили фільмів Довженка, сприймуть його кіно за комуністичну агітку й будуть недалеко від істини (хоча «Землю» звинуватили в буржуазному націоналізмі). Проте щодо глядацького потенціалу й мистецької цінності ці стрічки ніколи не мали проблем. Батальні сцени «Щорса» вивчали в Голлівуді, а в СРСР фільм став одним із лідерів прокату через нечувану популярність. «Сумка дипкурфе-

Анонси

4 лютого, 17.00

«Інші дні Анни»

Книгарня «Є» (Івано-Франківськ, вул. Незалежності, 31)

Довгоочікувана подія сколихне світ книгоманів і шанувальників творчості Тараса Прохаська – презентація нового видання його першої книги, опублікованої 13

років тому. Книга складається з кількох повістей: *Essai de deconstruction*, «Довкола озера», «Некрополь» та «Відчуття при сутності», а також має післямову, написану Юрком Іздриком. Власне Прохаськовий стиль написання тексту проявляється в майстерності висловлення глибокої думки за допомогою простих слів. Деякі літературні критики розглядають «Інші дні Анни» як єдиний романний текст.

ФОТО: PHIL

5 лютого, 19.00

Бумбокс

Crystal Hall (Київ, Дніпровський узвіз, 1)

Український гурт виступить на сцені в повному складі, виконуючи старі хіти та пісні з нового альбому. «Все включено» містить 11 композицій, серед яких два сингли: «Я твій» і «Холода». Окрім обіцяних музичних сюрпризів басист Денис Левченко представить гостям новий dj сет, а VJ Космос – небачений досі відеоряд. Свіжі хіп-хопово-рокові треки нададуть звучанню гурту яскравих відтінків, а своєрідна манера виконання в поєднанні з повною самовіддачею музикантів подарує фанатам неймовірне шоу.

6 лютого, 21.00

Енді Флетчер

Palladium (Одеса, Італійський бульвар, 4)

У межах діджейського туру Fletch DJ Set в Україну прибуде один із засновників гурту Depeche Mode Енді Флетчер, він же Fletch. Експериментуючи зі звуком, музикант віртуозно поєднує електронні семпли з відомими хітами Depeche Mode, чим викликає практично шаленство серед меломанів і фанатів гурту. На концерті прозвучать усім відомі Personal Jesus, Barrel Of A Gun, Precious та багато інших пісень у ексклюзивній свіжій обробці. Проект басиста, клавішника і менеджера гурту є своєрідним подарунком для всіх поціновувачів музики «Депешів».

КНИЖКИ

Тойн де Фріс. «Рембрандт»

У романі, написаному протягом 1927–1931 років, голландський автор у белетристичній манері розповідає про життя і творчість геніального художника XVII століття, його сім'ю (читач знайде тут, зокрема, докладний життєпис сина художника Тітуса), учнів, колег. Життєві трагедії Рембрандта – смерть близьких людей, банкрутство, заздрість та ненависть із боку оточення – розгортаються на тлі строкатої панорами Амстердама тієї епохи. Українською мовою роман видано вперше.

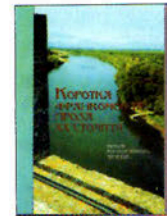
«Метаморфози: 10 українських поетів останніх 10 років»

Черговий декамерон від упорядника Сергія Жадана презентує читачам твори поетів зі Львова, Києва та Харкова, таким чином проводячи кризу України поетичну вісь. Книжка не претендує на демонстрацію всіх найкращих у країні письменників, однак, безумовно, представляє добрих поетів, чия творчість є симптоматичною для нашого тут-і-тепер. В антології вміщено тексти, раніше ніде не опубліковані, та короткі довідки про кожного з авторів.

«Коротка франкомовна проза XX століття (Бельгія, Канада (Квебек), Франція)»

Антологія пропонує читачеві тексти франкомовних письменників XX століття, перекладені тлумачем і літературознавцем Яремою Кравцем та опубліковані протягом 1968–2008 років в українських літературних журналах, які, проте, не видавалися досі ані окремими книжками, ані в тематичних збірниках. У кожному оповіданні впадають в око гуманізм та ліричність, глибокий психологізм. Чимало текстів присвячено різдвяній тематиці. Наприкінці книжки подано біобібліографічну довідку про кожного з авторів.

ра» – це практично трилер, що за монтажем і драматичністю не поступається найкращим зразкам англійської школи. Заборонена філософська притча-колас «Звенигора» для Сергія Ейзенштейна була новим словом нової людини кіно. Зняту з прокату «Землю» через 28 років у Брюсселі визнали одним із 12 найкращих фільмів усіх часів і народів, а Стенлі Кубрик і Стивен Спілберг долучали до імені Довженка епітет «великий».

Ярослав Підгора-Гвядзовський

8 лютого, 18.30

«Китай та Японія – філософія та традиції Сходу»

Книгарня «Є» (Харків, вул. Сумська, 3)

Таємниці Східного світу будуть показані на прикладі двох яскравих його представників: Японії та Китаю. Зустріч відбудеться у форматі лекції, яку вестимуть корінні жителі цих країн Шигі (Японія) і Вінні та Вів'єн (Китай). Слухачі дізнаються про особливості

географічного положення, специфіку традиційної кухні, звичаї та обряди цих народів; образно побувають у наймальовничіших куточках Азії. Наприкінці лекції всі охочі зможуть поставити запитання чи просто поспілкуватися з іноземним лекторами.

3 10 лютого

«Місто закоханих»

Кінотеатр «Київ» (Київ, вул. Червоноармійська, 19)

Уже втретє в Україні напередодні Дня Святого Валентина відбудеться ексклюзивний показ французьких короткометражок «Місто закоханих» із циклу «Магічний Париж». Програма містить найкращі фільми короткого метра, зокрема ті, що були учасниками міжнародних кінофестивалів. Цьогоріч увазі глядачів презентують вісім романтичних та по-французьки вишуканих стрічок: «А ти?», «Піди йди ближче», «Спека», «Анабель», «Красунчик», «Квартет», «Повія та курча», «Не залишай слідів». Париж, емоції та феєрія почуттів – що може бути краще!

До 16 лютого

«Відчуваю!»

Арт-центр «Я Галерея» (Київ, вул. Хорива, 496)

Новий проект «Я Галереї» вимагає активації всіх органів чуття людини. Ідея залучення музики як повноцінного учасника проекту народилася в його куратора Павла Гудімова. Для організації виставки було запрошено дев'ять українських художників і трьох композиторів різних напрямів (сучасна академічна музика,

електроніка та джаз). В експозицію включені також інсталяції зі зручних меблів та навушників, що апелюють до відчуття дотику. «Відчувайте! І отримуйте задоволення від своїх відчуттів», – радить Гудімов.

НЬЮ-ВА

Ти приїдиш до Нью-Йорка як турист, але вже через день перетворюєшся на місцевого, обзаводячись улюбленими сквериками, магазинами і забігайлівками. Місто зв'язує руки й ноги тисячами ниток, і виборсатися з цієї павутини не вдасться ніколи.

МАНХЕТТЕН ЗА \$24

Ще якихось 70 років тому Нью-Йорк починався для мандрівників, що прибувають з-за океану, не з бетонних джунглів аеропорту JFK, а з вузького мису Нижнього Манхеттену. Сюди мав приплисти й «Титанік». І почати прогулянки містом логічніше саме з цього місця.

Скромна табличка на огорожі парку Боулінг Грін повідом-

МУЗЕЇ НЬЮ-ЙОРКА

Метрополітен-музей – один із найбільших у світі. Нинішня колекція – енциклопедія мистецтва всіх часів і народів, що налічує понад 2 млн експонатів.

Український музей засновано 1976 року на базі колекції народного мистецтва, придбаної в кооперативу «Українське Народне Мистецтво» у Львові 1933-го. Містить етнографічну й мистецьку колекції. У його зібранні – роботи Архипенка, Кричевського, Іжакевича та ін.

Музей сучасного мистецтва має одну з найкращих колекцій сучасного мистецтва у світі. Містить графіку, живопис, скульптури, фотографії, друковані видання, кінофільми й пресу.

Музей Гуггенгайма зберігає понад 6 тис. картин сучасного мистецтва: Кандінського, Клеє, Сезанна, ван Гога, Гогена, Пікассо, Бранкуші, Ларіонова, Ворхола.

Національний музей американських індіанців присвячений побуту, мовам, літературі, історії й мистецтву корінних жителів США. Його створено силами самих індіанців.

ляє перехожим, що саме на цьому місці 1626 року голландський чиновник Петер Мінуїт обміняв у індіанців острів Манхеттен на партію сокир і ковдр вартістю 60 гульденів, або, як підраховали пізніше історики, \$24. Одні називають цю угоду найбільшою операцією з неру-

хомістю, інші – найбільшою аферою. Втім, за підрахунками тих самих істориків, якби в той час голландець поклав ці \$24 в банк, то на сьогодні отримав би близько \$3 трлн, що приблизно дорівнює нинішній вартості Манхеттену з усією його нерухомістю.

ВИЛОН

На американських гірках
цього мегаполіса люди
виписують
найкарколомніші віражі

Автор:
Міла Тешаєва

Фото автора

БРУКЛІНСЬКИЙ
МІСТ.
Якщо дивитися
з Нижнього
Манхеттену

Нині на цьому місці орудують мільярдами брокери Нью-Йоркської фондової біржі. Зазирнувши на Уолл-стрит, розумієш, що саме тут мешкають найзайнятіші у світі люди. Схоже, тільки-но вони зупиняються на хвилинку, як забувають, навіщо бігли. Поодинокі винятки, як-то джентльмен у костюмі, що читає журнал, викликають жалість – усе говорить про те, що його тільки що звільнили.

А варто перейти шосе, що розділяє набережну й хмарочоси Уолл-стрит, і всі лавочки виявляються зайняті темношкірими нелегалами, які з ранку до ночі із заповзяттям витріщаються на море так, ніби чекають корабель із пурпуровими вітрилами. Ось один із них – у куртці

з написом «світ, а не раса» і вразом обличчя, гідним президента Лінкольна.

Манхеттен розкреслений вулицями чітко на квадрати, без зайвих нерівностей і вигинів. На-

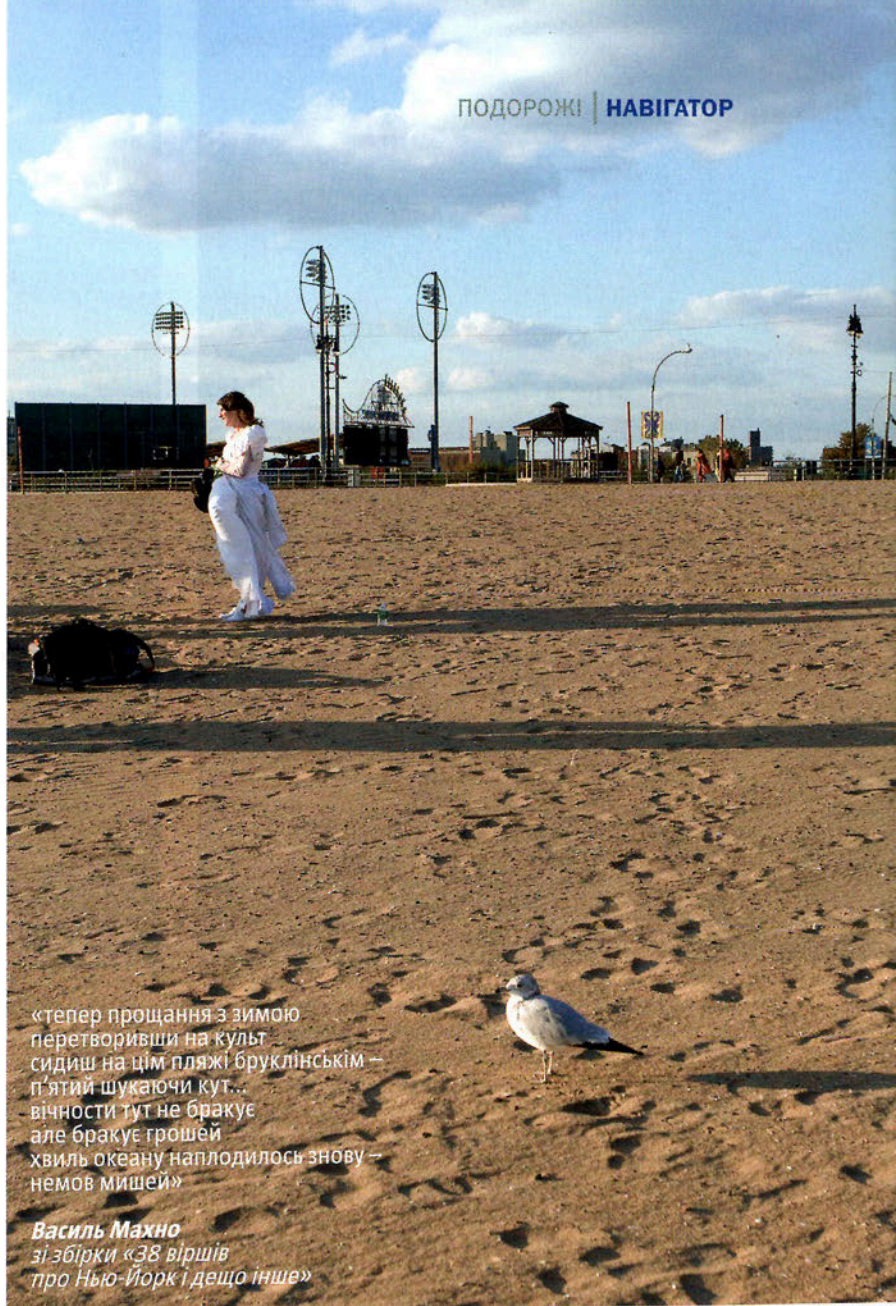
НАЙВІДОМІШІ МІСЦЯ

Статуя Свободи – символ США, хоча її виготовили й подарували американцям французи.

Центральний парк розташований на острові Манхеттен. Один із найвідоміших парків у світі, показаний у багатьох фільмах і телевізійних шоу. Його відвідують 25 млн людей на рік.

Уолл-стрит – вулиця, фінансовий центр Нью-Йорка, де «гроші не сплять».

Брайтон-Біч – заповідник радянщини, де «нові американці» добровільно кай-фують від старого піонерського галстукка і шансон-гурту «Лесоповал»

«тепер прощання з зимою
перетворивши на культ
сидиш на цім пляжі бруклінськiм –
п'ятий шукаючи кут...
вічності тут не бракує
але бракує грошей
хвиль океану наплодилось знову –
немов мишей»

Василь Махно
зі збірки «38 віршів
про Нью-Йорк і децю інше»

звами для вулиць слугують номери, за винятком Бродвею, єдиної вулиці, що перетинає острів по діагоналі. Можливо, саме тому він і став притчею во язицях: якщо не пройшовся Бродвеєм, вважай, що й не був у Нью-Йорку. У минулому індіанська стежка, Бродвей веде просто в центр світу – на Таймс-сквер, де й приходить цілковите усвідомлення, що ви дісталися до Нью-Йорка. Тут також виникає думка, що все це ти вже деє колись бачив, наприклад, у блокбастерах.

ІТАЛІЯ ТА КИТАЙ У МІНІАТЮРІ

Однє з перших відчуттів від Нью-Йорка – він складається з невеликих сіл, населених власними племенами. Так, по сусідству з

БРАЙТОН-БІЧ.
Тут все як в СРСР,
тільки без КПРС

УОЛЛ-СТРИТ.
Робити гроші тут
поспішають усі, крім
безробітного

**ОЧИМА
АМЕРИКАНСЬКОГО
ОРЛА.**
Оглядовий майданчик
Top of the Rock
(«Вершина скелі»)
в Рокфеллер-центрі

хмарочосами притулися Чайна-таун, де швидко сновигають китайці, з невеликими будиночками й численними китайськими лавками. Англійської мови майже не чути, та й навіщо тут вона. Головний гастрономічно-зоологічний атракціон Чайна-тауну – рибні магазини, де є все: від білих змій до зелених жаб. Рибний товар торгівці вивалюють просто на вуличні прилавки; вона свіжа, жива, різнобарвна й періодично обдає бризками перехожих.

Ще кілька кварталів вгору – і ось село Маленька Італія. Пер-

сонажі зі стрічок «Хрещений батько» і «Клан Сопрано» вже давно переїхали звідси до Брукліну, але все ще функціонують бари, в яких знімали епізоди всіх відомих фільмів про мафію.

Тут також був центр горілчаних бутлегерів за часів сухого закону. Не так давно підпільні бари знову увійшли в моду. Випивку в таких місцях наливають у чайні чашки, інтер'єр – у стилі 1920-х. Заховані модні заклади в богемних нью-йоркських селах: Сохо, Челсі, Грінвічі, Іст і Вест Вілліджі.

У ПОШУКАХ ЕЛЛИ ФІТЦЖЕРАЛЬД

Дорогою до Гарлема не можна не завітати в Центральний парк щонайменше тому, що в жодній столиці немає нічого схожого. Цією величезною територією з озерами, спортивними майданчиками та полянами для роздумів найкраще пересуватися орендованим велосипедом.

На північ від Центрального парку вулиці починають поступово наповнюватися краєвидами, звуками і смаком Гарлема. Заглиблюватися далеко не слід – Гарлем хоч і перетворюється на житловий район для середнього білого класу, але його все ще не можна назвати абсолютно безпечним. Варто приїхати до Гарлема недільного ранку. Для походу до церкви чоловіки вдягають білі шкарпетки й калощі, а пані – кокетливі капелюшки. Таке видовище зворушує до сліз. А вечорами 125-ю вулицею бродять у пошуках першокласного джазу натовпи япі. Одне з культових місць тут – театр «Аполло». Спочатку це було звичайне вар'єте, слави ж він зажив завдяки «Вечорам новачків», що проводилися з 1934 року. Саме на них свого часу запалилися такі зірки естради, як Елла Фіцджеральд, Джеймс Браун,

Нью-Йорк є одним із міст, що найчастіше згадується в художніх творах. У світовому кінематографі знято чи не найбільше стрічок, у яких дія відбувається саме тут. Вікіпедія налічує близько 80 таких фільмів

ОСОБЛИВІ ПРИКРЕТИ

Патріарх хмарочосів

Будівля, на даху якої призначають побачення романтики й на яку так відчайдушно дерся Кінг-Конг, як і раніше, залишається однією з найвищих у світі. Щоб потрапити на оглядовий майданчик хмарочоса Емпайр Стейт Білдінг, доведеться вистояти кілька годин у черзі, але споглядання Нью-Йорка з пташиного польоту того варте.

Штаб-квартира українців

У Нью-Йорку розмістив штаб-квартиру Український конгресовий комітет Америки – позапартійна громадська організація, яка репрезентує українську громаду США. При УККА діє Шкільна рада, якій підпорядковані українські школи Америки.

Гордість нації

Найвідоміший атракціон Коні-Айленду – оголошені нещодавно національним надбанням американської гірки «Циклон». За 110 секунд вагончики долають відстань 800 м, розвиваючи швидкість до 100 км/год. І треба зазначити, ці 110 секунд варті витрачених на них \$5,5. Вдрузе прокататися можна зі знижкою – за \$4, але охочих повторити трюк небагато.

ВАГОН ПІДЗЕМКИ.
Сабвей – транспорт
яскравих вражень

ХЛОПЦІ З ГАРЛЕМА.
Дають автентичного
джазу біля
Центрального парку

Стіві Вандер та багато інших. Не факт, що вам пощастить награтися на появу нового таланту, але ще одна перспектива Нью-Йорка тут точно відкриється.

ЗАПОВІДНИК ПОСТРАДЯНЩИНИ

Можливо, для когось відвідування Брукліну здається гаянням часу, але як можна в Нью-Йорку не зазирнути на Брайтон-Біч! Це також хороший привід, щоб перейти Бруклінський міст пішки.

У заповіднику пострадянської культури, на Брайтоні, зустрічних легко ідентифікувати: вони зверхньо-нахабні. Тут здійснилася мрія радянської людини: мати машину й харчуватися в ресторанах. Їх на Брайтоні безліч – із комічною претензією на стиль і незмінним шансоном із динаміків. Навіть нове покоління молодих і освічених «руських» не поспішає залишати Брайтон.

У кінці еспланади суперприз – Коні-Айленд. Парк атракціонів Америки початку ХХ століття. Саме тут почали виготовляти хот-доги й будувати американські гірки, що поступово привчили населення до справжніх, а не іграшкових лабіринтів автомобільних розв'язок. Але

ностальгія за минулими часами не належить до числа американських цінностей, і вже зовсім скоро на місці Коні-Айленду виросте новий Діснейленд.

Потрапляючи в це місто, здається, що ти тут назавжди. Щоранку ноги самі виносять тебе на авеню, що ведуть кудись за обрій, але це не прогулянка, ти тут живеш. Точніше, виживаєш разом з усіма іншими.

САМ СОБИ ХМАРОЧОС

На перший погляд, ледве не третину населення Нью-Йорка можна впевнено назвати міськими божевільними, настільки вони здаються дивними в усьому. До цього, щоправда, швидко звикаєш і за кілька днів сам стаєш повноправним меш-

канцем «столиці світу» з усіма можливими наслідками, вже поводячи абсолютно розкуто, не звертаючи уваги на дивацтва оточення. На запитання, скільки, за офіційними даними, божевільних у Нью-Йорку, мій знайомий, цілком респектабельний молодий американець, образився. «У цьому місті ми підкоряємо світ і втілюємо американську мрію! І в нас із розумом усе гаразд».

Я думала, що втомилася від тривог і суєти Нью-Йорка, але у салоні літака, раптом з'явився несвідомий смуток. За людьми, що залишилися в місті, за хмарочосами й самим Нью-Йорком, у якому так приємно бути вільним і божевільним – не таким, як усі. ■

Тризіркові готелі
кошують від

\$100
на добу

Поїти в ресторани
вважається недо-
рого, якщо ви ви-
тратите менше ніж

\$30

Одна поїздка в гро-
мадському транс-
порті коштує

\$2

Є багаторазові про-
їзні, квиток
на місяць –

\$76,7

МАНДРІВНИКОВІ НА ЗАМІТКУ

Зменшити витрати на дзвінки в роумінгу можна, скориставшись спеціальною ТревелСімкою «США-GSM 1900». Вона працює в 185 країнах світу та в 70 з них передбачає безкоштовні вхідні дзвінки. Вартість вихідних дзвінків із США – \$0,45/хв., вхідні безкоштовні. Обрати стартовий пакет можна відповідно до ваших потреб. Мінімальний стартовий пакет «Проба» з \$5 на рахунок коштує \$14. Поповнювати рахунок ТревелСімки можна на будь-яку суму від 10 грн де завгодно: в офісах туристичних компаній України, за допомогою платіжних терміналів, у платіжних системах «Портмоне» та «Приват24», і навіть за допомогою віртуальних грошових одиниць WebMoney. Абонентам роумінгу TravelSiM доступні безліч зручних додаткових послуг (на кшталт «Локатор», «Переказ коштів», «Передзвоніть мені» тощо). Деталі на сайті w.TravelSiM.ua або за тел. (044)223-8008.

Сила пресу

З допомогою нової технології створять твердотілі перезарядні акумулятори, які будуть значно ефективніші за сучасні

Електроніка зробила величезний стрибок, коли на зміну вакуумній трубці прийшов транзистор. Завдяки цьому ми маємо широко застосований кремнієвий чіп. Отже, електронні прилади стали значно потужнішими, а водночас меншими і дешевшими. Дехто вірить, що така сама доля чекає й на перезарядні акумулятори, якби і їх можна було перетворити на тоненькі та твердотілі прилади. Для цього науковці розробляють різні способи і, схоже, незабаром деякі їхні зусилля принесуть плоди. Вони обіцяють зробити менші, дешевші та потужніші акумулятори для побутової електротехніки і, врешті, для електричних авто.

Над новою розробкою працює компанія з Флориди Planar Energy of Orlando, яка 2007 року відкололася від Національної лабораторії відновлюваної енергії США. Незабаром Planar має завершити встановлення пілотної виробничої лінії, яка друкуватиме літій-іонні акумулятори на металевих або пластикових листах, як газети.

Методи тонкоплівкового нанесення ще не застосовують у промисловому виробництві акумуляторів, лише у виготовленні сонячних батарей і моніторів. Хай як парадоксально звучить, але хоч при тонкоплівковому нанесенні використовують різні хімічні реагенти, які діють як «чорнило», що розпилюється на металеву або пластикову пластинку, ефект досягається лише в тому разі, коли в результаті реакції таких прекурсорів утворюється твердий кінцевий продукт. У більшості акумуляторів уже є рідкі або напіврідкі електроліти, тому раніше питання «друку» батарейок навіть не розглядалося. Однак у Planar відкрили твер-

дий електроліт, який, за їхніми розрахунками, підходить для тонкоплівкового нанесення.

ЗАРЯДИСЬ!

Електроліт в акумуляторі – це матеріал, через який іони (у цьому випадку іони літію) проходять через один електрод (катод) до іншого (аноду) всередині елемента акумулятора. Електрони, що відштовхуються від цих іонів, проходять такий самий шлях, але по зовнішньому контуру зазвичай через дріт. Це означає, що енергія, яку вони несуть, може застосовуватися з користю. Якщо спрямувати електрони через дріт у протилежному напрямку, іони повернуться туди, де були спочатку, отже, акумулятор перезарядиться.

В акумуляторах можуть використовуватися різні види іонів, але літій останнім часом мав найбільшу популярність завдяки невеликій вазі. За однакової ваги літєві акумулятори тримають більше енергії, ніж інші. У таких акумуляторах електроліт зазвичай має форму гелю. Виготовити такий акумулятор з твердим електролітом можна, але дотепер це робили через так зване вакуумне осадження. Для цього потрібне складне й дороге обладнання, з допомогою якого атомні шари матеріалу осаджуються на основу. Акумулятори, виготовлені таким чином, найчастіше маленькі, але не дешеві, і використовуються у спеціалізованих приладах, наприклад, сенсорах. Щоб їх можна було застосовувати в побутовій електроніці, а особливо в електрокарах, акумулятори з твердим електролітом повинні бути більшими і масово вироблятися.

Знахідка Planar – це керамічний електроліт, який, за словами представників компанії, працює не гірше, ніж гель. Такий електроліт (разом з електро-

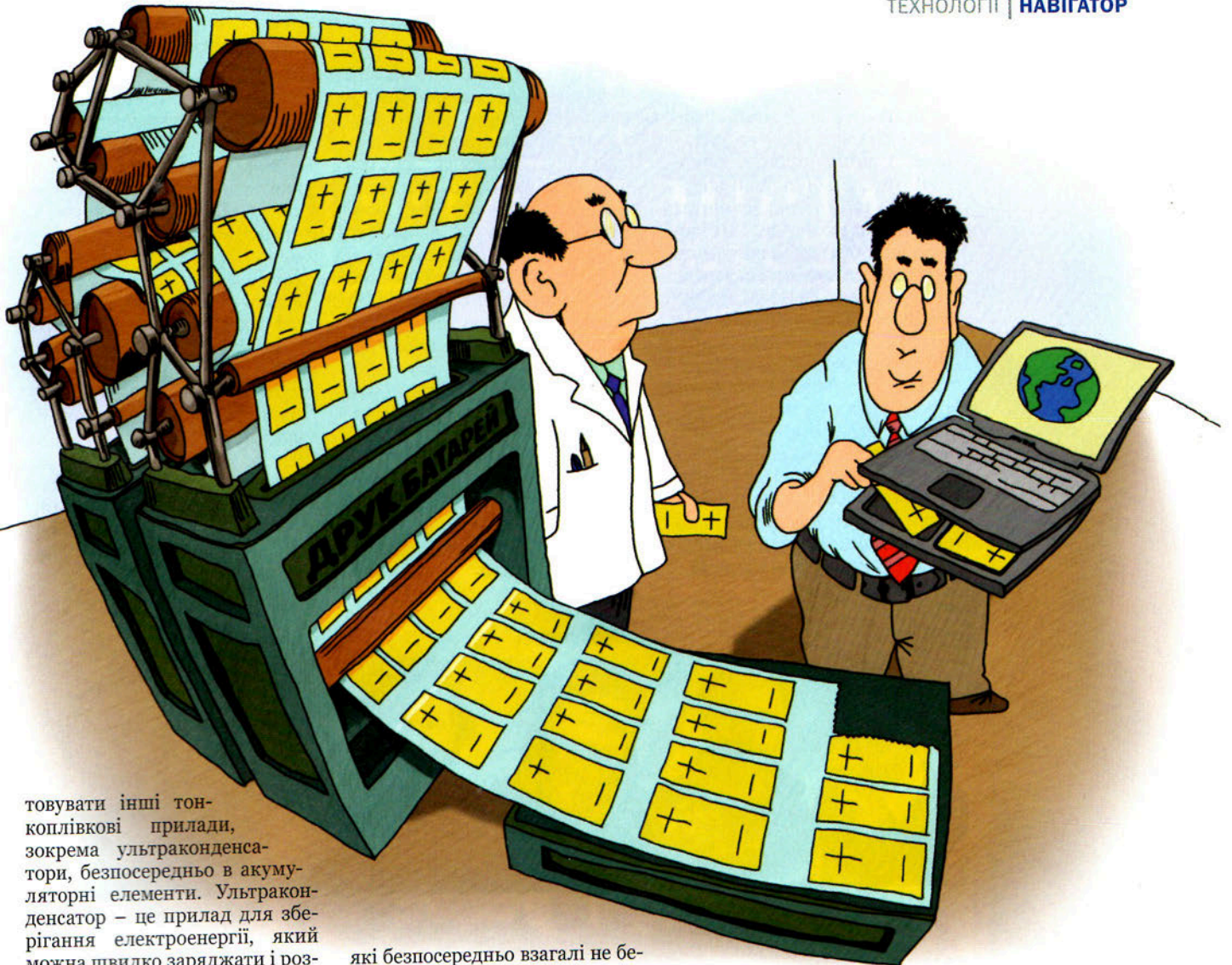
дами акумулятора) можна наносити на металеві чи пластикові листи, що прокручуються з одного барабану на інший, як у класичному процесі друку газет на друкувальній машині. І не треба вакууму. Надруковані рулони можна різати на окремі елементи, які скріплюються дротами у батареї.

Як катод Planar використовує літій двоокис марганцю, а як анод – леговані оксиди міді та літєві сплави. Що ж стосується ключового твердого електроліту, то тут компанія береться за матеріали, знані як тіо-ЛІСІКОНИ (thio-LISICON) – це скорочена назва літєвих суперіонних провідників. Потрібно буде ще досліджувати, які саме тіо-ЛІСІКОНИ найкращі, але сам принцип вже однозначно працює.

Особливість таких провідників полягає в тому, що електроліди і електроліт здаються твердими, але насправді вони мають дрібнозернисту структуру нанометричного масштабу (нанометр – це одна мільярдна метра). Це дає змогу іонам літію вільно проходити крізь неї. Досягнення саме такої будови необхідних матеріалів коштувало багатьох зусиль, але науковці з Planar вважають, що вони вже розв'язали це завдання.

«Чорнила», які вони використовують для друку елементів акумуляторів, – це хімікати-прекурсори, що розчиняються у воді. Якщо їх змішати і розпилити на основу у відповідних (та спеціальних для кожного продукту) концентраціях і умовах, в результаті їхньої реакції утворюються плівки з потрібного наноструктурою. Після цього вода просто випаровується, а залишаються необхідні електронні сандвічі, і займає це в тисячу разів менше часу, ніж вакуумне осадження.

Такий спосіб друку акумуляторів також дозволить вмон-

товувати інші тонкоплівкові прилади, зокрема ультраконденсатори, безпосередньо в акумуляторні елементи. Ультраконденсатор – це прилад для зберігання електроенергії, який можна швидко заряджати і розряджати. В електромобілях ультраконденсатори можуть накопичувати енергію від рекуперативного гальмування і витратити її на пришвидшення розгону.

У Planar заявляють, що їхні акумулятори будуть надійнішими за традиційні літійові, вони здатні зберігати вдвічі – втричі більше енергії, важитимуть так само і витримуватимуть кілька десят тисяч разів циклів перезарядки. Крім того, їхнє виробництво втричі дешевше.

МАТЕРІАЛЬНІ ПЕРЕВАГИ

Поки що це лише сміливі заяви, але керівник Planar Скотт Фаріс зауважує, що їхні акумулятори мають ще низку переваг. Зокрема, під час виготовлення використовується значно менше матеріалів. Близько половини звичайного літій-іонного акумулятора створюється з матеріалів,

які безпосередньо взагалі не беруть участі в хімічному функціонуванні батареї, серед них товстий кожух і так званий пористий полімерний сепаратор, який не дозволяє електродам в елементі торкатися одне одного і створювати короткі замикання. Завдяки тонкоплівковій технології зникає потреба у такій щільній обгортці, а твердий електроліт від Planar виконує подвійну функцію, зокрема сепаратора. В результаті, стверджує Фаріс, 97% матеріалів, використаних у продукті Planar, активно задіяні в процесі накопичення електроенергії.

Якщо пілотна технологічна лінія успішно запрацює, компанія сподівається розпочати масове виробництво десь за 18 місяців. Спочатку вона випускатиме маленькі батарейки для переносних пристроїв. Потім виготовлятиме більші акумулятори, а десь за шість років пла-

нує випускати батареї, які будуть достатньо потужними для того, щоб забезпечити потреби виробників автомобілів. А якщо на той час комусь знадобиться змінний акумулятор для Chevy Volt, ця технологія вже зможе запропонувати альтернативний варіант із твердим електролітом, завдяки якому авто проїжджатиме виключно на електриці не 65 км, як нині, а всі 200. Наразі саме замалий пробіг вважається однією з основних перешкод на шляху до масового використання електричних автівок. Але якщо твердотілі акумулятори вирішать проблему пробігу, за революційністю цей винахід аж ніяк не поступатиметься кремнієвому чіпові. ■

ФЕНОМЕН

На розі Хмельницького та Хрещатика купив перепічку, хоча був не голодний. Рефлекс: років із 20 тут їх купую. У чому полягає феномен тутешньої перепічки – хтозна, але таких смачних більше ніде немає. Змінюються пори року, політичні режими, а за сосисками в тісті неподалік театру завжди черга, причому без жодної реклами чи піару. Поруч купа кіосків, яток, там повно різних пундиків і таких самих на вигляд сосисок у тісті – ні, всі купують саме з отого віконця. Що в них за ноу-хау? Ця хрещатицька перепічка мені смачніша за американські хот-доги, італійські паніні й навіть грузинські хачапурі. ■

Ігор
Кручик

КОЗАЦЬКА КАША

Якось, обідаючи в кафешці бізнес-центру, видивилася в російськомовному меню нову страву «Каша пшенична полтавская». Замовила: аж ось мені приносять посипану петрушкою стару як світ, дуже добру і знайому з дитинства зливану кашу. Її часто варила бабуся на Дніпропетровщині, коли я приїжджала до неї на канікули, і я цю кашу дуже любила. Але до маминого раціону вона чомусь не перейшла – у кожної господині свої пріоритети. Бабуся розповіла, що каша ця – козацька, куліш. Що варять її на полі, в казанку, що її легко готувати та смачно куштувати. Написала рецепт. Тож я тепер теж іноді готую куліш – з картоплею, пшоном, яйцем і салом. ■

Інна
Завгородня

ЖЕБРАК ЯК БІЗНЕС

Біля метро мене зупиняє незнайомиць. Далі історія про те, що він забезпечена людина, але загубив гаманець, а оскільки сам не київський, на квиток потрібно двадцять гривень. Стільки історій чуємо чи щодня про цей бізнес. Уже майже навчилися не реагувати на простягнуту руку, бо дедалі менше віриться, що твої дві гривні підуть на шматок хліба голодній малечі, а не на оплату «криші». Але зараз чомусь мимоволі дістаю з гаманця чи не останні гроші... А раптом у нього справді біда, ми ж усе-таки люди, маємо підтримувати одне одного. Йду далі, намагаючись не слухатися глузду, який насмішкувато шепче, що мене вкотре «розвели»... ■

Аліна
Мадей

Дмитро
Вовнянко

Роман
Кабачій

Олена
Чекан

КАМО ВЕДЕШ НАС?

Ранок, перехрестя, світлофор, пішоходи. Аж раптом якийсь чоловік вирішив ризикнути і ринув через дорогу на червоне. За ними миттю чкурнуло кілька літніх жінок явно скромного статку. На дорозі жінки раптом усвідомили, що перебігти так само спритно вони не встигнуть. Услід чоловікові-екстремалу полетіло обурене: «Куди ж ви нас ведете?» Дивно, а хіба він когось вів? А хіба люди самі не бачили, яке світло горіло на світлофорі? Либонь, вони вважають, що рішення за них мусить приймати хтось інший? Людина, яка рішення приймає сама, сама за них відповідає, тому й сама оцінює глибину ризику власне для себе. Але таких людей серед нас – одиниці. Набагато більше тих, хто обурено горлає: «Куди ж ви нас ведете?» ■

ІСТОРИЧНЕ НЕХЛЮЙСТВО

Колега привіз із Полтави чорний пористий шоколад «Полтава-преміум». Оформлено його в імперському стилі – на честь зв'язи Петра I над шведським королем Карлом XII та українським гетьманом Іваном Мазепою. З відповідними віршописаннями зі зворотного боку. Перечитуючи нещодавно книгу Антона Санченка «Весілля з Європою», натрапив на цікаву сентенцію: продавати в Україні каву «Петровская слобода» – це те саме, що в Тель-Авіві запропонувати жуїрку «Герінг». Вочевидь, не лише меру Полтави, котрий противився появі пам'ятника Мазепі в цьому місті, а й любителю шоколаду «Полтава» начхати, під якою ідеологічною начинкою продається цей товар. Скажу словами Довженка: «У них немає державного інстинкту. Тому серед них так багато зрадників». ■

ЕГИПЕТ – ЛЮБОВ МОЯ

Зараз, коли вулиці Каїра й Александрії нагадують епіцентр воєнних дій, коли снайпери цілять у натовпи молоді, яку обібрав вічний президент Хосні Мубарак, вкравши в них роботу й хліб, я вдивляюся в кадри теленовін, намагаючись побачити Юсуфа з Долини царів, Мустафу з Національного музею Каїра, Ісу з Александрії, українців Лізу з Луксора та Сергія з Хургади, Гані з Шармель-Шейха і Мусу з Таби. Єгипетських екскурсоводів, що щедро дарували нам скарби давньої цивілізації. Я бажаю їм перемоги, я бажаю їм вберегтися від куль військових і агентів у штатському, від злодіїв і мародерів, яких влада повинна випускала з тюрем, я бажаю їм не розчинитися у світі ісламських фундаменталістів. Я бажаю їм життя. ■

ІСТОРІЇ МІСТА

НЕВІДОМИЙ КИЇВ

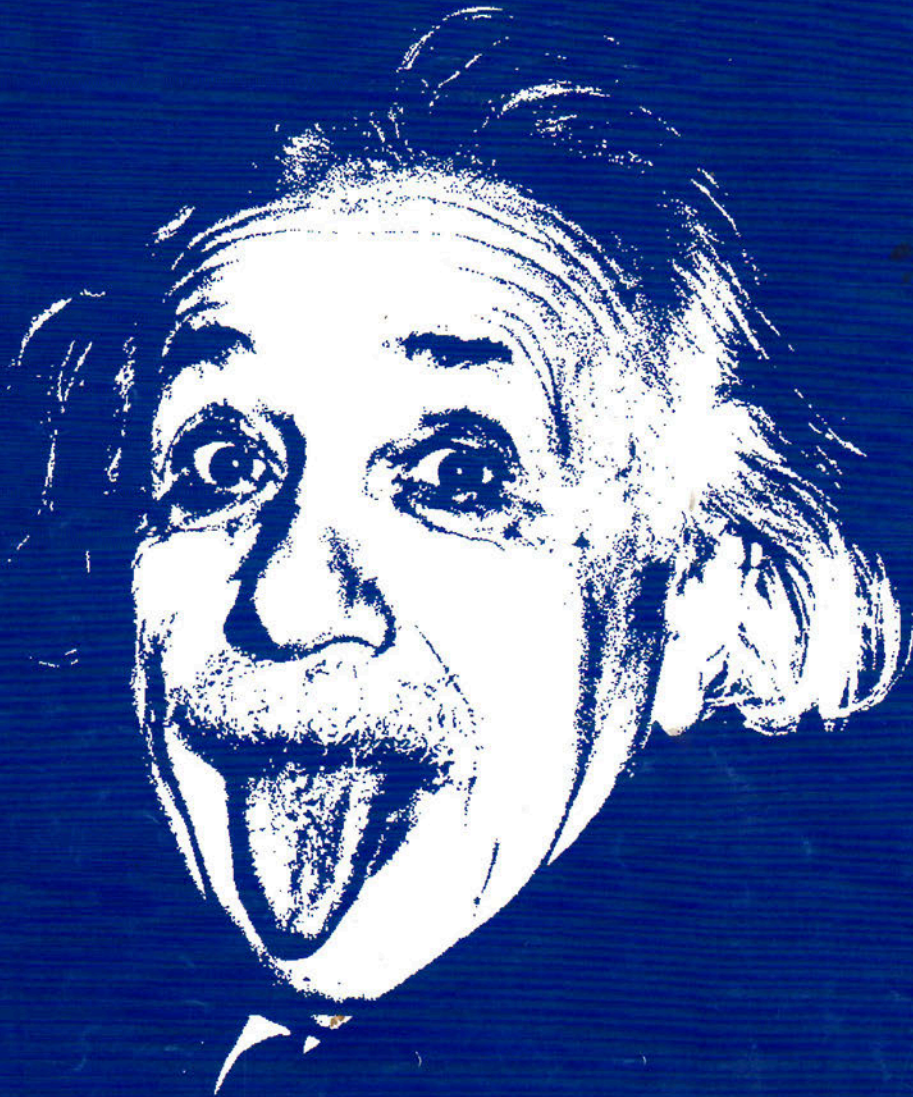

ЩОСУБОТИ ОБ 11:00 ТА 13:30
НА ТЕЛЕКАНАЛІ

Ліцензія: НР № 0900-м від 19.05.2005

Лізинг: все геніальне – просто!

www.porscheleasing.com.ua

Запитуйте в офіційних дилерів VW, Audi та Porsche*

* Фольксваген, Ауді та Порше.

PORSCHE
LEASING